

OPETUSKERTOMUKSET USKONNONOPETUKSESSA

Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin sisällön analyysi

Anu Alenius-Taipalus

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syksy 2003

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Alenius-Taipalus, A. 2003. Opetuskertomukset uskonnonopetuksessa – Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin sisällön analyysi. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Opettajan koulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Kertomusta kuunnelleessaan lapsi eläytyy tapahtumiin koko olemuksellaan ja oppii ennen kaikkea mielikuvien ja tuntemuksien kautta. Oikeilla jäljillä –kirjasarja on uskonnon oppimateriaali, joka perustuu erityisesti kerrontaan. Oikeilla jäljillä –kirjasarjan tekijät ovat pyrkineet tekemään uudenlaisen uskonnonopetus materiaalin alkuopetukseen (Luomanen 1999).

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää, millaisia opetuskertomuksia on perusopetuksen ensimmäisen ja toisen luokan Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa. Lisäksi tutkimuksen tehtävänä oli selvittää millaisia päähenkilöitä, teemoja ja aihealueita oppimateriaalin kertomuksissa oli.

Tutkimuksessa on käytetty sekä laadullista että määrällistä menetelmää. Sisällön analyysissa selvitettiin laadullisen otteen avulla, kuinka hyvän opetuskertomuksen kriteerit toteutuivat opetuskertomuksissa. Hyvän opetuskertomuksen kriteerit muodostettiin teoriataustan pohjalta. Kriteerit olivat oikein / väärin -väittämiä, jotka saivat toteutuessaan arvon 1, ja arvon 0, jos eivät toteutuneet. Sisällön analyysista saatuja määrällisiä tuloksia pyrittiin tarkastelemaan sekä tilastollisin menetelmin että tutkijan omien johtopäätösten perusteella. Tilastollisista menetelmistä tutkimuksessa käytettiin apuna luottamusvälejä ja keskiarvoa. Luottamusvälien avulla saatiin esiin tilastollisesti merkitsevät poikkeamat ja keskiarvo toimi tutkijan omien johtopäätösten apuvälineenä.

Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kertomukset osoittautuivat kohtuullisen hyviksi opetuskertomuksiksi. Oppimateriaalin kertomuksissa on kuitenkin puutteita ja parantamisen varaa. Tutkimuksella on annettavaa ennen kaikkea oppikirjojen tekijöille ja kerrontaa opetusmenetelmänä käyttäville opettajille. Tutkimus voi esimerkiksi toimia ohjenuorana opetuskertomusten valinnassa tai niiden laatimisessa.

Avainsanat: Oikeilla jäljillä –oppimateriaali, opetuskertomukset, kerronta, uskonnonopetus, symbolididaktiikka, alkuopetus

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	5
2. Uskonto koulussa	8
2.1. Uskonto vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteissa alkuopetuksen osalta .	8
2.2. Uskonnonopetuksen tehtävät	10
2.3. Tiedonkäsitys uskonnossa	11
2.4. Alkuopetusikäisen uskonnollinen ajattelu	15
2.4.1. Uskonnollisen ajattelun ja uskonnollisen arvioinnin kehitysteoriat	15
2.4.2. Alkuopetusikäisen uskonnolliset kokemukset ja kieli	18
2.5. Kerronta symbolididaktisena uskonnon opetusmenetelmänä.....	21
3. Kertomukset	28
3.1. Kertomustyypit	28
3.1.1. Sadut	28
3.1.2. Raamatunkertomukset.....	30
3.1.3. Tarinat, realistiset kertomukset, myytit ja faabelit.....	32
3.2. Kertomusten teemat	34
3.2.1. Vaara	34
3.2.2. Ongelma ja tehtävä	35
3.2.3. Matka	36
3.2.4. Muuttuminen.....	38
3.3. Kertomuksen osa-alueet	39
3.3.1. Kertomuksen päähenkilö	39
3.3.2. Kertomuksen tapahtumapaikka.....	40
3.3.3. Kertomusten rakenne	42
4. Tutkimustehtävä	44
5. Tutkimuksen aineisto ja sen käsittely.....	47
5.1. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin yleinen kuvaus	47
5.2. Sisällön erittely ja analysointi.....	49
5.2.1. Sisällönanalyysin suunnittelu.....	50
5.2.2. Tutkimusaineiston analysointi	52
5.2.3. Tutkimuksen luotettavuus.....	54
6. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kertomukset	56
6.1. Yleiskatsaus oppimateriaalisarjaan.....	56

6.1.1. Sisältö ja aihealueet.....	56
6.1.2. Kuvitus.....	60
6.2. Oppimateriaalin samaistumisen kohteet.....	62
6.3. Hyvän opetuskertomuksen kriteereiden toteutuminen	64
6.3.1. Yleinen osio	65
6.3.2. Raamatunkertomuskohtainen osio	69
6.3.3. Realistisiin kertomuksiin liittyvä osio	70
6.3.4. Satuihin liittyvä osio	71
6.3.5. Opetussuunnitelmallinen osio.....	72
6.4. Viisitoista parasta ja huonointa kertomusta.....	73
6.4.1. Viidentoista ”parhaimman” kertomuksen yhtäläisyydet	74
6.4.2. Viidentoista ”huonoimman” kertomuksen yhtäläisyydet	77
6.4.3. Kuinka ”parhaimmat ja huonoimmat” kertomukset eroavat toisistaan?.	81
7. Tulosten tarkastelu	86
7.1. Tutkimuksen päätulokset ja johtopäätökset.....	86
7.2. Pohdinta	96
Lähteet.....	99
Liite 1: Koodinumerointi.....	104
Liite 2: Analyysirunko.....	107
Liite 3: Määritelty analyysirunko	110
Liite 4: Aihealueiden analyysirunko	118
Liite 5: Päähenkilöiden ristiintaulukointi	119
Liite 6: Sisältöluokkien toteutumisprosentit.....	120
Liite 7: Kertomusten pistemäärät ja toteutumisprosentit	123
Liite 8: Luottamusvälit	129
Liite 9: 15 parasta kertomusta	130
Liite 10: 15 huonointa kertomusta.....	134
Liite 11: 15 parasta kertomusta vertailussa muihin kertomuksiin.....	138
Liite 12: 15 huonointa kertomusta vertailussa muihin kertomuksiin.....	139
Liite 13: Kertomustyypikohtaiset vertailut.....	140

1. Johdanto

Kertomuksilla on tärkeä merkitys niin tuotteiden markkinoinnissa kuin kouluopetuksessakin. Kouluopetuksessa kertomuksilla on ollut erilainen merkitys eri aikoina. Äidinkieleen ja kirjallisuuteen kertomukset ja tarinat ovat kuuluneet aina epäilyksettä. Aapinen on ollut ja tulee olemaan ensimmäisellä luokalla eräänlainen avain kertomusten maailmaan. Myöhemmin oppilas on lukenut kaunokirjallisuutta ja kirjoittanut omia tarinoitaan aineiden ja runojen muodossa.

Kertomukset eivät ole olleet kuitenkaan vain äidinkieleen liittyviä. Kristinuskon ja sitä kautta uskonnonopetus on muodostunut kertomusten ympärille ja elänyt niiden välityksellä vuosituhansien ajan. Se, että Raamattu ja sen kertomukset ovat uskonnonopetuksessa yksi lähtökohdista, luo erityisen suhteen uskonnon ja kertomusten välille. Kaikki uskontoon liittyvät kertomukset eivät kuitenkaan ole raamatunkertomuksia, vaan oppikirjoissa on esimerkiksi eettisiä opetuksia tarinoiden muodossa. On ollut kertomus näpistelevästä Matista tai kiusatusta Kaisasta. Tarinoiden tarkoituksena oli pääasiassa kertoa, mitä tapahtuu, jos tekee samoin kuin Matti. Seitsemänkymmentäluvulla kasvaneet muistavat, kuinka mielikuvitus ei ollut arvossaan, vaan vähäisinkin satukirja perustui opetukselle. Samoin koulunkäynti oli puurtamista ja opiskelua isolla O:lla. Opetus on noista ajoista muuttunut ja on huomattu, että se voi olla muutakin kuin tiedon kaatamista. Se voi olla jopa mielikuvituksen hyödyntämistä ja kokemusten kautta oppimista. Uskonnonopetuksen mahdollisuudet uskonnollisiin kokemuksiin ovat rajalliset. Luokkaympäristö ja koulupäivän rytmi eivät anna kovinkaan otollisia puitteita elämyksien hankkimiseen. Uskonnollisten kokemusten antaminen ulkoapäin ja niiden synnyttäminen lukujärjestyksen ja opetussuunnitelman mukaan on mahdotonta. Uskonnonopetuksen tehtävänä on kuitenkin luoda ja tarjota tilanteita, joiden kautta oppilaalla on mahdollisuus kehittää kokemusvarastoaan. Kertomusten kautta lapsille on kuitenkin mahdollista tarjota kokemuksia ja mahdollisuuksia niiden hankkimiseen.

Sadut ja tarinat, jotka kerrotaan lapsille, jäävät elämään pitkäksi aikaa heidän ajatuksiinsa ja kuvittelumaailmaansa. Mitä syvemmin satu koskettaa lasta, sitä todennäköisemmin hän haluaa kuulla sadun uudestaan. Esimerkiksi sadun herättämät pelon tunteet ja selviytymisen tunteet halutaan läpikäydä toistamiseen. Lapsen reaktiot välittävät aikuiselle, mikä satu on merkityksellinen tai ajankohtainen. Satu, jota

halutaan työstää edelleen, täytyy kiinnostaa lapsia jo sisällön puolesta. (Helenius, Jäälinoja & Sormunen 2000, 37.)

Lapsia innoittava kertomus voidaan dramatisoida esitykseksi tai esittää siitä vain kiintoisimpia ja keskeisimpiä kohtauksia. Hyvä tapa on antaa lasten purkaa kokemuksensa piirtämisen, maalaamisen tai dramatisoinnin kautta ja antaa heidän kertoa toiminnan välityksellä elämyksensä. (Helenius ym. 2000, 37-38.) Kun lapset piirtävät paperille tai rakentavat näyttämölle kertomuksen, jonka he juuri kuulivat, saamme tietoa siitä, miten he ovat kertomuksen ja raamatullisen maailman käsittäneet. Mitä useammalla tavalla pohjakertomuksen sanomaa vahvistetaan, sitä jäsenytyneempänä se siirtyy lapsen kokemusmaailmaan ja hallintaan. (Helenius ym. 2000, 28.) Myös Luomaset (1998, 218) toteavat, että tärkeintä on, että Raamatun teksti saisi aina elää ja kohdata oppilaat. Sopivan muodon löytäminen tämän tavoitteen toteuttamiseksi saattaa vaatia hieman enemmän aikaa. Luomasten mukaan vaivannäkö kuitenkin kannattaa.

Petrin (1982, 36) mukaan uskonnollinen ”runokieli”, joka on lapsen ajattelulle käsittämätöntä, voi avautua kerronnan hyödyntämille tunteelle ja intuitiolle. Vertaus kadonneesta lampaasta voi avautua hyvinkin lapsille, jos he saavat kokea sen roolileikeissä ja samastua kadonneen lampaan pelkoon, yksinäisyyteen, helpotukseen ja onneen. Lapset eivät ymmärrä sitä, että lammaks merkitsisi jotakin muuta — ihmistä, joka oli etäännyntynyt Jumalasta — , ja Jeesuksesta voi yksinkertaisesti tulla aivan tavallinen mies, joka pelastaa lampaan. Mutta lapset käsittävät paljon vertauksen sanomasta: Jeesuksen rakkauden, ilon ja turvallisuuden Jeesuksen luona.

Kertomusten, leikin, runojen, musiikin, kuvien, askartelun ja draaman avulla oppilas kohtaa elämyksiä, joiden kautta hän saa tietoja ja kokemuksia uskonnosta ja sen merkityksestä yksilölle ja yhteiskunnalla. Mahdollisimman monipuolinen symbolijärjestelmien käyttö tuo esiin uskonto- ja arvokasvatuksen tarjoaman rikkauden. Erilaisten symbolijärjestelmien avulla uskonnonopetus myös kytkeytyy kaikkeen muuhun opetukseen. Symbolididaktiikka korostaa, että opetuksessa symbolit, esimerkiksi kertomukset, on koettava. Opetuksen tulee olla aisteihin vaikuttavaa opetusta, jossa kognitiivisen opetuksen ylivalta murretaan. (Luumi 1997b, 220-221.) Symbolididaktiikka toteuttaa kuin itsestään alkuopetuksen tyypillisimpiä periaatteita: elämänläheisyyttä, elämyksellisyyttä, toiminnallisuutta ja leikinomaisuutta.

Uskonto ja kerronta eivät olleet kuitenkaan uusi keksintö, vaan ne olivat olleet parivaljakkona jo aikaisemminkin. Esimerkiksi Martti H. Haavio on kirjoittanut 1940- ja 50-lukujen vaihteessa teokset Opettaja kertoo Vanhasta testamentista ja

Opettaja kertoo Vapahtajasta. Nämä kirjat ovat olleet opettajan apuvälineitä ja kerroksen tukijoita uskonnonopetuksessa. (Ks. Haavio1953; Haavio 1954.)

2. Uskonto koulussa

2.1. Uskonto vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteissa alkuopetuksen osalta

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden mukaan uskonnonopetuksen keskeinen tehtävä on tarjota oppilaalle tietoja ja kokemuksia oman uskonnon merkityksestä hänelle itselleen ja oivallusta sen laaja-alaisista vaikutuksista yhteiskunnassa ja kulttuurissa sekä mahdollisuuksia pohtia ja keskustella uskonnon keskeisistä kysymyksistä. Oppilaiden ja heidän vanhempiansa uskonnollista vakaumusta kunnioitetaan ja oppilaita kunnioitetaan vapaina ja totuuteen pyrkivinä ihmisinä. Peruskoulun evankelisluterilaisen ja ortodoksisen uskonnon opiskelun yleistavoitteena on, että lapsi saavuttaa monipuolisen uskonnollisen ja katsomuksellisen yleissivistyksen. (Perusopetuksen opetuskokeilussa lukuvuonna 2003-2004 noudatettavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3-9 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1-2 2003, 130-138; Kallioniemi 1995, 107.)

Vuonna 2002 tehdyn vuosiluokille 1-2 suunnatun opetussuunnitelman perusteiden mukaan ”uskonnon opetuksen keskeisenä tehtävänä on tarjota oppilaille tietoja, taitoja ja kokemuksia, joiden pohjalta hän rakentaa omaa kulttuuri-identiteettiään ja hahmottaa uskontojen merkitystä ympäristössään. — — Tietorakenteiden rikastuttamisen lisäksi tavoitteena on, että oppilaan elämönhallintataidot lisääntyvät. Hän ymmärtää ihmisten keskinäisen kunnioituksen ja yhteistoiminnan edellyttämää eettistä perustaa ja tuntee itsensä arvokkaaksi.” (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — Vuosiluokat 1-2, 29.)

Vuoden 2002 alkuopetuksen opetussuunnitelman perusteissa opetuksen tavoitteiksi on asetettu omaan uskontoon ja sen vaikutuksiin perehtyminen, muihin lähiympäristön uskontoihin tutustuminen, suomalaiseen katsomusperinteeseen, esimerkiksi eri juhlapyyhiin, tutustuminen ja eettisyyteen kasvaminen ja terveen itsetunnon kehittyminen. Lisäksi perusteissa asetetaan erityisesti evankelisluterilaisen uskonnon opetuksen tavoitteiksi seuraavat seikat:

- tutustuminen kristinuskon perusteisiin ja evankelisluterilaisen kirkon toimintaan lähiympäristössä, erityisesti tutustuminen kirkkovuoden juhliin ja seurakunnan työmuotoihin
  - tutustuminen muihin kirkkoihin ja uskontoihin arkikokemusten ja lähiympäristöstä saatujen konkreettisten esimerkkien kautta
    - oikeaan ja väärään liittyvien kysymysten pohtiminen ja oppimansa soveltaminen arkipäivään
  - Raamatun kertomuksiin tutustuminen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — Vuosiluokat 1-2, 29.) Lisäksi opetussuunnitelman perusteissa mainitaan myös se, että oppilasta on autettava ymmärtämään Raamatun ajan maailmaa ja historiaa.

Uudessa opetussuunnitelmassa korostetaan uskonnon opettamista teemakokonaisuuksina ja oppilaan elämäntilanteiden huomioiminen. Lähimäisyyden periaatteen huomioiminen on opetuksen punainen lanka. Opetussuunnitelman perusteissa esitetään seuraavat neljä sisältöaluetta: 1) Luottamus ja turvallisuus, 2) Arvokas ja ainutlaatuinen elämä, 3) Minun juureni ja 4) Kirkkovuoden juhlat.

Luottamus ja turvallisuus –teeman puitteissa käsitellään oppilaiden kokemuksista ja elämäntilanteista nousevia elämään ja kuolemaan liittyviä asioita ja tutustutaan Raamatun kertomuksiin ja Jeesuksen opetukseen Jumalan huolenpidosta. Arvokas ja ainutlaatuinen elämä -teeman kautta tuetaan oppilaiden eettisyyden ja vastuullisuuden kasvua. Keskeisiä aihealueita ovat elämän ja luonnon kunnioitus, oikeudenmukaisuus, suvaitsevaisuus ja valintojen tekeminen. Suvaitsevaisuuteen kuuluu myös tutustuminen muihin kirkkoihin ja uskontoihin, jotka liittyvät oppilaiden elämään. Sisältöalueeseen kuuluu myös teemaan liittyvien Raamatunkertomuksien käsitteleminen. Teeman kautta painotetaan myös kristillisessä etiikassa keskeistä kultaisen säännön periaatetta. Minun juureni –teeman kautta pohditaan perheen ja suvun arvoja ja perinteitä ja tutustutaan seurakunnan keskeisimpiin ja oppilasta lähimpänä oleviin toimintamuotoihin. Tällaisia ovat jumalanpalvelukset, kirkolliset toimitukset sekä kristillinen palvelu eli diakonia. Kirkkovuoden juhlat –teemassa tutustutaan kalenteri- ja kirkkovuoden juhliin sekä siihen, miten ja miksi niitä vietetään sekä juhliin valmistautumisen ja vieton yhteydessä tarkastellaan juhlien kristillisiä sisältöjä ja eettistä merkitystä sekä niihin liittyviä tapoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — Vuosiluokat 1-2, 29-30.)

2.2. Uskonnonopetuksen tehtävät

Koulun uskonnonopetuksen tehtävänä on välittää oppilaille muun muassa ne tiedot, joita tarvitaan olemassa olevan kulttuuripääoman ymmärtämiseksi ja kehittämiseksi. Uskonnonopetuksen tavoitteena on myös saavuttaa laaja-alainen uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys. Kallioniemen (1995, 111) mielestä yleissivistys ei ole pelkkää tietoa, vaan siihen liittyvät olennaisesti myös taidot ja arvot. Tietojen ja toimintavalmiuksien ohella koulu välittää aina myös arvoja, ihanteita sekä käsityksiä ihmisestä. Nämä muovaavat oppilaiden ajatuksia siitä, minkälaisia he ovat ihmisinä ja minkälaisia kasvutavoitteita heidän pitäisi itselleen asettaa. Myös Tirri (1994, 49) muistuttaa, että uskonnonopetuksessa ollaan jatkuvasti tekemisissä arvojen kanssa. Suurin osa opetuksesta on eettisiä asioita esiin tuovaa elämänskysymysten pohdintaa.

Sekä Niemi (1991, 6) että Kallioniemi (1994, 38) toteavat, että ”oppilaita on kasvatettava sisäistämään, että heidän aktiivista panostaan tarvitaan sekä heidän oman elämänsä suunnittelussa että yhteisten asioiden hoidossa. Tässä uskonnonopetuksella on merkittävä tehtävä.” Uskonto on oppiaine, joka vaikuttaa oppilaiden minäkäsitykseen, elämänskatsomukseen ja kasvattaa ihmisenä eli ”valmentaa oppilaita tulevaisuuteen”. Uskonnon pitäisi antaa valmiuksia minäkäsityksen ja elämänskatsomuksen rakentamiseen ja erityisesti niiden arvioimiseen. Itsensä ja omien uskomusten ja näkemysten kriittinen arvioiminen auttaa selviytymään tulevaisuuden vaihtelevissa tilanteissa. Kriittiseen arvioimiseen oppilas tarvitsee kahdenlaisia valmiuksia. Ensiksikin hän tarvitsee tietoja uskonnoista ja elämänskatsomuksista ja valmiuksia tämän tiedon hankkimiseen. Lisäksi hän tarvitsee välineitä oman minuutensa ja oman elämänskatsomuksensa rakentamiseen. Jotta nämä valmiudet voidaan saavuttaa, tarvitaan myös taitoa pohtia elämänskysymyksiä ja keskustella niistä sekä uskallusta kokea ja käsitellä myönteisiä ja kielteisiä tunne-elämyksiä. (Niemi 1991, 70; Kallioniemi 1995, 117.)

Niemi (1991, 39-48) on verrannut opetusta opettajan ja oppilaan yhdessä kulkeaksi matkaksi. Niemen mukaan opetuksen tarkoituksena on auttaa oppilasta laajentamaan mahdollisuuksiaan ja syventämään autonomista vastuullisuuttaan. Yhdessä kuljettu matka merkitsee kohtaamista, yhdessä etenemistä ja useimmissa tapauksissa teiden erkanemista myöhemmässä vaiheessa. Silloin oppilas jatkaa eteenpäin omaa tietään ja opettaja valmistautuu uuteen taipaleeseen uusien oppilaiden kanssa. Opetus on tavoitteista toimintaa; sitä kuvastaa se, että matka suuntautuu johonkin. Uskonnon opetuksen tavoitteena on, että myöhemmässä vaiheessa teiden erotessa,

oppilas kykenisi jatkamaan matkaansa rohkeasti ja uutta löytäen. On myös muistettava, että opettaja vaikuttaa merkittävästi niihin käsityksiin, asenteisiin, tietoihin ja tiedon hankintaan, joita oppilas uskosta ja uskonnosta muodostaa.

Myös englantilainen uskontopedagogi Edwin Cox edustaa ajatusta, jonka mukaan ala-asteen uskonnonopetuksen tarkoituksena on luoda edellytykset myöhemmälle monipuoliselle uskonnon opiskelulle. Kuten muissakin koulun aineissa, myös uskonnossa tarvitaan tiettyjä valmiuksia ennen kuin sitä voidaan menestyksellisesti opiskella. Uskonnon oppimisen edellytykset Cox on luokitellut kuudeksi herkkyysalueeksi: 1) herkkyys elämän mysteereille, 2) herkkyys jatkuvalla muutokselle, 3) herkkyys ihmisen suhteelle ja riippuvuudelle luonnollisesta järjestyksestä, 4) herkkyys kaiken järjestelmällisyydelle, 5) herkkyys toisten ihmisten tiedostamiselle ja kunnioittamiselle ja 6) herkkyys oikealle ja väärälle. (Tirri & Kesola 1998, 23; Tirri 1996, 102.) Myös Coxin näkemykseen liittyy oppilaiden tulevaisuuteen valmentaminen. Coxin määrittelemät herkkyysalueet eivät ole vain uskontoon ja sen opiskeluun soveltuvia, vaan ne ovat käyttökelpoisia jokapäiväisessä elämässä.

2.3. Tiedonkäsitys uskonnossa

Niemen mukaan kouluissa on kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaista tietoa kouluissa opetetaan, jotta oppilaista kehittyisi itsenäisiä ja aktiivisia tiedonhankkijoita ja käsittelijöitä. ”Ajankohtainen kysymys on, saavatko oppilaat mielekkäitä tietorakenteita vai jäävätkö he nopeasti muistista katoavan sirpaletiedon tasolle. Tiedon laadulliset haasteet ovat merkittäviä yhteiskunnan ja kulttuurin eri alueiden kehittymisen kannalta.” (Niemi 1991, 8.) Uskonnonopetustakin pohdittaessa on siis olennaista miettiä, onko oppimisen tavoitteena tiedon määrä vai laatu? Mielestäni ei ole olennaista muistaa suurta määrää yksityiskohtaista tietokilpailutietoa, vaan olennaisempaa on keskittyä tiedon laadullisuuden tavoitteluun, siis tavoitella hyvää ja käyttökelpoista tietoa kuin helposti unohtuvaa ja merkityksetöntä.

Tieto voidaan ymmärtää joko objektiiviseksi tai konstruktiiviseksi, ihmisen ulkopuolella olevaksi tai hänen itsensä muokkaamaksi. Seppälä (1998a, 114) nimittää objektiivista tietoa informaatioksi ja konstruktiiivista tietoa tiedoksi. Tässä tutkimuksessa tieto ymmärretään konstruktiivisena tietona ei informaationa, sillä ihminen on kaiken aikaa informaation ympäröimä, mutta tiedoksi informaatio muuttuu vasta, kun ihminen muokkaa sitä tai jäsentää sen aikaisempaan tietorakenteeseensa. Informaati-

on prosessointia tiedoksi voidaan luonnehtia myös merkitysten hakuna ja niiden antamisena informaatiolle. Heinonen korostaa (1993, 18) mielikuva-ajattelun merkitystä tietorakenteiden muodostamisessa. Hänen mukaansa koulutulokas tarvitsee mielikuvia antaakseen opittaville asioille henkilökohtaisen merkityksen ja arvon. Myös Kallioniemi (1994, 39) toteaa, että oppilaiden on löydettävä opetuksesta itselleen jotakin henkilökohtaisesti koskettavaa, subjektiivista tietoa.

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan tietoa ei voi koskaan siirtää, vaan tieto pitää aina itse luoda. Toisen ihmisen, esimerkiksi opettajan, tarjoama tieto on virike, jota oppilas pyrkii tulkitsemaan omien aikaisempien kokemustensa ja tietojensa avulla. Näin oppilas rakentaa, konstruoi omaa käsitystään ympäröivästä todellisuudesta. Kallioniemi (1995, 110) kuvailee koulun uutta tietokäsitystä adjektiivein, kuten dynaamisuus, aktiivisuus, kriittisyys, kokonaisuuksien opettaminen, tiedon ja taidon läheisempi suhde, kokemuksen ja järkeilyn entistä tiiviimpi suhde sekä tiedon arvostaminen.

Tiedon laadussa voidaan erottaa kaksi erilaista tasoa: pintatieto ja syvä tieto. Pinnalliselle tiedolle on tunnusomaista suuri yksityiskohtien määrä ja tiedon sirpaleisuus. Osat eivät liity toisiinsa, eivätkä muodosta selkeää ja kokoavaa rakennetta. Tieto unohtuu nopeasti, ja se ei tarjoa rakennetta, joka tukisi opiskelua myöhemmässä vaiheessa. (Ks. Hirsjärvi & Huttunen 1997, 79-82.) Myös uskonnonopetuksessa voidaan jäädä pinnallisen sirpaletiedon tasolle. Silloin oppilaalle syntyy hyvin hajanainen kuva esimerkiksi eri uskonnoista ja siitä, miten ne korostavat asioita. Uskontoja koskeva tieto ei liity mihinkään. Se ei yhdisty historiaan, nykyhetken yhteiskuntaan eikä omaan elämään. Saattaa olla, että oppilaat eivät ymmärrä edes omassa lähipiirissä vaikuttavan uskonnon ilmenemismuotoja ja niiden yhteyksiä historiaan, nykyhetkeen ja omaan elämäänsä. Heinosen (1993, 7) mukaan tiedot eivät muodostu oppilaille arvokkaiksi, jos ne eivät herätä yksilön elämänhistoriaan kytkeytyviä mielikuvia.

Opetuksen tulee luoda älyllisiä jännitteitä. Liian usein uskonnonopetus jää pinnallisen ja toistavan oppimisen tasolle, jolloin opetusta ei koeta Niemen mukaan mielekkääksi. Epämielekkääseen opetukseen on syynä se, että käsitteet eivät liity mihinkään eivätkä muodosta kokonaisuutta. Tieto muistetaan paremmin ja sen soveltaminen on helpompaa, jos opittavasta aineksesta on kyetty hahmottamaan ydinasiat. Selkeät ja laaja-alaiset rakenteet luovat opiskelun mielekkyyttä, mutta oppimiseen vaikuttaa myös se, kuinka tärkeäksi ja merkitykselliseksi oppilas opiskelun kokee. Jotta

uskonnon opiskelu olisi mielekästä, sen on oltava tiedollisesti korkeatasoista. (Niemi 1991, 10-13; Kallioniemi 1995, 115.)

Laadullisesti korkeatasoiseen oppimiseen kuuluu olennaisena osana oppia asioiden ja ilmiöiden keskinäiset suhteet. Tamminen ja Vesa (1982, 56) viittaavat Bruneriin, joka on perustellut peruseriaatteiden ja rakenteiden oppimisen merkitystä laadullisesti korkeatasoisen tiedon oppimisessa. Ensiksikin peruseriaatteiden ja rakenteiden kautta on mahdollista suhteuttaa tietoja kokonaisuuteen ja toisiinsa. Kokonaiskuva siis auttaa tulevaa oppimista. Toiseksi irralliset, kokonaisuuteen suhteuttamattomat yksityiskohdat unohtuvat nopeasti. Kolmanneksi kokonaiskuvan kautta on mahdollista yleistää myös periaatteita ja asenteita. Neljänneksi pelkkä faktojen oppiminen ei ole tärkeää, vaan myös oppimaan oppiminen.

Jo uskonnonopetukselle asetetuista tavoitteista Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2002, 29-30; 2003, 130-132) voidaan nähdä, kuinka laajasti uskonnonopetus on nähtävä. Uskonto ei ole pelkkää fakta- ja muistitietoa. Fakta- ja muistitieto ovat kuitenkin yksi osa uskontoa, sillä yleissivistyksen vuoksi on hyvä tietää, mitä tarkoitetaan käskyillä tai uskonpuhdistuksella. Oppimisen olisi kuitenkin tähdättävä aina muistitietoa syvemmälle, aina tiedon ymmärtämiseen, soveltamiseen arvioimiseen ja kokonaiskuvan muodostamiseen asti. (Ks. Tamminen & Vesa 1982, 54)

Kun opiskeltavasta aiheesta pyritään luomaan kokonaisuus, oppilaan oma elämä on nähtävä yhtenä tämän kokonaisuuden osa-alueena. Loogisesti etenevä opetussuunnitelma tai jäsenneily oppikirja eivät riitä muodostamaan ymmärrettävää kokonaisuutta. Oppikirjan tietojen siirtäminen kalvojen kautta oppilaille ei herätä aina mielenkiintoa. Asia on opetettava siten, että se soveltuu lapsen käsityskykyyn, aikaisempiin tietoihin ja kokemusmaailmaan. Kun opittava asia liittyy oppilaan elämänpääpiiriin ja kokemusmaailmaan, opiskeluun saadaan synnytettyä kognitiivista mielekkyyttä. Oppimisen mielekkyyttä lisää myös se, että oppilas tuntee olevansa tekemisessä tärkeän ja kiinnostavan asian kanssa. Uskonnonopetuksessa pitää myös edetä pelkästä tiedon jakamisesta myös sille tasolle, jossa harjoitellaan omien näkökantojen etsimistä ja muodostamista sekä henkilökohtaisiin että maailmanlaajuisiin kysymyksiin. (Niemi 1991, 16, 58-59.)

Ymmärrettävän kokonaisuuden muodostumista voivat ehkäistä myös opettajan ja oppilaan erilaiset skeemaverkostot. Opettajalla on laaja skeemaverkosto, jossa asiat yhdistyvät toisiinsa. Oppilaan skeemaverkko on usein kehittymätön, rakenteilla oleva, ja näin ollen se ei edusta edes puolta opettajan skeemaverkosta. Yksityiskohdat ja irralliset faktat jäsenyvät opettajalla hänen rikkaaseen skeemaverkkoonsa

merkityksellisinä yksityiskohtina ja kokonaisuuden osina. Oppilaalle tieto jää irralliseksi, koska hän ei osaa jäsentää sitä aikaisempiin tietoihinsa ja kokemuksiinsa. Näin saattaa opettajan ja oppilaan välille muodostua kohtalokas kommunikaatiokatkos. Koska oppilaalla ei ole samanlaista rikasta tietoverkkoa kuin opettajalla, hän ei edes ymmärrä, mistä on kysymys. (Seppälä 1998a, 118.)

Seppälän (1998a, 111-112) mukaan myös oppikirjat voivat ohjata oppilasta omaksumaan vain yksityiskohtia ja irrallisia faktoja unohtaen kokonaisuuksien muodostamisen. Oppikirjoissa avainsanat ja -käsitteet erotetaan muusta tekstistä lihavoinnin avulla. Värien avulla teksti pyritään jäsentämään mahdollisimman helposti omaksuttavaksi. Siihen tähtäävät myös sivuotsikot ja tiivistelmät, jotka nekin on usein erotettu värein tai laatikoin muusta tekstistä. Vaikka oppikirjan tekijöiden tarkoitus on auttaa oppilasta omaksumaan paremmin kirjan sisältö, tutkimuksissa (esim. Hohti & Lehto 2001) on todettu, että tämä johtaa pintaoppimiseen syväoppimisen sijasta. Oppilaat eivät vaivaudu itse etsimään olennaista tekstistä, vaan opettelevat ulkoa kirjan taiton korostamat asiat. Vaikka tämäntyyppisen oppikirjojen laatimisen ongelmat ovat tutkimuksessa käyneet selvästi ilmi, kustantajat jatkavat jostakin syystä vanhaa käytäntöä.

Paitsi oppikirjat myös niin sanottu läksyjen kuulustelu voi ohjata oppilaita pinnallisen tiedon omaksumiseen. Läksyjen kuulustelu muodostuu usein tilanteeksi, jossa opettaja kysyy ja yksi oppilaista vastaa. Opettajan kysyessä ns. suljettuja kysymyksiä, joihin on vain yksi ”oikea” vastaus, lapsi keskittyy vain miettimään aikuisen odottamaa vastausta. Lapsen pyrkimys aikuisen miellyttämiseen ja opettajan vaatimat ainoat oikeat vastaukset ehkäisevät opettajan ja oppilaiden välistä rikasta ja pohdiskelevaa dialogia. Opettajan ja oppilaiden välinen pohdiskeleva dialogi ja parhaassa tapauksessa oppilaiden välinen keskustelu auttaa lasta näkemään omia arvojaan ja mielipiteitään. Omien käsitysten perusteleminen ja mahdollinen puolustaminen tarjoaa mahdollisuuden laaja-alaisempaan näkemykseen opittavasta aiheesta. Saarisen (1997, 67-68) mukaan opettajan tulisi huomioida myös, että lasten esittämille kysymyksille jää tilaa. Opetuksen jäsentyminen oppilaiden omien kysymysten perusteella on oppimisen kannalta hedelmällisintä. Tällöin oppilaita kiinnostavat asiat ja vaikeasti ymmärrettävät asiat tulevat varmasti tunnilla huomioitua. Jos oppilaiden kysymyksille ei anneta tilaa, opettaja ei huomanne milloin jokin asia on ymmärretty ja milloin ei.

Myöskään Heinonen ei puolusta yksittäisten nippelitietojen kyselemistä. Heinonen (1993, 32-33) korostaa sitä, että oppilaat kertovat läksynsä omin sanoin. Hei-

nosen mukaan ei ole mielekästä tarkistaa yksittäisiä tietoja, vaan tärkeämpää on laajempien kokonaisuuksien ja niiden välisten yhteyksien hahmottaminen. Kun läksyn kuulustelussa keskitytään laajempien kokonaisuuksien kertomiseen, oppilaat oppivat kuin itsestään tarkastelemaan kokonaisuuksia eivätkä vain yksityiskohtaista nippelitietoa. Kokonaisuuksien ymmärtämisen kannalta on kuitenkin oleellista, että opetuksessa huolehditaan myös perustietojen opettamisessa. Jos oppilas ei ymmärrä tiettyjä peruskäsitteitä, hän ei välttämättä ymmärrä opettajan esittämää kysymystä. Oppitunnin kuluessa opetettavan asian pitäisi yhdistyä aiempiin kokemuksiin. Näin oppilaalle muodostuu uusia tietorakenteita ja yleispäteviä käsitteitä. Heinosen (1993, 49) mukaan mielikuvat auttavat oppilasta yhdistämään kokemusmaailmansa ja käsitemaailmansa tunnin aiheeseen.

2.4. Alkuopetusikäisen uskonnollinen ajattelu

2.4.1. Uskonnollisen ajattelun ja uskonnollisen arvioinnin kehitysteoriat

Lapsen uskonnollisen ajattelun kehittyminen liitetään Jean Piaget'n (ks. esim. Crain 1992, 100-133) yleiseen ajattelun kehitystä koskevaan teoriaan. Piaget'n kehitysvaiheiden tunnetuin sovellus uskonnollisen kehityksen alueelle on Goldmanin 1960-luvulla esittämä uskonnollisen ajattelun kehitysteoria. Goldmanin ja Oserin kehitysteoriat ovat toimineet tämän tutkimuksen merkittävimpinä uskonnollisen ajattelun kehitysteorioina. Goldmanin teoria valaisee uskonnollista ajattelua ja Oserin teoria moraalikehitystä. Muita kehitysteorioita tutkimuksessa ei näin ollen esitellä.

Goldmanin (1971, 26) mukaan uskonnollinen ajattelu ei eroa muodollisesti muusta ajattelusta. Uskonnollinen ajattelu on ajattelua, joka kohdistuu uskonnollisiin asioihin, kuten Jumalan olemukseen ja hänen suhteeseensa ihmisiin historiassa ja nykyhetkellä.

Goldmanin teorian kehitysvaiheet ovat suunnilleen samat kuin Piaget'n teorian. Ensimmäinen vaihe on esioperationaalinen, intuitiivinen uskonnollinen ajattelu, joka ulottuu noin seitsemään ikävuoteen. Lapsen ajattelu on itsekeskeistä ja epäjohtomukaista, mikä johtuu hänen kokemustensa vähyydestä. Ajattelun epäjärjestelmällisyys johtaa helposti epäloogisiin johtopäätöksiin. Lapsen huomio kiinnittyy usein epäolennaisiin seikkoihin, jotka saattavat saada kokonaisuudessa suhteettoman suuren merkityksen. Lapsi pystyy tarkastelemaan kerrallaan vain yhtä ongelmaa. Tämän

vuoksi lapsi joutuu yksinkertaistamaan tilanteita. (Goldman 1971, 27-28, 46-47, 196.)

Toisena vaiheena on konkreetti uskonnollinen ajattelu, joka sijoittuu seitsemästä ikävuodesta kolmeentoista vuoteen asti. Tällöin lapsi pystyy johdonmukaiseen operationaaliseen ajatteluun, mutta se rajoittuu konkreetteihin tilanteisiin, siihen mitä lapsi näkee, kuulee, tuntee tai havaitsee. Lapsella on kyky luokitella toisiinsa liittyviä tosiasioita sisältävää aineistoa ja ajatella järjestelmällisesti, mutta hän ei kuitenkaan pysty yleistämiseen alueelta toiselle. Lapsella on myös jossakin määrin kyky kontrolloida ajattelunsa tuloksia. Ongelmien käsittely onnistuu verbaalisella tasolla, mutta niiden arvioiminen tukeutuu toistaiseksi itsekokeskeisyyteen ja lähinnä omiin kokemuksiin. Abstrakti eli varsinainen uskonnollinen ajattelu mahdollistuu noin kolmentoista ikävuoden jälkeen. Looginen ajattelu on helpompaa ja se onnistuu abstraktein termein. (Goldman 1971, 28-31, 47-50, 196.)

Ihmiset saavuttavat ajattelun eri vaiheet eri ikäisinä, samassa järjestyksessä kylläkin. Uskonnollinen ajattelu kehittyy myös hitaammin kuin yleinen ajattelu. Goldmanin (1971, 33-34) mukaan tämä johtuu ensiksikin siitä, että uskonnollinen ajattelu on luonteeltaan sekundaaria. Toisin sanoen uskonnollisen kielen ja käsitteiden ymmärtäminen edellyttää ensin analogioiden ja metaforien taustalla olevien yleisempien käsitteiden tajuamista ja niihin liittyvien kokemusten saavuttamista (esim. isä – taivaan Isä). Toiseksi Goldmanin (1971, 3-10) mukaan syyllinen on uskonnonopetus. Goldmanin mukaan uskonnonopetuksessa on yritetty opettaa liian paljon liian varhain, jolloin lasten käsityskyky ylitetään ja lapset tarrautuvat konkreettisempaan ajatteluun. Tietyn uskonnollisen ajattelutason saavuttaminen ei siis tarkoita sitä, että sitä käytettäisiin koko ajan. Esimerkiksi aikuinenkin saattaa turvautua ”lapsen tasoiseen” konkreettiin ajatteluun, jos hän kohtaa liian vieraita ja vaikeita uskonnollisia käsitteitä.

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa on mainittu, että uskonnonopetuksen tavoitteena on kasvattaa eettisyyteen ja auttaa ymmärtämään uskonnon eettistä ulottuvuutta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — Vuosiluokat 1-2 2002, 29; Perusopetuksen opetuskokeilussa lukuvuonna 2003-2004 noudatettavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3-9 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1-2 2003, 131.) Eettinen kehitys kulkee käsi kädessä sosiaalisen kehityksen kanssa. Sosiaalisen kehityksen ja sosiaalistumisen, kautta lapsi oppii yhteiskunnan normeja, arvoja, asenteita, sääntöjä ja käyttäytymistapoja. Eettiset arvot ja normit kuuluvat keskeisesti näihin. Vuorovaikutus ympäristön ja sen

normien kanssa sekä tahattomat (ns. arkipäivän eläminen) että tarkoitukselliset (esimerkiksi dramatisoinnit) tilanteet vaikuttavat eettisten periaatteiden oppimiseen.

Eettisen kehityksen rinnalla käytetään moraalikehitys-termiä. Näillä tarkoitetaan usein rinnakkaisia asioita. Yleensä etiikalle on annettu teoreettisempi ja laajempi merkitys, kun taas moraalilla on käytännöllisempää hyvän ja pahan erottamista. Piaget käsittelee lapsen kehitystä koskevassa teoriassaan myös moraalista kehitystä. (Crain 1992, 100-133.) Piaget'n teoriaa keskeisempi on kuitenkin Kohlbergin moraalikehityksen teoria (ks. Crain 1992, 134-153.) Sitäkin on kuitenkin kritisoitu. (mm. Berling, ks. Tamminen & Vesa 1982, 97.) Oser on johtanut Kohlbergin teoriasta uskonnollisen arvioinnin teorian.

Oserin teoriassa olennaista osaa näyttelee ihmisen ja Jumalan välinen suhde. Tämä suhde toimii myös ihmisen moraalisen ajattelun pohjana. Oserin mielestä uskonnollisen kehityksen on tapahduttava monella eri tasolla; emotionaalisesti, toiminnallisesti, elämyksellisesti ja älyllisesti. Oser on paneutunut eniten kuitenkin uskonnollisuuden älyllisen puolen kehittämiseen. Oserin (Tamm 1988, 115) mielestä lasten uskonnollisen kasvatuksen päämääränä tulee olla lasten uskonnollis-moraalisen ajattelun harjaannuttaminen. Oserin mielestä uskonnollis-moraalista kehitystä voidaan edistää antamalla lasten keskustelemalla etsiä ratkaisuja uskonnollis-moraalisiin ongelmiin. Pienimmät lapset ovat Oserin teorian alimmalla vaiheella, jossa Jumala nähdään sääntöjen antajana ja rangaistusten jakajana. Jumalakäsitys laajenee ja moraalinen arviointi kehittyy, kun lapset saavat keskustella jokapäiväisistä ongelmista. Tamm (1988, 115) kuitenkin muistuttaa, että kehitys ei ole suoraviivaista, vaan jumalakäsitys ja moraalinen ajattelu voivat vaihdella yksilöstä riippuen. Moraalisia ongelmia käsittelevät ryhmäkeskustelut ja roolityöskentelyt antavat kuitenkin oivalluksia ja ideoita, jotka avartavat moraalista ajattelua ja mahdollisesti pakottavat kehittämään primitiivistä jumalakuvaa. (Tamm 1988, 115-116; Kallioniemi 1995, 116.) Kallioniemi muistuttaa, että lapsen moraalikehitystä ei voida nopeuttaa, mutta koulun arvokasvatus voi tavalla tai toisella tukea kehitystä, joka ei muuten pääsisi lainkaan alkuun tai olisi hyvin hidasta.

Myös Luukkonen (1997, 41-42) huomauttaa, että lapselle ei kehity sisäistynyttä moraalista pelkkien aikuisten asettamien rajojen ja mallioppimisen avulla. Rajat eivät suoraan kerro, miksi jonkin on väärin. Lapsen kasvaessa säännöistä keskusteleminen, niiden perusteleva selittäminen ja rajojen selittäminen on merkityksellistä. Valmiit vastaukset eivät auta lasta jäsentämään maailmaa, vaan lasta tulee auttaa itse oivaltamaan, miten toimitaan ja miksi. Kun lapsi harjaantuu tekemään omia perustelujaan

ja ratkaisujaan, hänen on helpompi selvittää erilaisia tilanteita tulevaisuudessakin. Sisältöpäin ohjautuva moraalitietoisuus siitä, että on itse vastuussa valinnoistaan, antaa mahdollisuuden toimia tulevaisuudessakin oikein.

2.4.2. Alkuopetusikäisen uskonnolliset kokemukset ja kieli

Kokemukset ja tunne-elämykset muodostavat tärkeä osan uskonnonopetusta. Tamminen ja Vesa (1982, 81) ovat sitä mieltä, että uskonto on ennen kaikkea eletävä, koettava asia. Heidän mukaansa lapsi oppii tunteiden avulla ennen kuin sanojen välityksellä. Tirrikin (1996, 101-102) korostaa sitä, että uskonnonopetuksen on lähdettävä lapsen omista olemassa olevista kokemuksista, tarpeista ja mielenkiinnonkohteista. Niemi (1991, 39) kuitenkin muistuttaa, että oppilaiden uskonnolliset käsitykset ja kokemukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Osa lapsista ei ole saanut minkäänlaista uskonnollista kasvatusta kotonaan ja uskonnollinen käsitteistö on lapsille vierasta.

Tieto oppilaiden elämäntilanteesta ja heidän arkipäivästään auttaa opettajaa suunnittelemaan uskonnonopetusta paremmin vastaamaan oppilaiden tarpeita. Oikarinen (1998b, 320) toteaa, että oppilaiden kehitys- ja elämäntilanteen tuntemuksen pohjalta opettaja voi päätellä, miten käsiteltävä aihe liittyy lasten maailmaan, millaisia aiheeseen liittyviä mielikuvia, kokemuksia ja kosketuskohtia heillä on.

Uskonnonopetuksessa voidaan käyttää hyväksi arkikokemuksia uskonnollisten tai eettisten asioiden opettamisessa. Nämä kokemukset eivät ole kuitenkaan verrattavissa varsinaisiin uskonnollisiin kokemuksiin, joihin liittyy aina tietynlainen yliluonnollisen, pyhän kokemus. Kokemus oman isän läheisyydestä voi olla loppujen lopuksi hyvinkin erilainen kuin kokemus taivaan Isän läheisyydestä. Joskus olemassa olevista kokemuksista voi muodostua este asioiden ymmärtämiselle. Esimerkiksi lapsen suhde isään ei ole aina sellainen, että taivaan Isän turvallisuus on helppoa ymmärtää.

Opetuksessa voidaan käyttää monenlaisia inhimillisiä kokemuksia – sijaiskokemuksia, arkikokemuksia ja uskonnollisia kokemuksia, joiden avulla voidaan luoda opetuksen elämyksellisyyttä. Sijaiskokemuksista kertomukset ovat tyypillisimpiä uskonnonopetuksen tarjoamia kokemuksia. Esimerkit toisen ihmisen elämästä, heidän eettisistä ja uskonnollisista kokemuksista ovat tuttuja oppikirjojen tarinoita. Myös raamatunkertomukset sekä monet lasten ja nuortenkirjat toimivat sijaiskokemuksina. Sijaiskokemuksia voidaan avata kerronnan tai lukemisen jälkeen dramaatisoimalla, kuvittamalla, keskustelemalla, väittelemällä tai musisoimalla. Tärkeintä

on, että oppilas sisäistää koetut tunteet. Uskonnollisia asioita voidaan selvittää myös oppilaiden arkikokemusten kautta. Lapsen on helppo ymmärtää se, miksi Eeva otti omenan, kun asiaan lähestytään pöydällä olevan kielletyn mutta avonaisen karkkipussin kautta.

Vielä alkuopetusikäiselläkin lapsella on vähäiset kokemukset ja rajoittunut käsityskyky. Heitä ympäröidään kummallisilla sanoilla ja ”pommitetaan” vaikutteilla, joiden tulkintaan ei anneta riittäviä välineitä. Sekoittaen hyvin ja hedelmällisesti arvausta ja tietoa lapset voivat osua oikeaan, saada uusia vaikutteita, sopeutua uuteen ja päästä eteenpäin. Intuition ja mielikuvituksen korvatessa tieto ja päättelykyky syntyy vaikuttava ja dynaaminen tapahtuma ympäröivän maailman ymmärtämiseen.

Jotta alkuopetuksen oppilaat voisivat oppia ja ymmärtää asioita, opetuksen tulisi olla mahdollisimman paljon konkreettiin liittyvää. Liiallista konkretisointia tulee kuitenkin välttää ja jättää tilaa lapsen intuitiiviselle asioiden ymmärtämiselle. Petrin (1982, 36) mukaan lapset rakastavat lauluja ja satuja, vaikka he eivät ymmärtäisikään jokaista sanaa. Lapset kuitenkin ymmärtävät tunnelman ja perussisällön, joiden kautta he voivat aavistaa. Aavistus luo erilaista nautintoa ja kokemusta kuin sanatarkka tietämys. (Tirri 1996, 102.) Usein tällainen intuitiivinen käsitys antaa kaikkein hedelmällisimmän kasvualustan. (Tamminen & Vesa 1982, 75.) On mahdotonta sanoa, että lapsi ymmärtää jonkin käsitteen tai ei ymmärrä. Eri ikävaiheissa asiat vain tajutaan eri tavalla, mikä on seurausta kokemustaustan laajuudesta. Luukkonen (1997, 38) toteaa, että vastoin Piaget'n ajattelua on kuitenkin todettu, että jo melko pieni lapsi ymmärtää kokemuksensa pohjalta sellaisiakin käsitteitä, jotka eivät ole kovin konkreettisia. Luukkosen mukaan on alettu puhua kokemuseräisistä käsitteistä, esimerkiksi rakkaus, kiire, aika. (Ks. myös Tirri 1996, 102.) Vermasvuori (1987, 33) toteaa myös, että lapsi voi oppia kokemuksellisesti, vaikka ei täysin ymmärtäisi käsiteltäviä asioita. Kun samaan aiheeseen palataan myöhemmin uudelleen aihe avautuu lapselle uudesta näkökulmasta. Näin ollen lapsi saa useita näkökulmia samaan aiheeseen.

Kouluun meno merkitsee suurta muutosta lapsen elämässä ja kielen käytössä. Hän joutuu nyt kohtaamaan entistä realistisemmin aikuisten kielen ja opettelemaan sitä. Hän on edelleen ajattelussaan havaintoihin sidottu ja elää konkreettisen ajattelun aikaa. Aikuisten kielen lisäksi oppilas kohtaa viimeistään koulussa myös uskonnollisen kielen. Uskonnollinen kieli on erilaista kuin niin sanottu tavallinen kieli. Uskonnon kieli ei ole yhtä eksaktia ja se muistuttaa enemmän runon kieltä.

Uskonnollisen kielen ymmärtämistä vaikeuttaa se, että siinä pyritään kuvaamaan ”todellisuutta, joka on sanoin ilmaisematonta” (Tamminen & Vesa 1982, 76). Uskonnollinen kieli kohdistuu Jumalaan ja häneen liittyvään toimintaan. Se ei siis perustu suoranaisesti aistimuksiin ja kokemuksiin kuten muu ajattelu. Uskonnolliset havainnot ja käsitteet on muodostettu toisista havainnoista ja käsitteistä. Uskonnollinen ajattelu ja kieli on luonteeltaan sekundaarista. Uskonnollinen kieli sisältää analogioita eli vastaavuuksia, metaforia eli kielikuvia ja vertauskuvia. (Seppälä 1998b, 141.) Ennen näiden kuvausten ymmärtämistä täytyy olla kokemus analogioista, metaforista ja vertauskuvista, joihin nojataan. Seppäläkin (1998b, 137) muistuttaa sanojen välittävän merkityksiä, jotka perustuvat kokemuksiin ja käsitteisiin. Käsitteiden ymmärtämistä voivat estää kokemusten erilaisuus tai niiden puuttuminen kokonaan. Seppälä (1998b, 142) toteaa, että puuttuvien kokemusten ongelma tulee myös esille käytettäessä analogioita ja vertauksia. Varsinainen sanoman sisältö välittyy sen mukaisesti, miten itse vertauskuva on ymmärretty ja koettu. Seppälän mukaan voimme ymmärtää vertauskuvan paimenesta älyllisesti, mutta tärkeä kokemuksellisuus puuttuu.

Kokemusten puuttumiseen liittyen Goldman (1971, 33) käyttää esimerkkiä Jeesuksen sanonnasta ”Minä olen maailman valkeus”. Tähän liittyy Goldmanin mukaan runsaasti vertauskuvallista tarkoitusta ja sen vuoksi on tarpeellista ymmärtää monia valon ominaisuuksia. Kun lapsi saa kokemuksia valon opastavasta, rauhoittavasta, paljastavasta ja näkemistä helpottavasta ominaisuuksista, Jeesuksen sanoille tulee laajempi ja kokonaisvaltaisempi merkitys. Raamatun käsitteet ovat usein erittäin abstrakteja, kuten usko ja toivo. Raamatun kieli on myös hyvin konkreettiakin, kuten Jumala sanoi tai Jeesus nousi ylös taivaaseen. Konkreettisen ajattelunsa perusteella lapsi helposti tajuaa tällaiset symboliset ilmaisut kirjaimellisen konkreettisesti.

Uskonnollinen kielen ymmärtämistä vaikeuttaa myös se, että uskonnollinen kieli ei koostu yksiselitteisistä denotatiivisista sanoista, vaan sanoista, joilla on konnotatiivinen merkitys. Sanan denotatiivisella merkityksellä tarkoitetaan sanan ns. Sanakirjamuotoa, esimerkiksi kauppa. Konnotatiivinen merkitys on värikkäämpi, usein myös tunteikkaampi, esimerkiksi putiikki, marketti tai puoti. Konnotatiivinen merkitys voi olla hyvinkin yksilöllisesti muodostunut. Uskonnollinen konnotatiivinen kieli ja sen sanojen merkitys edellyttää tällöin kielen käyttäjiltä yhteistä kokemustaustaa. Vähäisistä kokemuksista johtuen lapsella ei ole yhtä laajaa konnotatiivisten sanojen sanakirjaa kuin aikuisella. (Seppälä 1998b, 143.) Lapsen on siis kerättävä uskonnollisia kokemuksia, joiden kautta voi syntyä mielikuvia, jotta voisi ymmärtää

uskonnollista kieltä aikuisen tavoin. Lerkkanenkin korostaa mielikuvien ja kokemusten merkitystä. Lerkkasen (Lerkkanen & Uusitalo 1990, 58) mukaan sanojen ja merkitysten tulisikin ankkuroitua emotionaalisiin mielikuviin, jotka oppija vapaasti muodostaa omien kokemustensa pohjalta.

Toinen uskonnollisen kielen ongelma on Raamatun yhteiskunnan kulttuurinen etäisyys nykyisestä. Raamatun esimerkit, kielikuvat ja ilmaisut liittyvät silloiseen kulttuuriympäristöön. Raamatun ilmaisujen ymmärtäminen edellyttää niiden olojen ja tilanteiden tuntemista, joissa asia on esitetty tai joihin viitataan. Raamatun ihmisten elinkeinot, elämäntyyli, tavat, kokemukset, ajattelu ja ihmissuhteet olivat erilaisia, kuin mihin nyky-yhteiskunnan lapset ja nuoret ovat tottuneet. Vuoden 2002 vuosiluokkien 1-2 opetussuunnitelman perusteiden luonnoksessakin tämä ongelma on huomioitu. Opetussuunnitelmassa mainitaan, että oppilasta on autettava ymmärtämään Raamatun ajan maailmaa ja historiaa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — vuosiluokat 1-2, 29.)

Yhteiskunnan kaupungistuminen on vieraannuttanut lapset myös maatalousyhteiskunnan sanastosta. Lapsilla ei ole nykyisin omakohtaisia kokemuksia sellaisista käsitteistä, kuten paimen, vakka, seimi ja tähkä. Myös Israelin historian ja Rooman ajan valtakunnan tunteminen auttaa ymmärtämään syvemmin Raamatun kertomuksia. Raamatun yhteiskunnan ja nyky-yhteiskunnan erilaisuuden vuoksi uskonto voi eristyä muusta elämästä erilliseksi saarekkeeksi. Lapset oppivat näkemään Raamatun yliluonnollisena kirjana, joka kertoo ”pyhistä ihmisistä pyhässä maassa pyhiin erikoisvaatteisiin puettuina”. (Seppälä 1998b, 142.) Raamatun kieliäsu on osittain vanhahtavaa ja virkkeet ovat mutkikkaita. Nämä seikat vaikeuttavat tekstin lukemista ja ymmärtämistä alkuopetuksessa. Alkuopetuksessa luettavaa Raamatun tekstiä onkin yksinkertaistettava lapsentajuiseksi ja helppolukuiseksi. Hyvänä apuna toimivat erilaiset lasten Raamatut ja erilaiset Raamatun kertomuksiin pohjautuvat satukirjat. Seppälä on sitä mieltä, että uskonnonopetuksen eräänä tehtävän on auttaa ymmärtämään uskonnollista kieltä, jotta välttyttäisiin verbalismilta.

2.5. Kerronta symbolididaktisena uskonnon opetusmenetelmänä

Symbolididaktiikassa on ensisijaisesti kysymys opetuksen kokonaisprosessista, joka käsittää Luumin (1997b, 220) mukaan vaikenemista ja toimintaa, kertomista ja leikkiä, työtä ja juhlimista, tekstiä, kuvia ja musiikkia. Symbolididaktiikassa on ikään

kuin uudestaan oivallettu ikivanha totuus, että uskonnon opettamisessa ei viime kädessä pyritä vain tiedolliseen päämäärään, vaikka sekin päämäärä kyllä saavutetaan ikään kuin sivutuotteena.

Symbolididaktiikka pyrkii korostamaan aistien kautta tapahtuvaa havainnointia säilyttääkseen lapsilla kyvyn myös symbolien ymmärtämiseen. Heinosen (1998, 75) mukaan symbolien ymmärtäminen ja luova käyttö perustuvat mielikuvien elävyyteen ja omakohtaisuuteen. Mielikuvamaailmamme herättää vanhat symbolit eloon, luo uusia tai antaa toisten symbolien hautautua itsestään selvyyksien harmaaseen arkeen. Siksi kaikki ne menetelmät, jotka edellyttävät symboliajattelua, ovat tulleet tärkeiksi. Symboliajattelun avulla ihminen oivaltaa asioita, joihin ei riitä intellektuaalinen oivallus eikä pelkkä sanallinen selitys. Siksi kokemusten ilmaisemiseen on valjastettava kaikki ne mahdollisuudet, joita meillä on käytettävissämme ja joissa toimitaan symbolien avulla. (Luumi 1997a, 99-100.) Symboleita ovat esimerkiksi kaikki musiikki, kertomukset, kuvat ja leikit.

Symbolit edustavat jotakin ja ovat monimerkityksisiä. Ne tulevat tarpeellisiksi vasta sitten, kun käsitteet eivät riitä kertomaan. Symbolilla ei ole vain informaatio-tehtävää, vaan sillä on ennen muuta tulkintatehtävä. Se tulkitsee ja selittää jotakin, johon se viittaa. Se paljastaa jonkin uuden merkityksen, tekee tuon merkityksen nykyhetkeksi, edustaa sitä ja on tiettyssä mielessä osa sitä, mihin se viittaa. Symbolien olemukseen kuuluu liittää aineeton todellisuus yhteen empiiris-konkreettisen todellisuuden kanssa. Itse asiassa symbolin ilmaisemaa, taustalla olevaa merkitystä ei ole edes olemassa ilman konkreettista ilmiä.

Symbolit ovat uskonnon autenttista kieltä, primäärikieltä. Kun uskonnot ilmaisevat itseään ja kun ne kertovat omasta sisäisestä totuudestaan, ne poikkeuksetta käyttävät symbolikieltä. Uskontoa ilmaistaan pääasiassa kahden symbolimuodon avulla: kognitiivista elämänaluetta lähellä olevilla sisäisillä symboleilla, joita ovat kertomukset, sadut, runot ja yksittäiset käsitteet kuten paimen, armo, synty, elämän vesi, ja aistimaailmaan liittyvillä ulkoisilla symboleilla, joita ovat draamaesitykset, liikunta, musiikki, erilaiset esineet ja taideteokset, tanssi ja rituaalit. Tärkein uskontoa ilmaiseva symboli on kielellinen symboli, kertomus.

Symbolididaktiikka korostaa kielellistä herkistämistä. Luumin (1997b, 222-223) mukaan uskonnonpedagogiikassa liian kauan hallinnut käsitteellis-määrittelevä kieli on vaihdettava tietoisesti kuvailevaan, avoimeen, poeettiseen kieleen. Kielen tulee pyrkiä poeettiseen ajatteluun, joka tällä hetkellä on kovin kaukana paitsi opetustilanteista myös koko yhteiskunnasta. Tästä syystä symbolididaktiikassa puhutaan

kielellisestä herkistämisestä. Uskonnollisen kielen luonteeseen kuuluu, että sanomaton kätkeytyy siihen, mikä voidaan sanoa. Se mitä ei voida sanoa, on kuultava ja luettava rivien välistä, se voi puhua myös vaikenemisessa ja hiljaisuudessa. Sen kuulemiseen tarvitaan herkistymistä, myös kielen herkistämistä.

Symbolididaktiikka korostaa myös kuvallista herkistämistä. Symboli on erittäin usein sisäinen tai ulkoinen kuva. Sisäinen kuva voi olla esimerkiksi kertomuksesta muodostettu ”elokuva”. Tänä aikana kuva ympäröi meitä enemmän kuin koskaan, olemme sortua kuvien tulvan alle. Kuvien tulva kohdistuu erityisesti lapsiin. Kuitenkin kuva palvelee yhä enemmän pelkkää informaatiota ja mainosta. Yksinomaisen informoivan tai mainosta palvelevan kuvatulvan seuraus on sisäisen kuvatajunnan katoaminen. Se näkyy vieraantumisenä muista kuin informatiivisista kuvista. Kuvalle herkistäminen merkitsee kuvatajunnan huolehtimista, siitä huolehtimista, että kuvalla on syvä symbolinen merkitys. Kielellinen ja kuvallinen herkistäminen merkitsevät herkistymistä aidolle uskonnolliselle ulottuvuudelle.

Symbolididaktiikassa on arvostettu sekä kerrontaa että lapsen tapaa ajatella kuvin. On hyväksytty, että lapsen tulee ensin nähdä Raamatun kertomukset ja kokea ne, voidakseen oivaltaa niitä myös älyllisesti. Tärkeätä on intuitiivinen oivaltaminen ja kokeminen. Petri (1982, 35) kuvaa loogista ajattelua askel askeleelta etenemiseksi ja intuitiivista ajattelua harppauksin etenemiseksi. Askel askeleelta eteneminen on usein varmempaa kuin harppauksin eteneminen. Mutta usein intuitio johtaa todelliseen oivaltamiseen. Vaikka nykyinen yhteiskunta arvostaakin enemmän rationaaliloogista ajattelua, ainakaan uskonnonopetuksen näkökulmasta katsottuna intuitiivista ajattelua ei pidä hylätä.

Esi- ja alkuopetusikäisen lapsen ajattelu on kuva-ajattelua. Lapsen kuvaajattelulla ja kerronnalla on tärkeä yhteys. Esimerkiksi kertomusta kuunnellessaan lapsi luo kuvaa kertomuksesta, sen tapahtumista ja henkilöistä. Kuunteleminen ei ole passiivista mukanaoloa ja kritiikitöntä omaksumista, vaan aktiivinen prosessi, jossa koko persoona työskentelee. Ylösen ja Luumin (2002, 112-113) mukaan kerronta on mielessä tapahtuvaa kuvien katselemista ja kertomuksen tapahtumien kokemista, niiden läsnäoloa ja niihin osallistumista. Sisäisten kuvien avulla kertomuksen ja tapahtuman kokonaisuus voidaan ymmärtää. Kun tapahtumat on Ylösen ja Luumin mukaan nähty sisäisillä silmillä, ihminen pystyy ns. kuulemaan mistä tapahtuma puhuu.

Mielessä kuvittamisen lisäksi kertomuksen kuuntelussa ovat mukana myös lapsen tunteet ja äly. Kuuntelija valikoi kuulemastaan tarvitsemansa, joiden perusteella

muodostaa uusia kokonaisuuksia aikaisempien kuvien ympärille. ”Korva rakentaa maailmoita, ja siksi kukaan, joka kuuntelee, ei ole passiivinen” (Ylönen & Luumi 2002, 80). Kuulija luo kuvaa kertomuksesta itsensä kannalta turvallisesti. Lapsi luo sellaisia kuvia, joita uskaltaa katsella nyt ja myöhemmin. Hän ei luo liian pelottavia mielikuvia, joihin ei voisi enää palata. Ylönen ja Luumin (2002, 80) mukaan lapsi ottaa sadusta itselleen sen, minkä tarvitsee ja sietää, ja antaa muiden mielikuvien jäädä syntymättä.

Ylönen ja Luumin (2002, 98-99) mukaan aikuisten kieli on käsitteiden kieltä, analysoivaa ja abstraktia. Heidän mukaansa aikuiset osaavat tämän kielen ja yrittävät sen avulla tehdä itsensä ja asiansa lapsille ymmärrettäväksi. Tästä seuraa se, että lapsi elää aikuissuhteessaan jännityksessä kahden toisilleen vieraan ilmaisutavan välissä: yhtäällä on hänen oma lapsenomainen, kuvallinen tapansa käsittää maailma, toisaalla on aikuisten valistunut ja käsitteellinen ajattelu- ja elämäntapamme. Ylönen ja Luumi muistuttavat, että aikuisina olemme etäänntyneet kuvallisesta ajattelutavasta ja samalla sekä lapsenomaisesta ajattelutavasta että lapsesta. Aikuinen voi kuitenkin luoda järjestystä lapsen maailmaan kertomalla satuja. Lasta lähestytään lasten ymmärryshorisontista, kun elämästä kerrotaan kuvin, lapsen omin symbolein. Kerronnan avulla voidaan käyttää kuvakieltä, joka merkitsee lapselle paljon enemmän kuin mikään konkreettinen kieli. Ylönen ja Luumi (2002, 100) korostavat, että satu ja kertomus ovat se kielimuoto, joka rakentaa siltaa eri sukupolvien välille ja välittää eettisiä ja uskonnollisia kokemuksia. Heidän mukaansa satu tekee propedeuttista, valmistavaa tehtävänsä uskonnolliselle kasvatukselle myös kielen harjoittamisen alueella. Ylönen ja Luumi (2002, 98) toteavat, että sadun ja kertomuksen kieli on aikuisen ja lapsen ainoa yhteinen kieli eettisessä ja uskonnollisessa kasvatuksessa.

Symbolididaktiikka vaatiikin aina narratiivista, kertovaa opetusta. Luumin (1997b, 222) mukaan viime vuosikymmeninä tapahtunut symbolin ja myytin uudelleen löytyminen ja ymmärtäminen on jälleen avannut tien narratiiviselle opetuskulttuurille. On huomattu, että pelkkä analysoiva opetus johtaa yhä suurempaan vieraantumiseen aidosta elämästä. Välttämätöntä on kanssakäyminen symbolien kanssa, jotka kertova opetus yhä uudelleen tarjoaa oppilaan käsiteltäväksi.

Kerronta on ollut sidoksissa kouluopetukseen kautta aikojen. Kertominen on ollut yleinen opetusmenetelmä muun muassa äidinkielen, uskonnon ja historian opettamisessa. Opetusmenetelmien kehittyessä ja muuttuessa kerronta jäi taka-alalle. Etenkin 1970-luvulla alkanut oppilaskeskeisyyden korostaminen syrjäytti kerronnan. Tehokkaita opetusmenetelmiä tavoiteltaessa unohdettiin oppilaiden tunteet, ongel-

mat, kysymykset ja kokemukset. Ylönen ja Luumi (2002, 77) muistuttavatkin, että opettajakeskeisenä pidetty kerronta onkin mitä oppilaskeskeisin menetelmä.

Ylönen ja Luumi (2002, 79) esittävät kirjassaan myös koulun tehtävää koskevan pohdinnan kerronnan näkökulmasta. Heidän mukaansa viime kädessä on kysymys siitä, mikä on koulun tehtävä. Onko se oppilaan valmistaminen jo nähtävissä ja tiedettävissä olevan tulevaisuuden tehtäviin, vai onko se valmistamista ja vahvistamista ennalta arvaamattomien tilanteiden kohtaamiseen? Jos jälkimmäinen nähdään koulun tehtäväksi, silloin oppilas tarvitsee Ylösen ja Luumin mukaan kertomuksia, jotka luovat hänelle ”henkistä kuntoa”. Ylönen ja Luumi muistuttavat, että oppilas ”ei tarvitse niinkään ’tieteellisesti varmistetun tietämisen pakettia’, sillä ennalta arvaamattomaan ei ole olemassa yleisavainta.”

Ylönen ja Luumi (2002, 105) toteavat, että uskonnonopetuksessa kerronta opetusmenetelmänä vetoaa oppilaan mielikuvitukseen, saa mielikuvituksen elämään ja johtaa oppilaan mielikuvituksen avulla uskonnolliseen kokemukseen ja oivallukseen. Kerronta ei ole pelkkä opetusmenetelmällinen kysymys. Ylösen ja Luumin (2002, 107) mukaan on myös kysymys siitä, millainen maailmankuva ja millainen usko oppilaille muodostuu. Näin ollen on kysymys koko persoonan kehityksestä, tunne-elämästä, luovuudesta, tiedosta ja tahdosta.

Holma (1998, 223) toteaa, että mikä tahansa kertomus ei kuitenkaan ole hyvä opetuskertomus. Hyvässä kertomuksessa on yleensä jokin haasteen aikaansaama jännite, jonka käsittely etenee loppuratkaisua kohti. Kertomuksen tulee myös olla uskottava. Tämä ei välttämättä tarkoita, ettei kertomuksessa saa olla sadunomaisia aineksia, vaan sitä, että henkilöiden, etenkin päähenkilön tulee olla ns. tavallinen ihminen, jolla on omat pelkonsa ja erehdyksensä. Kertomus ei saisi Holman mukaan sisältää osoittelevaa ohjailua tietynlaiseen käyttäytymiseen, koska etenkin murrosikäinen nuori helposti torjuu tällaisen tekstin.

Oikarinen (1998b, 324) toteaa kerronnan olevan uskonnonopetuksessa korvaamatonta. Kertomukset välittävät ja vahvistavat elämän peruskokemuksiin liittyviä mielikuvia, joita jo pienet lapset imevät niistä. Niiden avulla voidaan hahmottaa kokonaisuuksia, pitkäjännitteisiä linjoja ja ketjuja elämänkulussa, mikä alkaa olla mahdollista alkuopetusikäisille. Uusi kyky ja rikkaus on narratiivisen ulottuvuuden, sanoin ja kuvin välittyvien kertomusten ja draaman käyttö keinoina löytää kokemuksia. Kertomukset avaavat mahdollisuuden juurtua oman yhteisöllisen kulttuuri- ja uskontradition välittämään elämäntulkintaan. (Oikarinen 1998a, 168.)

Kertomukset välittävät kollektiivisia kokemuksia, samastumiskohteita, iloa, tuskaa ja kysymyksiä. Niiden yhteyteen kukin kuulija voi tuoda omat kertomuksensa ja kokemuksensa. Hyvät kertomukset välittävät kestäviä arvoja, ihanteita ja erilaisissa valintatilanteissa, esimerkiksi hyvän ja pahan kohtaamisen ja toisiinsa jäsentymisen kysymyksissä, koeteltuja ratkaisumalleja. (Oikarinen 1998b, 324.)

Myös Luumi (1987, 12-13) muistuttaa, että kertomus välittää yhteisön arvoja uudelle sukupolvelle. Kertomisella ei ole lapselle vain yksilöllistä psyykkistä merkitystä. Sadut ja kertomukset ovat osa yhteisön kulttuuria. Niiden kuunteleminen kasvattaa lasta osaksi yhteisöä: tapahtuu sosiaalista oppimista. Kertomus on kasvavalle siltä hänen yhteisönsä menneisyyteen, yhteisön elämään, kulttuuriin, perinteeseen, arvoihin ja normeihin.

Kertomukselle on ominaista myös se, että se pyrkii koskettamaan tunne-elämää. Kun lapsi eläytyy tunteella kertomukseen, Ylönen ja Luumi (2002, 114) sanovat hänen kuuntelevan tunteella. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että päähenkilön tai sankarin kokemukset tulevat lapselle tärkeiksi ja läheisiksi sekä samaistumisen arvoisiksi.

Rooleillekkehisiin verrattavaa samanlaista samaistumista tapahtuu silloin, kun lapsi kuuntelee satua, tarinaa tai raamatunkertomusta. Tämä samaistuminen tapahtuu ennen muuta lapsen mielikuvitusmaailmassa ja tunteissa. Hyvä kertomus saa molemmat luovaan liikkeeseen. Kertomus löytää kaikupohjan kuuntelijan omissa kokemuksissa, ahdistuksissa, peloissa ja toiveissa. Nämä alkavat elää kertomusta kuunneltaessa ja siirtyvät kertomuksen henkilöiden tunteiksi ja päinvastoin. Lapsen vielä heikko minä sulautuu kuunneltavan kertomuksen henkilön usein voimakkaampaan minään ja saa siitä tukea. Kertomuksen henkilön menestyminen ja ilo koetaan omana menestymisenä ja ilona, hänen surunsa ja vastoinkäymisensä niin ikään omina. Kaikki tämä tapahtuu kuulijan tunteissa ja mielikuvituksessa niitä vahvistaen. Näiden tunnekokemusten välityksellä lapsen itseys, hänen minänsä, rakentuu ja vahvistuu kohtaamaan ulkopuolista elämää. Elämän myöhemmin tuomat surut ja ilot ovat siten jo tuttuja lapsuuden eläytymiskokemusten avulla. (Luumi 1987, 28-29.) Ylönen ja Luumi (2002, 116) muistuttavat myös, että samaistumisen ja tunteen avulla lapset voivat ymmärtää toisten ihmisten tunteita. Esimerkiksi sen, mitä ihmiset kokivat Jeesuksen lähellä, mitä merkitsi sairaille paraneminen ja yksinäiselle ja hyljeksitylle ihmiselle pääseminen takaisin ihmisten yhteyteen, syntiselle ihmiselle anteeksiantamuksen julistaminen.

Uskontoon mainiosti soveltuvassa narratiivisessa kerronnassa kaikki tapahtumat kerrotaan yhden henkilön kokemuksesta ja havainnoista käsin. Raamatun kertomuksia opeteltaessa oppilaat voivat valita lempihenkilönsä ja halutessaan kertoa tutut Raamatun tarinat näiden roolihahmojen näkökulmasta. (Tirri & Kesola 1998, 38.) Luumikin (1987, 30) toteaa, että hyvä kertomus ei ole tapahtumien yleistä kuvausta. Se on päinvastoin tapahtumien kokemista yhden ihmisen kokemuksina, hänen elämäkokemuksinaan.

Bettelheim on selittänyt satujen viehätyksen ja lumovoiman seuraavasti: ”Jotta kertomus todella pitäisi yllä lapsen mielenkiintoa, sen täytyy huvittaa häntä ja herättää hänessä uteliaisuutta. Jotta kertomus myös rikastuttaisi hänen elämäänsä, sen on kiihotettava hänen mielikuvitustaan, autettava häntä kehittämään älyään ja selventämään tunteitaan, sen on vastattava hänen pelkoihinsa ja pyrkimyksiinsä, otettava täysin huomioon hänen vaikeutensa ja samalla annettava viitteitä ratkaisuisista ongelmiin, jotka häntä painavat.” (Bettelheim 1998, 11.)

3. Kertomukset

Tutkimuksen näkemys kertomuksista perustuu pitkälti Pertti Luumin teoksiin. Luumin näkemyksiä on pyritty täydentämään tutkimuksessa muilla lähteillä.

3.1. Kertomustyypit

3.1.1. Sadut

Ylösen ja Luumi (2002, 23) määrittelevät sadut mielikuvitukseen perustuviksi, kirjallisessa muodossa oleviksi suorasanaiseksi kertomuksiksi, joissa ylitetään näkyvä todellisuus. Ylösen ja Luumin (2002, 98) mukaan sadut ovat elämän alkukuvia, peruskuvia. Niiden tarkoituksena on yrittää tulkita elämän perustaa ja elämäkokemusta ja elämän tarkoitusta. Siksi satuja ei voida koskaan tyhjentävästi ymmärtää järjellä. Mutta kun sadut koetaan ja kun ne eletään läpi, niiden sanoma voidaan oivaltaa, tajuta ja sisäistää. Ylösen ja Luumin mukaan se mitä ymmärrämme järjellämme, on itse asiassa varsin vähäistä ja jatkuvasti muuttuvaa. Se, minkä oivallamme ja käsitämme ”sydämellämme”, vaikuttaa tiedostamattomaan minäämme ja käyttäytymiseemme.

Bettelheimin mukaan ”kaikista kirjallisuuden lajeista vain sadut opastavat lasta löytämään oman identiteettinsä ja kutsumuksensa, ja ne myös antavat hänelle käsitöksen siitä, mitä kokemuksia hän tarvitsee kehittääkseen luonnettaan eteenpäin” (Bettelheim 1998, 32). Heleniuksen ym. (2000, 31) mukaan satu ravitsee monipuolisesti: se kasvattaa, viihdyttää, opettaa, tarjoaa taide-elämyksiä, kehittää mielikuvitusta ja kieltä.

Ylösen ja Luumin (2002, 90-92) mukaan saduilla on yhdeksän tehtävää. Ylönen ja Luumi korostavat, että näiden tehtävien kautta on mahdollista tarkastella ihmisille, ihmisenä kasvamiselle ja ihmisyyden ymmärtämiselle tärkeitä satujen tarjoamia asioita.

Sadut toimivat lohduttajina. Niiden perusnäkemys elämään on suuri luottamus. Ihminen ei ole maailmaan hylätty, vaan hänestä pidetään huolta. Tämä perusluottamus on hyvin lähellä kristillistä elämännäkemyksiä.

Toiseksi saduissa asiat polarisoituvat. Ääri-ilmiot tuodaan selkeästi ja yksinkertaisissa muodoissa esiin. Todellisuudessa ihmiset ovat yhtä aikaa sekä hyviä että pahoja, sekä rumia että kauniita. Saduissa puolestaan henkilöt ovat joko hyviä tai pahoja, rumia tai kauniita, mutta eivät kumpiakin yhtä aikaa. Näin sadut auttavat lasta ymmärtämään elämänilmiöiden äärilaidat. Äärikuvaukset satujen henkilöistä myös helpottavat lasta valitsemaan, ketä hän haluaa itse muistuttaa tai kehen samais-tumalla oppia elämän tärkeitä malleja.

Kolmanneksi sadut puhuvat ihmisen alitajunnalle. Sadut näyttävät kuvia elämästä, ihmisistä ja olennoista. Nämä kuvat ovat symbolisia, mutta ne oivalletaan intuitiivisesti. Saduissa talo tai koti on yleensä turvallisuuden paikka ja leijona tai karhu rohkeuden symboli. Usein sadun sankari kulkee kohti tuntematonta päämäärää ja matkallaan hän kasvaa ja kehittyy ihmisenä. Sankarin kanssa kulkiessaan lapsi saa käsityksen elämästä — se on matka kohti aikuisuutta.

Neljänneksi sadut antavat ilmaisun tunteille. Lapsi kokee sadun sankarin kanssa iloa, surua, pelkoa, kärsimystä, vihaa, rakkautta ja kuolemanvaaraa. Lapsi saa kokemuksia tunteiden tasolla. Sadut auttavat myös tunteiden nimeämisessä.

Viidenneksi saduissa symbolisoituvat sisäiset konfliktit. Saduista lapsi saa tukea omien konfliktinsa ratkaisemiseen ja käsittelemiseen. Kun lapsi tuntee itsensä mitättömäksi ja heikoksi, satu kertoo esimerkin, jossa pienin on pätevin, esimerkiksi Tuhkimo.

Kuudenneksi aidoissa saduissa on aina onnellinen loppu. Sadun sankari saattaa kokea matkansa aikana mitä erilaisimpia vaikeuksia tai hankaluuksia, mutta loppujen lopuksi sitkeys, rehellisyys ja hyvyys palkitaan ja paha tuomitaan. Saduissa elämä voittaa kuoleman. Myös Helenius, Jäälinoja ja Sormunen (2000, 31) korostavat, että hyvä ja oikea satu päättyy aina onnellisesti, jolloin lapselle jää turvallisuuden tunne.

Seitsemänneksi satujen suuri lahja lapsille on toivo. Vaikeuksista huolimatta elämä on hyvää ja elämisen arvoista. Elämällä on tarkoitus ja mielekkyys. Kehityssatujen kautta lapsi saa kuvan päähenkilön muutoksesta. Sadun sankari ei ole samanlainen sadun alussa ja lopussa, vaan hän on kasvanut ja kehittynyt. Satu antaa lapselle toivoa omasta kehittymisestäkin.

Kahdeksanneksi saduilla on terapeuttinen merkitys. Kuunnellessaan satua lapsi työstää omia jännityksiään, halujaan ja tunteitaan. Kuuntelun maailmassa lapsi voi käsitellä näitä tunteitaan ja kokemuksiaan turvallisesti. Kerrotussa sadun maailmassa kuulija saa riittävää etäisyyttä arkielämän kysymyksiin. Kerrottu ja luettu satu etäännyttää kipeimmätkin asiat kauaksi. Todellisessa maailmassa liian vaikeaksi koettu

asia onkin helpompaa työstää sadun maailmassa. Lopuksi satu palauttaa lapsen todellisuuteen ja nykyhetkeen, pois vaikean asian luota.

Yhdeksänneksi sadut antavat kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista. Satu on sopeutunut kuhunkin yhteiskuntaan palvelemaan juuri siinä ympäristössä ja kulttuurissa. Se on säilyttänyt yhteisönsä perusarvoja ja tarjoaa niitä kaikille ymmärrettävässä muodossa. Sadut auttavat samalla kertaa ymmärtämään niin menneisyyttä kuin tulevaisuuttakin, niin menneitä ihmisiä kuin omaa itseään.

Sadut voivat toimia myös eettisinä opettajina. Satujen eettisen sanoman merkitystä korostetaan todellisuudesta poikkeavalla ilmentymisellä, esimerkiksi karhun tai haltijattaren sanomana. Lisäksi eettisen opetuksen ymmärtämistä on helpotettu yksioikoisella etiikalla. Satujen sankarit menettelevät joka oikein tai väärin. Väärintekijän rangaistusta ei siirretä eikä jätetä omantunnon tehtäväksi, vaan tuomio julistetaan ja pannaan täytäntöön heti. Hyvyydestä saduissa saadaan yleensä runsaat kiitokset ja palkkiot. Vaikka etiikka on selkeästi nähtävissä ja lapsenkin tajuista, aikuisen ja lapsen keskustelu ja sadun eettisten ratkaisujen pohtiminen on lapselle hyödyksi hänen rakentaessaan arvojen maailmaa. (Ylönen & Luumi 2002, 23-24.)

Holmankin (1998, 223) mukaan kertomuksilla on etenkin eettisen oppimisen kannalta useita etuja. Hyvä kertomus vastaa oppilaan tarpeeseen löytää käyttäytymismalleja ja tarjoaa hänelle mahdollisuuden samastua esikuvalliseen henkilöön. Kertomus voi tarjota oikean olemisen mallin: juuri tuon henkilön tavoin minäkin haluan toimia. Kertomus voi osoittaa myös onnistumisen mahdollisuuden. Toisaalta kertomus voi antaa mahdollisuuden negatiivisiin kokemuksiin: mitä saattaa seurata tai miltä tuntuu, kun toimii väärin. Näitä kokemuksia on vaikea harjoitella oppitunneilla luontevasti.

3.1.2. Raamatunkertomukset

Varhaislapsuus on tarinoiden oppimiselle erityistä herkkyyss aikaa. Siksi on tärkeää, että Raamatun keskeiset henkilöahmot ja heihin liittyvät kertomukset saavat tulla osallisiksi lapsen tarinoiden maailmaan. Vaikka Raamatussa onkin paljon fiktioksi luokiteltavia tapahtumia, siihen sisältyy aina myös historiallinen ydin. Tässä suhteessa raamatun teksti poikkeaa satukirjoista. (Luomanen & Luomanen 1998, 204.)

Ylönen ja Luumi (2002, 100) muistuttavat, että meidän tulee kasvatustyössä nähdä satujen ja raamatunkertomusten liittymäkohdat, mutta myös niiden erot. Hei-

dän mukaansa Raamattu ei sisällä satuja, mutta siellä on monia satujen kanssa yhteisiä aiheita ja motiiveja. Raamatulliset tekstit ovat meille Jumalan sanaa, sadut eivät ole sitä. Ylösen ja Luumin mukaan sadut voivat toimia eräänlaisena esikouluna raamattuopetukseen. ”Se mitä sadut voivat saada aikaan, on juuri *uskon propedeutiikka, uskon esiopetus*” (Ylönen & Luumi 2002, 100). Tätä uskon esiopetusta Ylönen ja Luumi (2002, 101) perustelevat sillä, että lapset, jotka kuuntelevat satuja, eläytyvät niihin ja luovat niistä kuvia mieleensä, ovat myös valmiimpia ymmärtämään raamatunkertomuksia sekä kokemuksellisella että oivalluksen tasolla. Saduista välittyvä kuva ihmisestä, joka tarvitsee apua, ystävyyttä, tukea, armahtamista ja sääliä. Myös tässä sadulla on valmistava tehtävä raamatullisen kertomuksen ymmärtämiselle, ja sadusta voi tulla uskon liittolainen.

Raamatunkertomukset edistävät myös lapsen sisäistä moraalista kasvua. Raamatunkertomuksille on tyypillistä, että ne esittävät eksistentiaalisen tai moraalisen ongelman. Useimmissa kertomuksissa hyvä on aina läsnä aivan kuten pahakin. Samoinhan elämässä yleensä hyvä ja paha ovat rinnakkain. Kertomuksen sankari vetää puoleensa kuuntelevaa lasta. Hän samastuu sankariin, jakaa hänen kärsimyksensä ja koettelemuksensa ja riemuitsee hänen kanssaan, kun usko ja hyvä saavat palkkansa. Tämä edistää lapsen moraalialia. Tammin (1988, 175) mukaan rangaistuksen pelko ei pakota lasta asettumaan hyvän puolelle vaan samastuminen siihen henkilöön, joka symboloi hyvää. Juuri tämä uskoviin ihmisiin samastuminen ravitsee lapsen moraalista kasvua.

Tammin (1988, 175) mukaan raamatunkertomus herättää lapsen uskonnollisen mielikuvituksen. Lapsi voi ymmärtää kertomuksen siinä kuvattujen henkilöiden elämän ja kokemusten kautta. Lapsilla on Tammin mukaan ihmeellinen kyky samastua, johon raamatunkertomukset tarjoavat lukuisia teemoja, tilanteita ja malleja. Samalla lapsi eläytyy kiehtoviin henkilöihin ja niihin tapahtumiin, joita he kokevat.

Kun kertoo lapselle raamatunkertomuksia, on Tammin (1988, 183) mukaan tärkeätä olla raamatuntekstille niin uskollinen kuin mahdollista. Tekstejä ei saa sensuroida, ei irrottaa niitä omasta yhteydestään, ei yksinkertaistaa niitä liikaa ja ennen kaikkea ei saa tarpeettomasti korvata raamatullisia termejä muilla arkisemmilla käsitteillä. Kertomuksen syvin tarkoitus ja sen lumous toteutuu vain, jos se kerrotaan kokonaan. Kertomusta ei voi tiivistää, koota yhteen ja esittää vain sen sanoman kannalta oleelliset asiat. Jos tiivistää ja kertoo vain suurin piirtein, kuulijan saama anti on yhtä puutteellinen kuin silloin, kun runon sisältö kerrotaan lausumatta sitä.

Edelleen on tärkeätä, että raamatulliset tekstit kerrotaan omin sanoin eikä vain lueta kirjoitetussa muodossaan. (Tamm 1988, 183-184; Luumi 1987, 21-22.) Raamatun tekstit ovat peräisin suullisesta traditiosta. Ne säilyivät juuri suullisina kertomuksina, jotka kirjoitettiin muistiin, jotta ne välittyisivät jälkimaailmalle. Tammin mukaan lapset voivat hyötyä raamatullisista teksteistä ja kertomuksista huomattavasti enemmän kerrottuna kuin luettuina. Lisäksi kertojan täytyy muistaa, että draamatisetkaan yksityiskohdat eivät koskaan saa hämärtää sanomaa. Ne eivät saa olla kertomuksen huippukohta, vaan niiden tulee aina palvella sen ydintä — hengellistä sanomaa. (Tamm 1988, 184.)

Raamatunkertomusten soveltaminen nykypäivään on sitä olennaisempaa, mitä pienemmästä oppilaasta on kysymys. Se, että oppilas pystyy systemaattisesti analysoimaan Raamatunkertomuksia, muodostamaan niistä laajempia kokonaiskuvia ja arvioimaan kertomusten sisältöjä, vaikutuksia ja tarkoitusperiä, on pitkän oppimisen tulosta. Tähän ei mielestäni alkuopetuksessa ole tarvettakaan. Näiden taitojen pohjustaminen on kuitenkin hyvä aloittaa jo alkuopetuksessa. Alkuopetuksessa voidaan kertomusta analysoida esimerkiksi siten, että lapsilta kysytään, miksi Jeesus kertoi tarinan laupiaasta samarialaisesta. Samalla oppilas saa palasen kokonaiskuvan muodostamiseksi Jeesuksen ajan maailmasta. Oppilaiden kanssa voidaan myös arvioida toteutuuko Jeesuksen opetus nykypäivänä – olemmeko toisillemme laupiaita samarialaisia?

3.1.3. Tarinat, realistiset kertomukset, myytit ja faabelit

Ylösen ja Luumin (2002, 23) mukaan sadun henkilöt tai tapahtumat eivät ole todellisia, mutta tarinan lähtökohta on todellinen henkilö tai tapahtuma. Tarinassa voidaan kuitenkin kertoa myös reaalimaailmassa mahdottomista asioista. Ylösen ja Luumi siis erottelevat tarinan ja sadun toisistaan henkilöhahmojen perusteella: sadussa on mielikuvitushahmoja, mutta tarinassa todellisia hahmoja. Ylösen ja Luumin määritelmien mukaan opetuskertomus, joka käsittelee ns. tavallista Niemisen perhettä, on tarina, vaikka tapahtumat olisivatkin reaalimaailmassa mahdottomia. Opetuskertomus, joka käsittelee kahden karhun koulunkäyntiä, on satu.

Bettelheimin (1998, 68-69) mukaan täysin realistiset kertomukset antavat tietoa lapsen mieltä rikastamatta, kuten ikävä kyllä suureksi osaksi myös kouluopetus. Asiallinen tieto hyödyttää persoonallisuutta kokonaisuutena vain silloin, jos se muuttuu

ns. persoonalliseksi tiedoksi. Bettelheim on kuitenkin sitä mieltä, että realistisilla kertomuksilla on kuitenkin yhtä merkityksellinen osa lapsen elämässä kuin saduilla. Lapsen on saatava ravintoa persoonallisuuden molemmille puolille, järjelle ja tunteelle.

Bettelheimin (1998, 47) mukaan myytin tapahtumat ovat suurenmoisia, kunnioitusta ja pelkoa herättäviä, eivätkä ne voisi mitenkään tapahtua tavalliselle kuolevaiselle. Syynä ei ole niinkään se, että tapahtumat sinänsä ovat ihmeitä, kuin se, että ne kuvataan ihmeellisinä. Bettelheimin (1998, 47) mukaan ”jopa kaikkein ihmeellisimmätkin kohtaukset on saduissa kuvattu luontevan yksinkertaiseen, arkipäiväiseen tapaan.” Bettelheimin (1998, 52) mukaan myyteissä esiintyvät historian todelliset sankarit, jotka ovat olleet ihmisiä kuten me kaikki muutkin, saavat lapset tuntemaan oman vähäpätöisyytensä. Ensiksikin siksi, että lapsi tietää, ettei kykene noihin tekoihin ja toiseksi, koska hän pelkää, että joku toinen saattaisi kyetä.

Faabeleissa moraalinen totuus ilmaistaan aina avoimesti. Niissä ei ole kätkeytyjä merkityksiä, eikä kuulijan mielikuvitukselle jää tilaa. Bettelheim (1998, 54) käyttää faabelista esimerkkinä Aisopoksen satua *Muurahainen ja heinäsiirkka*. Kesällä laulanut, soittanut ja laiskotellut heinäsiirkka tulee talvella pyytämään ruokaa muurahaiselta, joka on kesällä kerännyt ruokavarastonsa täyteen. Muurahainen torjuu heinäsiirran pyynnön sanoen: ”Kun sinä lauloit koko kesän, voit tanssia koko talven.” Faabelin opetus yksinkertaistetaan kuulijalle ja varmistetaan opetuksen ymmärtäminen. Saduissa puolestaan kaikki ratkaisut tai jopa mahdollisuus olla tekemättä ratkaisua ja vain nauttia mielikuvituksen seikkailusta jää kuulijalle ja lukijalle itselleen.

Bettelheim (1998, 53-57) löytää *Muurahainen ja heinäsiirkka* -faabelia vastaavan sadun *Kolmesta pienestä porsaasta*. Kaksi nuorinta porsaasta kyhäävät nopeasti olki- ja risumajansa, jotta pääsisivät leikkimään kuten faabelin heinäsiirkka. Vanhin porsas on puolestaan yhtä viisas kuin faabelin muurahainen ja turvaa tulevaisuutensa unohtaen leikit. Kuunnellessaan lapset samaistuvat Bettelheimin (1998, 54) mukaan nuorempiin ja iloisiin porsaisiin tai heinäsiirkkaan. Heinäsiirkkaan samaistuneella lapsella ei faabelin mukaan ole toivoa, vaan kerran tehty valinta on peruuttamaton. Sadun iloisiin porsaisiin samaistunut lapsi oppii, että kehitys on mahdollista. Pienten porsaiden noudattamasta mielihyvän periaatteesta on mahdollista siirtyä vanhimman porsaan todellisuuden periaatteeseen. Lisäksi lapsen primitiivistä oikeustajua loukkaa se, että heinäsiirran on kärsittävä, vaikka se ei ole tehnyt pahaa kenellekään. Oikeudenmukaistahan on se, että paha saa saduissa palkkansa eli susi saa rangaistuksensa *Kolmessa pienessä porsaassa*. Lapsen kehityksen kannalta faabeleilla ei ole saman-

laista vaikutusta kuten saduilla, joissa lapsi saa mahdollisuuden tehdä omia johtopäätöksiä.

3.2. Kertomusten teemat

Luumi (1987, 61-80) esittelee kirjassaan Taitava kertoja Jeannette Perkins Brownin teorian lasten ja nuorten kertomusten neljästä teemasta. Nämä teemat esitellään seuraavissa alaluvuissa. Teema muodostaa kertomuksen juonen ja tarjoaa lapselle kokemuslajin. Brownin erittelemät teemat ovat vaara, ongelma tai tehtävä, matka ja muuttuminen. Brownin mukaan nämä neljä teemaa ovat eräänlaisia elämän perusteemoja, jotka jokainen ihminen kohtaa ja joiden kanssa joutuu painiskelemaan.

3.2.1. Vaara

Vaara on lasten satujen tavallisin teema. Vaarakertomuksen juoni muodostuu siitä, miten sankari kohtaa vaaraan, miten hän selviää siitä tai miten hän tuhoutuu. Kertomuksissa vaaraan joutuvat esimerkiksi Lumikki, Ruusunen, Tuhkimo, Hannu ja Kerttu sekä Punahilkka. Myös Raamatussa on vaara-aiheisia kertomuksia. Esimerkiksi Joosef-kertomuksessa vaara ilmenee useasti ja eri näkökulmista. Raamatun vaara-aiheisten kertomusten erityispiirteenä on niiden uskonnollinen sanoma. Usko ja luottamus Jumalaan ovat usein vaarasta pelastajina, mutta myös lähimmäisen rakkaus pelastaa vaarasta.

Vaarakertomukset ovat lapselle yleensä läheisiä, sillä hän tiedostaa monia häntä uhkaavia kuvitteellisia ja todellisia vaaroja. Kasvunsa aikana lapsi kokee niin ulkoisia kuin sisäisiäkin pelkoja (yksinjäätymisen pelko, vanhempien kuoleman tai eroamisen pelko tai pelko mörköjä ja kummituksia kohtaan), joista hänen on selviydyttävä. Koska lapsella ei ole kokemuksia vaaroista ja peloista selviytymisestä, hänen tulee kasvaa ikään kuin ennakolta sisäisesti valmiiksi kohtaamaan vaarat ja pelot. Tässä sisäisessä kasvamisessa vaara-aiheiset sadut ja kertomukset auttavat lasta. Sadun tilanteisiin samaistuminen elämyksellisesti vahvistaa kestämiään omia pelkoja ja päähenkilön vaarasta selviäminen antaa toivoa omien vaarojen selvittämiseen. Lapset ovat erittäin kiinnostuneita pelottavista ja jopa julmista saduista, koska voivat näin turvallisesti kokea vaaran uhkaa ja selviytymisen iloa. Siksi saduista ei saakaan poistaa pelottavia kohtia tai kaunistella jännittäviä tapahtumia. Vaaroista riisuttu satu luo

lapselle kuvaa maailmasta, jollaista ei ole olemassa. Ennen muuta se vie häneltä mahdollisuuden samaistumisen kautta kokea erilaisten vaarojen aiheuttamia pelkoja ja vaaroista selviytymisen tuomaa riemua, vapauden tunnetta ja oman minän vahvistumista.

Raamatun vaara-aiheisiksi tarinoiksi luetaan myös Jeesuksen ja sairaan kohtaamiset. Sairaus on uhka ihmisen elämälle varsinkin raamatunajan maailmassa, jossa lääkintätaidot olivat kehittymättömiä ja sairaus saattoi merkitä karkottamista yhteisöstä (spitaaliset) tai kerjäläisen osaan joutumista. Lisäksi sairauden uskottiin olevan seurausta synnistä ja merkki Jumalan rangaistuksesta, joten sairaus oli eräällä tavalla kaksinkertainen vaara. Lapsi ei välttämättä ymmärrä kaikkia näitä sairauden vaara puolia, mutta sairauden elämää uhkaava piirre voi olla lapsellekin tuttu.

3.2.2. Ongelma ja tehtävä

Satujen ja kertomusten toinen yleinen teema on ongelman tai tehtävän ratkaiseminen. Kuningas, jättiläinen, haltija tai noita esittää päähenkilölle ongelman tai arvoituksen, jonka ratkaisusta päähenkilön tulevaisuus riippuu. Tuhannen ja yhden yön saduista sekä suomalaisista kansansaduista perustuvat ongelman ratkaisun kinkkisyydelle. Kuulija samaistuu usein nokkelaan arvoituksen ratkaisijaan, joka saattaa olla ennalta-arvaamaton, mahdottomana pidetty henkilö. Kuulija ratkoo ongelmia ja nauttii ongelman ratkaisemisen tuomasta älyllistä tyydytystä yhdessä päähenkilön kanssa. Kuuntelija kokee iloa myös päähenkilön saamasta palkinnosta sekä ongelman asettajan voittamisesta.

Ongelmassa tai arvoituksessa on usein myös eettinen tai elämäntaidollinen opetus. Usein vaatimattomuus, lähimmäisen rakkaus ja heikompien puolustaminen palkitaan kertomuksen lopussa ruhtinaallisesti. Ongelma-aiheinen satu tukee ennen muuta kuulijan identiteettiä ja vahvistaa hänen uskoaan vaikeiden tilanteiden selvittämiseen. Lapsi saa tukea oman itsetuntonsa kehittymiseen. Lapsen vielä heikkoa minää vahvistaa, kun hän saa yhdessä kertomuksen sankarin kanssa voittaa jättiläisen älykkyydessä, huijata ilkeää noitaa ja suoriutua sankarille asetetuista tehtävistä, joiden jälkeen odottaa arvokas palkinto tai kiitos.

Satu ja kertomus antaa myös kuvaa elämästä, jossa on ja tulee olemaan vaatimuksia ja ongelmia. Samalla kertomukset rohkaisevat kohtaamaan nämä ongelmat. Tämänaiheiset sadut tukevat lasta moraalisesti. Sadut osoittavat lapselle, että sitkeäl-

lä yrittämällä päästään päämäärään ja se, jolla alussa näyttäisi olevan ns. parhaimmat ominaisuudet (rikkain, suurin, kaunein), ei olekaan todellinen sankari. Saduista käy myös ilmi, että pelottavilla ja suurilla hahmoillakin (lohikäärmeet, jättiläiset) on heikot kohtansa.

3.2.3. Matka

Satujen ja kertomusten kolmas teema on matka. Matka-aihe voi esiintyä oikean tien löytämisenä johonkin päämäärään tai teema voi olla annetun matkan suorittamista. Esimerkiksi Odysseus etsi vuosikaudet tietä Troijasta takaisin kotiin. Annettua matkaa suoritetaan esimerkiksi Jules Vernen kirjassa 80 päivässä maapallon ympäri tai Punahilkassa. Matka-aihe antaa kertomukselle jännevyyttä, joka syntyy heti alussa, kun kuulija saa tietoonsa matkan päämäärän ja tarkoituksen ja voi näin luoda mielessään kokonaisuutta tarinan edetessä. Jos ja kun päämäärä saavutetaan, kertomuksesta muodostuu ehjä kokonaisuus.

Vaikka matka-teeman ohella tarinassa voi olla myös muita teemoja, esimerkiksi vaara-teema. Matkantekijä kohtaa matkallaan vaaroja ja esteitä. Punahilkka kohtaa suden ja Odysseus sykloopin. Matkan aikana voidaan kohdata useampia vaaroja, mutta niistä selviydytään keinolla jos toisella. Kuulija kokee päähenkilön kanssa vaarojen kauhistukset ja pelastumisen ja matkan jatkumisen ilot. Matkantekijä kohtaa myös houkutuksia. Luumi ottaa (1987, 70) esimerkiksi Tuttelin ja Puttelin, joita kutsutaan alkuperäiselle tielle kuivalla leivällä ja harhatielle piparkakuilla. Matkantekijä joutuu siis moraalistenkin ratkaisujen eteen – usein tietämättään.

Kertomusten jännittävyttä lisää myös päähenkilön epäonnistumiset ja onnistumiset. Hannu ja Kerttu löytävät ensimmäisenä yönä kotiin, mutta toisena yönä kotia ei löydykään. Kertomuksen jännittävyys rakentuu kuitenkin ennen kaikkea sen varaan, että pääseekö päähenkilö päämäärään ja millaista siellä on. Päämäärän saavuttaminen ja matkan päätyminen ei aina ole kertomuksen loppu. Esimerkiksi Punahilkka pääsee mummon mökille, mutta siellä koetaan vasta todellinen vaara. Kertomuksen todellinen loppu on turvallinen matkan päätös. Punahilkka ja mummo pääsevät vapaiksi ja susi saa ansionsa mukaan rangaistuksen.

Matka-aihe on lapsen kannalta arvokas niin pedagogisesti kuin psykologisesti. Luumi (1987, 72) vertaa satujen matkaa lapsen elämän matkaan. Kertomuksen matkaajan kokemat pelot, vaarat, esteet, houkutukset ja harhatiet ovat myös jokaisen

elämänmatkallaan kohtaamia. Luumin mukaan matkakertomus palvelee elämänmatkan rohkaisijana. Nykysukupolven lapset eivät jatka vanhempiensa ammattia tai jää asumaan synnyinyhteisönsä, kuten esimerkiksi sata vuotta sitten. Luumi (1987, 73) korostaa, että nykyisenä aikakautena ja nykyisessä maailmassa matkakertomukset ovat lapsille henkisesti mitä arvokkaimpia. Ne rohkaisevat käymään elämän matkaa siitä huolimatta, että tulevaisuus on tuntematon ja ennen kokemattomat vaarat uhkaavat. Ne rakentavat itseluottamusta vaaroista selviytymiseen ja tekevät monia pelonaiheita suhteellisiksi.

Matkakertomukset voivat toimia myös moraalisisina kasvattajina. Päämäärätietoisuus, kamppailu houkutuksia vastaan ja paluu harhateiltä oikealle tielle ovat muun muassa niitä arvoja, joita matkakertomuksilla halutaan välittää. Matkakertomuksilla voidaan välittää myös aikuiseksi kasvamiseen liittyviä seikkoja. Lapsuuden koti koetaan usein turvallisuuden työssijaksi, mutta sieltäkin on lähdettävä. Esimerkiksi kuninkaan poikien on lähdettävä etsimään prinsessaa tai köyhän torpparin poikien työtä. On siis pakko lähteä, jotta elämän voi jatkaa.

Matkan yksinäisyydessä on myös kasvattava vaikutus. Lapsi vahvistuu myös siihen yksinäisyyteen, jonka matkalle lähtö tuo mukanaan. Satujen matkat tehdään pääasiassa yksin ja silloinkin, kun matkaa tekee kaksi, ollaan yksin, ilman kosketusta omaan yhteisöön tai kotiin. Samaistuessaan yksin matkaavaan päähenkilöön kuulija rohkaistuu ja vahvistuu oman yksinäisyyden kestämiseen ja oppii arvostamaan yksilöllisiä kokemuksiaan.

Eräs matkakertomusten erityispiirre on se, että palaaja muuttaa elämän siellä, minne palaa. Elämäntilanne ei säily samanlaisena lähtö- ja lopputilanteessa. Esimerkiksi 80 päivässä maapallon kiertänyt herra Fog on lähtiessään poikamies ja palatessaan hänellä on vaimo. Luumin mukaan (1987, 74) on havaittavissa, miten tärkeä kokemus lasten kannalta on, että saduissa juuri lapset tuovat muutoksen elämäntilanteeseen ja usein kykenevät siihen, mihin omat vanhemmat ja vanhempi sukupolvi ei ole kyennyt. Tällainen satu luo elämänuskon, uskon muutoksen mahdollisuuteen ja rohkaisee uutta polvea muutokseen ja paremman elämän mahdollisuuteen.

Raamatunkertomuksissa matka on kertomuksia yhdistävä tekijä. Esimerkiksi Israelin kansan pako Egyptistä on matkakertomus, johon sijoittuu yksittäisiä kertomuksia ja tapahtumia. Matka orjuudesta vapautteen ja luvattuun maahan sisältää monia edellä mainittuja piirteitä: vaaroja, esteitä ja houkutuksia. Uudessa testamentissa matkateemaa käytetään kahdella tavalla. Jeesuksen elämää sävyttää matkalla oleminen alusta asti. Myös Paavali on matkamies, sillä Apostolien teot kuvaavat Paavalin

lähetyksmatkoja Eurooppaan. Jeesuksen vertauksissa tulee esiin toinen tapa käyttää matkateemaa. Tuhlaajapojan matka ja laupiaan samarialaisen matka toimivat näiden vertausten rakenneaineiksena.

3.2.4. Muuttuminen

Kertomusten neljäs teema on muuttuminen. Elämänmatkan aikana kohtaamme tilanteita, joissa koemme, että meidän olisi muututtava tavalla tai toisella. Muuttuminen voi olla sadun teemana yhtenä monista. Saduissa muutokset tapahtuvat suhteessa omaan itseen, ympäristöön tai toisiin ihmisiin. Muutoksen vaikeus, vastustaminen tai vastenmielisyys ovat tavallisia muutosteemoja. Muutos ei aina johda myönteiseen suuntaan, vaan esimerkiksi Pieni Merenneito kokee suuren pettymyksen, vaikka onkin toivonut kiihkeästi muuttumistaan. Hemmotellut prinsessat osoittavat satujen kautta, että vain arvojen muuttaminen voi tuoda ratkaisun elämään. Matkakertomusten kanssa muutosaiheiset sadut vaikuttavat samansuuntaisesti lapseen – säilyttäen lapsessa uskonmuutoksen mahdollisuuteen. Sadut ja kertomukset, joissa muutos on mahdollinen ja tapahtuu, ovat eettisesti arvokkaita.

Raamatunkertomuksissa muuttumisteema on ns. maallisia satuja keskeisempi. Uskonnollisen elämän luonteeseenhan kuuluu, että vastaanotettu ja omaksuttu sana muuttaa ihmistä tavalla tai toisella. Raamatussa on kertomuksia, joissa koettu muutos on kokijalle yllätys. Näitä ovat esimerkiksi eräät parantumiskertomukset. Toisissa kertomuksissa muutoksen tarve ajaa hakemaan apua elämäntilanteeseen. Kun kymmenen spitaalista hakivat apua sairauteensa Jeesukselta, oli tilanteessa kysymys sekä fyysisen sairauden parantumismahdollisuuksista että paluusta yhteisön jäseniksi. Raamatunkertomuksissa muuttuminen voi merkitä myös sisäistä muutosta, elämänasenteen ja eettisten arvojen muuttumista (esimerkiksi Sakkeus). Osassa Raamatunkertomuksista myös esitetään muuttumisen vaatimus. Jeesus kehottaa opetuslapsia elämänmuutokseen kutsulla: ”Seuraa minua!” Jeesus esittää Laupias samarialainen –kertomuksen jälkeen kyselijälle kehotuksen muutokseen: ”Mene ja tee sinä samoin!” Raamatun muuttumisteemat voidaan siis jakaa kahteen ryhmään: Ihmisen omasta sisäisestä paineesta johtuva muutos ja ihmiselle ulkoisesti annettuun muutoskehotukseen. Lisäksi Luumin mukaan Raamattu tuo neljännen uuden ulottuvuuden muuttumiseen. Ns. maalliset kertomukset käsittelevät ihmisen muuttumista

suhteessa itseensä, lähimmäisiinsä ja maailmaansa, mutta raamatunkertomukset tarkastelevat myös ihmisen muuttumista suhteessa Jumalaan.

3.3. Kertomuksen osa-alueet

3.3.1. Kertomuksen päähenkilö

Päähenkilön kokemuksiin ja tunteisiin on helppo samaistua, kun päähenkilö on valittu oikein. Luumin (1987, 31) mukaan päähenkilön tulisi olla riittävän mielenkiintoinen, jotta kuulija tempautuu kertomukseen mukaan. Mielenkiintoiseksi piirteeksi voi muodostua ulkonäköön liittyvät seikat, päähenkilön elämäntilanne, luonne tai toiveet. Kertomuksen päähenkilöön, josta muodostuu selkeä ja sympaattinen kuva, on lapsen helppo tunteissaan ja mielikuvituksessaan samaistua. Kukapa ei muistaisi samaistuneensa herttaiseen Punahilkkaan, haaveilevaan merenneittoon, rohkeaan Peppi Pitkätossuun tai veljien kadehtimaan Joosefiin.

Luumin (1987, 32) mukaan raamatunkertomuksien kertoja joutuu usein miettimään, kuinka päähenkilö kuvaillaan mielenkiintoisesti, sillä Raamatun henkilökuvaukset ovat erittäin niukkoja. Esimerkiksi Luukaksen evankeliumissa tullimies Sakkeuksesta kerrotaan vain hänen olleen ”varreltansa vähäinen”. Joistakin Raamatun henkilöistä ei ole kerrottu sitäkään vähää, mutta kertojalla on mahdollisuus muodostaa kuvaa henkilöstä raamattutiedon pohjalta.

Ensivaikutelma kertomuksen henkilöstä annetaan ja syntyy useimmiten jonkin ulkoisen seikan perusteella. Voidaan kuvata henkilön laihuutta, lihavuutta, vaatetusta, kävelytapaa, hiuksia jne... Elävässä kerronnassa ei kuitenkaan ole syytä paneutua pitkiin, yksityiskohtaisiin henkilökuvauksiin. Usein muutama piirre henkilöstä riittää antamaan tarvittavat tiedot kuvan luomiseksi. Kuulijan kannalta on tärkeää, että kerrotut piirteet ovat olennaisia ja auttavat luomaan kuvan, joka säilyy läpi kertomuksen. Kuulijan saaman kuvan kannalta on eri asia kulkeeko rannalla mies vai mies, jolla on pitkä sininen valkealla turkisreunuksella varustettu samettiviitta, kulunut ja kyynärpäistä paikattu takinreuhka vai pitkä harmaa hyvin istuva takki, jonka kauluksessa loistaa kolme kiiltävää ruusuketta. Yhdellä lauseella kuulijaa saa käsityksen siitä, onko päähenkilö kuningas, kulkuri vai kenraali. Tämän tiedon perusteella kuulija muodostaa omia ennakkokuvia kertomuksesta. (Luumi 1987, 25-26.)

Kaikille raamatunkertomusten henkilöille ei mainita nimeä. Kertojan ongelmaksi muodostuu se, miten hän kykenee tekemään tämän nimettömän henkilön kuulijalle niin läheiseksi ja tutuksi, että kertomuksen seuraaminen on helppoa. Jos haluaa säilyttää nimettömän henkilön nimettömänä, voi käyttää johdonmukaisesti jotakin tiettyä ilmaisua esimerkiksi sokea mies, kerjäläinen tai leski. Luumin (1987, 36-37) mukaan on kuitenkin mahdollista antaa nimettömälle henkilölle nimi. Halutessaan kuulijoille voi todeta, että Raamattu ei kerro henkilön nimeä, mutta kutsun häntä nyt Saaraksi. Toisille lapsille on helpompaa seurata kertomusta ja samaistua päähenkilöön, jos hänellä on nimi. Bettelheim korostaa kuitenkin kertomusten henkilöiden nimettömyyttä. Bettelheimin (1998, 51) mukaan kertomuksiin samaistumista helpottaa se, että henkilöillä ei ole nimiä: on vain isä, äiti, äitipuoli, nuorin veli jne... Kuningas ja kuningatar ovat läpinäkyvästi naamioituja vanhempia. Jos päähenkilöllä on nimi, se kuvaa luonteen piirrettä tai on eräänlainen lempinimi, kuten Tuhkimo ja Punahilkka. Hannu ja Kerttu ovat puolestaan niin tavallisia nimiä, että ne voivat tarkoittaa ketä tahansa tyttöä tai poikaa. Kun sadun henkilöitä ei lukita liikaa, jätetään tilaa lapsen mielikuville ja mahdollisuus samaistumiselle.

Luumi (1987, 39) korostaa vielä, että raamatunhenkilöistä kerrottaessa tulee pitää huolta, että heidän omaleimaisuutensa säilyy kertomuksessa. Luumi korostaa, että kaunistelemalla päähenkilön henkilökuvaa jättämällä epäedulliset piirteet pois tai selittämällä ne ”parhain päin” himmennetään helposti Raamatun sanomaa. Raamatunkertomuksen päähenkilöä eli kokemushenkilöä valittaessa on eräs sääntö varsin ehdoton. Luumin (1987, 40) mukaan Jeesus ei ole se henkilö, jonka kokemana me tapahtumia kuvaamme. Hänen persoonansa täytyy saada kertomuksessa säilyä kokemattomana. Meillä ei ole mitään mahdollisuuksia kertojina eläytyä Jeesuksen ainutlaatuiseen ja ainutkertaiseen osaan. Me kerromme kokemuksia Jeesuksesta, emme Jeesuksen kokemuksia. Kertomuksen päähenkilöä luotaessa on hyvä muistaa Luumin muistutus. ”Mikä tahansa valinta tehdäänkin, kertomuksen sanoman tulee pysyä samana ja tulla kuulijoiden ulottuville” (Luumi 1987, 36).

3.3.2. Kertomuksen tapahtumapaikka

Pienten lasten mielikuvittelua kertomuksen tapahtumista voidaan auttaa valmiilla kuvalla. Lasten tieto- ja kokemusmaailma on toisinaan mielikuvituksen liikkeelle lähtöä rajoittava tekijä. Esimerkiksi kuva Raamatun maisemasta tai sen ajan tavoin

pukeutuneesta ihmisestä helpottaa kertomuksen kuuntelemista ja ymmärtämistä. Kuvien käytössä on kuitenkin aina muistettava se, että kuva on kertomuksen palvelija, eikä se saa varastaa pääosaa. Koska kuva palvelee kertomusta, kuvan valintaan on kiinnitettävä huomiota. Kuvan on liityttävä siihen aikakauteen ja elämänmuotoon, josta kerrotaan. Kertomuksen kanssa ristiriitainen kuva voi ehkäistä kuuntelemista.

Myös kuvan roolia kertomuksen tukijana kannattaa miettiä tarkoin etukäteen. Kuva voi olla maisemakuva, joka on esillä koko kertomuksen ajan, mutta se voi olla myös virittäjänä kertomuksen alussa tai huippukohdan vahvistajana kertomuksen loppupuolella. Kuvaa valittaessa on huomioitava myös se, että lapsen omalle mielikuvitukselle jää runsaasti tilaa. Tyyllitelty ja pelkistetty kuva tukee kertomusta, mutta jättää mahdollisuuden omalle sisäiselle näyttämölle. Runsaasti yksityiskohtia sisältävä kuva voi myös houkutella lapsen mielenkiinnon pois itse kertomuksesta. Kuvan tavoin kertomusta tukevana havainto- ja virikemateriaalina voidaan käyttää myös erilaisia esineitä ja luonnon materiaaleja sekä luontoa kertomisympäristönä. Järven rannassa kuultuna kertomus Jeesuksesta opetuslapsineen myrskyssä Genesaretinjärvellä vaikuttaa eri tavalla kuin luokkahuoneessa kuultuna. (Luumi 1987, 23-24.)

Tammikin (1988, 186) pitää tärkeänä, että lapsille annetaan vaihteleva valikoima kuvia, niin että raamatunkertomukset ja Pyhä maa eivät jää vain sisäisiksi kuvitelmiksi, ajatukseksi tai symboliksi vaan tulevat todellisiksi. Raamatun hengellinen sanoma on aina ankkuroitunut historialliseen todellisuuteen. Siksi hengellisen sanoman tulee aina saada historialliset ja konkreettiset kehykset. Ne kuvat, joita lapsillemme näytämme, antavat heidän mielikuvitukselleen materiaalia, jonka kanssa he voivat työskennellä.

Koko tarinan ajan kattavan mielikuvan syntymisen kannalta on tärkeää, että kuulija saa jo aluksi olennaisia ja selviä virikkeitä mielikuvan luomiseksi. Jos kertoja jättää liian paljon kuulijan mielikuvituksen varaan, kuulijan mielikuva voi johtaa harhaan tai sitä tarvitsee muuttaa tai siitä tarvitsee jopa luopua kesken kertomuksen. Tarkoin valitut ja suunnatut virikkeet johdattavat kuulijat haluttuun maisemaan ja ympäristöön. Kuulijan sisäisen näyttämön kannalta on eri asia tapahtuuko kertomus rannalla vai korkealla kalliolla lumen peittämän meren äärellä.

3.3.3. Kertomusten rakenne

Luumi (1987, 43-60) esittelee kirjassaan Taitava kertoja Jeannette Perkins Brownin teoriaa lastenkertomusten rakenteesta. Niin useimmat sadut kuin Raamatunkertomuksetkin koostuvat viidestä vaiheesta. Rakenne herättää mielenkiinnon ja säilyttää jännityksen, mutta suorittaa myös opetuksellisen tai viihteellisen tarkoituksen. Viisi-vaiheinen kaava muodostuu seuraavista osista: 1) Päähenkilö ja kertomuksen teema, 2) Teeman kehittäminen ja selkiyttäminen, 3) Kriisi, 4) Kertomuksen huipentuma tai käännekohta ja 5) Loppunäytös.

Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on muodostaa kuulijalle kuva päähenkilöstä ja kertomuksen aiheesta tai ongelmasta. Lasten kertomuksissa on ehdottoman tärkeää, että lapsella on alusta asti selvyys keneen kertomus kutsuu samaistumaan. Kun kuva päähenkilöstä ja hänen elämäntilanteesta on muodostunut lapselle, hän kykenee oivaltamaan, miksi juuri tästä henkilöstä kerrotaan ja hän aavistaa, mitä ongelmia on tiedossa.

Kertomuksen toisessa vaiheessa tapahtumat alkavat varsinaisesti edetä. Vaara-aiheisessa kertomuksessa päähenkilö saa ensimmäisen kosketuksen vaarasta. Ongelma- ja tehtäväaiheisessa kertomuksessa tilanteen vakavuus paljastuu: ongelma tai tehtävä on ratkaistava, jotta elämä voisi jatkua. Matkakertomus etenee kohti mielenkiintoisempia tapahtumia. Jotta kertomus etenisi jätävästi ja jännitys säilyisi ja tihenisi kuulijassa, on ilmassa oltava koko ajan tunnettavissa kysymys: miten päähenkilön käy? Tästä huolimatta taustalla on häilyttävä kielteisiä tunteita tasoittava toivon pilkahdus ja selviytymisen henki. Hyvä kertoja etenee toisen vaiheen aikana askel askeleelta kohti kertomuksen huipennusta.

Kertoja ei voi loputtomiin kasvattaa kuulijoiden jännitystä. Mielenkiinnon ja jännityksen ollessa vielä nousujohteessa päähenkilö kohtaa kriisin. Päähenkilö uhkaava vaara on tässä vaiheessa suurin. Kertoja voi antaa kuulijalle merkin siitä, milloin viimeinen hetki on käsillä. Päähenkilöllä on ollut selvitettävänä kolme tehtävää; kahdesta on suoriuduttu, mutta miten käy kolmannessa. Myös itse päähenkilö voi kuvastaa omaa kriisiänsä; rosvojen pieksemä mies tuntee olonsa niin heikoksi, että ei jaksakaan odottaa kolmatta ohikulkijaa. Toinen vaihe on usein kertomuksen toiminnallisimman ja pisin vaihe. Kolmas vaihe, kertomuksen kriisihetki on lyhyt ja siinä tapahtumat ikään kuin pysähtyvät. Niin kuulija kuin tarinan henkilöt odottavat nyt kriisiin ratkaisua.

Neljännessä vaiheessa kertomus saa ratkaisun ja kuulijan kysymykseen — miten päähenkilön käy? — vastataan. Vaara voitetaan, ongelma tai tehtävä ratkaistaan ja matka päättyy aiottuun määränpäähän. Myönteinen ratkaisu on saduissa ja raamatunkertomuksissa tavallisin. Se on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon kertomuksen lapsikuulijaa vahvistava pyrkimys. Kuitenkaan ei ole syytä välttää kertomasta kouluikäisille lapsille niitäkään tarinoita, jotka eivät pääty onnellisesti. Nämä tarinat luovat realistista elämäkuvaa ja vahvistavat osaltaan lapsen tunne-elämää. Jos kriisin ratkaisu on odotettu tai arvattavissa, hyvä kertoja liittää kertomukseen jotain, mikä ei ole kuulijan arvattavissa. Yllätyksellinen ja ennalta-arvaamaton ratkaisu on aina vaikuttava kokemus. Kolmas ohikulkija auttaa rosvottua miestä, mutta ohikulkija ei olekaan hurskas fariseus vaan juutalaisten inhoama samarialainen. Ratkaisu on tapahtunut kuulijan odottamassa suunnassa, mutta ei kuulijan odottamalla tavalla. Kertoja antaa kuulijoiden ajatusten kulkea ennakoasenteiden mukaan ja saa kuulijat odottamaan näiden asenteiden mukaista ratkaisua. Kertomuksen vaikutus kuulijaan on tällöin tehokkaampi. Kuulija kokee ratkaisun ensin tunteella ja sitten myös älyllisenä oivaltamisena. Raamatunkertomuksissa Jeesus sijoittuu usein ratkaisuvaiheeseen. Tämän vuoksi on varottava, että lapsille ei synny Jeesuksesta kuvaa eräänlaisena ratkaisuja tuottavana automaattina.

Viidentenä vaiheena on loppunäytös, jossa kuulijoiden tunteille annetaan mahdollisuus tasaantua. Kertomus ei pääty ratkaisuun, vaan kertomuksen sisäinen rakenne ja kuulijoiden tilanne vaatii kertomuksen jatkumista lyhyesti. Lasikenkä mahtui Tuhkimon jalkaan ja ratkaisu ongelmaan löytyi, mutta tunnelataus ei ole vielä kokonaan purkautunut. Ympyrä sulkeutuu ja avoimia kysymyksiä ei jää, kun tarina päätetään esimerkiksi toteamalla, ”... he elivät elämänsä onnellisina loppuun saakka ja sen pituinen se”. Pelottava satu voi loppua huojentavaan mielihyvän nauruun, kun hyvä ja paha saavat palkkansa. Loppunäytöksessä kertomuksen moraali kootaan nippuun ja kuulija oivaltaa, miksi juuri tämä kertomus kerrottiin. Kertomuksen jälkeen kertoja voi myös tarkistaa, onko kertomuksen sanoma mennyt perille. Esimerkiksi opetuskeskustelu voi olla osa kertomuksen loppunäytöstä. Luumikin korostaa, että opetuskeskustelussa ei pyritä itse asiassa enää selittämään kertomusta, vaan tarkistamaan, miten kuultu on ymmärretty.

4. Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tehtävänä on analysoida perusopetuksen ensimmäisen ja toisen luokan Oikeilla jäljillä -oppimateriaalia. Tutkimuksen analysointia määräävät seuraavat tutkimustehtävät:

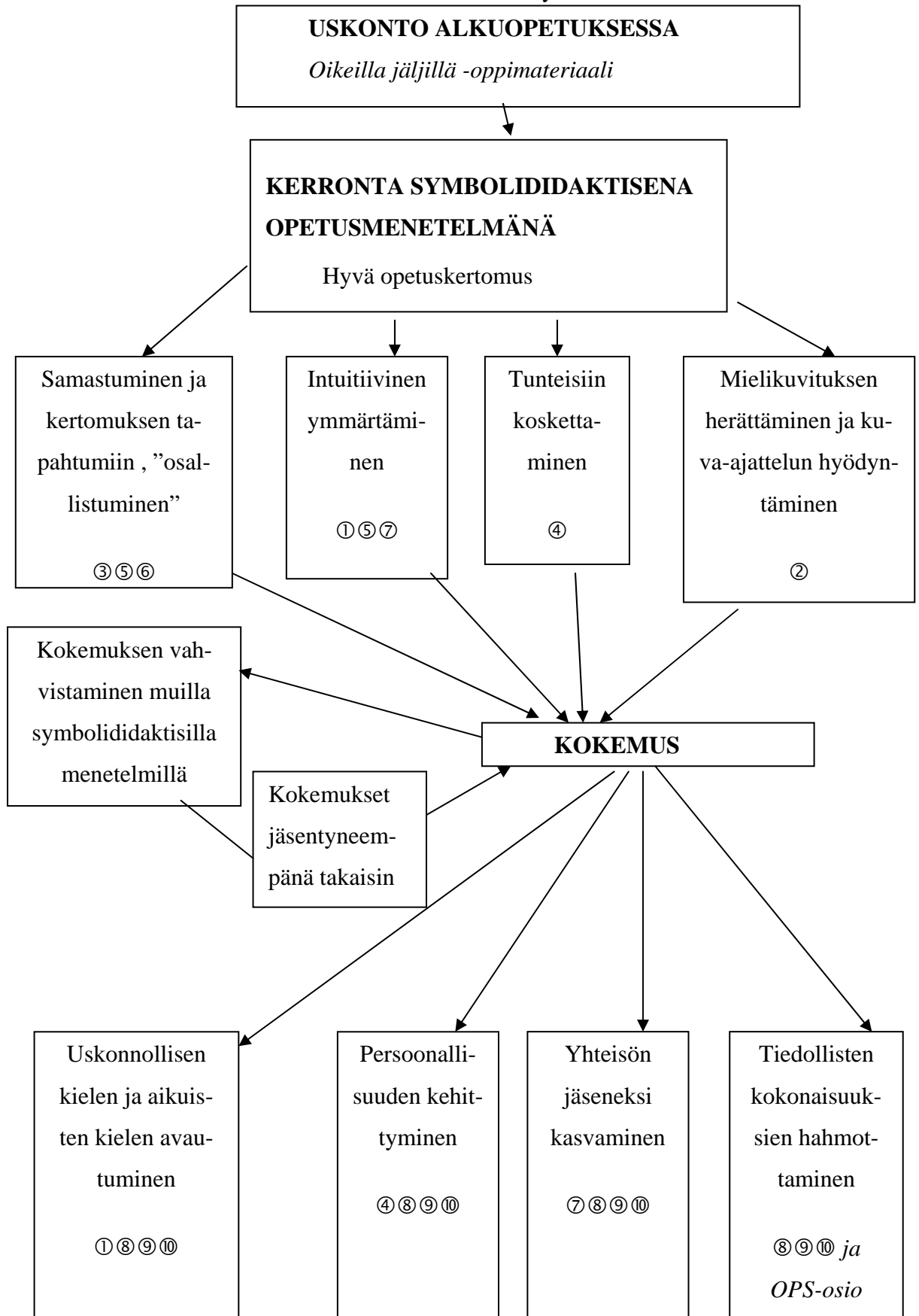
1. Ensimmäisen ja toisen luokan Oikeilla jäljillä -oppimateriaalin sisältö
  - 1.1. Mitä teemoja Oikeilla jäljillä -oppimateriaalissa esiintyy?
  - 1.2. Mitä aihealueita Oikeilla jäljillä -oppimateriaalissa esiintyy?
2. Millaisia päähenkilöitä kertomuksissa esiintyy ensimmäisen ja toisen luokan Oikeilla jäljillä -oppimateriaalissa?
3. Hyvän opetuskertomuksen kriteerit
  - 3.1. Miltä osin ensimmäisen ja toisen luokan Oikeilla jäljillä -oppimateriaalin opetuskertomukset täyttävät hyvän opetuskertomuksen kriteerit?
  - 3.2. Kuinka ns. ”hyvät ja huonot” opetuskertomukset eroavat toisistaan?

Kuten jo aikaisemmin on tullut esiin alkuopetusikäinen oppilas kohtaa kouluun tullessaan uskonnollisen kielen ja aikuisten analyyttisen kielen. Alkuopetusikäinen oppilas on vielä ajattelussaan konkreettisesti vaiheessa ja hän kohtaa monia vaikeuksia niin aikuisten kielen kuin uskonnollisen kielen ymmärtämisessä. Oppilas voi kuitenkin ymmärtää monia asioita intuitiivisesti ja kokonaisvaltaisesti muun muassa kertomusten kautta. Kertomusta kuunnellessaan ja sitä mielessään katsellessaan oppilas eläytyy kertomukseen, sen tapahtumiin ja henkilöihin. Tätä kautta oppilas saa kokemuksia ja elämyksiä, jotka vaikuttavat lapsen persoonallisuuden kehittymiseen, yhteisön jäsenenä kasvamiseen, uskonnollisen kielen avautumiseen ja tiedollisten kokonaisuuksien hahmottamiseen.

Kuviossa 1 olevassa teoreettisessa viitekehyksessä olen pyrkinyt kuvaamaan alkuopetuksen, kerronnan ja kokemuksen suhdetta. Teoriaosuuden perusteella olen pyrkinyt muodostamaan analyysirungon (liite 2), joka on samalla teoriataustanmukainen kriteeristö hyvälle opetuskertomukselle. Siis opetuskertomukselle, joka tarjoaa kuuntelijalle aineksia persoonallisuuden kehittymiseen, yhteisön jäsenenä kasvamiseen, uskonnollisen kielen avautumiseen ja tiedollisten kokonaisuuksien hahmottamiseen. Kuvion 1 käsittekartassa olevat ympyröidyt numerot

(①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩) tarkoittavat kyseistä asiaa mittaavaa analyysirungon sisältöluokkaryhmää. Tiedollisten kokonaisuuksien hahmottamista mittaa koko opetus-suunnitelmallinen osio. Kriteeristön kaikille kertomuksille yhteisen osion (sisältöluokkaryhmät 1-7) lisäksi jokaiselle kertomustyypille on oma osio (sisältöluokkaryhmät 8-10).

KUVIO 1: Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

5. Tutkimuksen aineisto ja sen käsittely

5.1. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin yleinen kuvaus

Oppimateriaalisarjaan kuuluvat Oikeilla jäljillä 1 Opettajan kansio, Oikeilla jäljillä 1 Oppilaan vihko ja Oikeilla jäljillä 2 Opettajan kansio sekä Oikeilla jäljillä 2 Oppilaan vihko. Luomanen (1999) toteaa artikkelissaan, että varsinainen materiaali on kuitenkin opettajan paketti ja sitä voi käyttää, vaikkei oppilailla kirjoja olisikaan. Näin ollen tutkimus keskittyy siis vain opettajan kansioihin ja jättää oppilaan vihkon analysoimisen pois. Oikeilla jäljillä –opettajan kansioissa on edelleen niin paljon aineistoa, että analysoinnin kohteeksi valittiin pelkät kertomukset. Askartelu-, draama- ja muut vinkit ja ideat eivät siis kuulu tutkimusaineistoon. Analysointi kohdistuu siis molempiin opettajan kansioden kertomuksiin. Tutkimuksen olisi voinut rajata pelkästään toiseen opettajan kansioon, mutta analysoitavaksi valittiin molemmat kansiot, koska näin vältyttiin mahdollisten painotuserojen aiheuttamilta poikkeavuuksilta tulosten osalta. Lisäksi molempien kansioden vertailu antaa yhtenäisen kuvan alkuopetuksen uskonnonopetuksesta ja mahdollistaa vertailukohdan käyttämisenä Suuri kertomus –kirjasarjan, jossa ensimmäisen ja toisen luokan oppisisällöt on samassa kirjassa ja niitä ei ole erikseen jaoteltu esimerkiksi toisen luokan oppisisällöiksi.

Oikeilla jäljillä 1 jakaantuu yhteensä yhteentoista teemaan: Aloitusteema, Lasten valtakunta, Rukous on silta, Oikeilla jäljillä, Lapset saavat tulla, Samassa veneessä, Kiitos perheestäni, Eletään yhdessä, Sateenkaaren tie ja Juhlat sekä Kirkkovuosi. (Ks. liite 1) Kirkkovuosi-teema on opettajalle tarkoitettu tietopaketti, jossa ei ole opetusmateriaalia kuten muiden teemojen yhteydessä. Aloitusteema on kahden oppitunnin ja muut neljän oppitunnin kokonaisuuksia. Juhlat -teemaa ei ole paloitetu oppitunteihin, mutta esimerkiksi pääsiäisen kertomusten yhteydessä on mainittu, että joka päivä voidaan lukea yksi tarina, jolloin pääsiäisen tapahtumia käsiteltäisiin kuu- della oppitunnilla. Yhteensä materiaalissa on ainesta 34-42 oppitunnille. Ensimmäisen luokan materiaalissa ei ole ns. ”varastoja”, kuten toisen luokan materiaalissa.

Oikeilla jäljillä 2 jakautuu yhteensä yhdeksään teemaan: Jäljet alkavat, Enkelit eivät tarvitse siipiä, Matka hiljaisuuden maahan, Mä olen niin pienoinen, Seuraa tähteä, Luojan luoma, Käsi kädessä, Ilouutinen ja Kosketa minua, henki. (Ks. liite 1)

Teemat pohjautuvat kirkkovuoden juhlapyhiin ja niihin liittyviin aihepiireihin. Jäljet alkavat -teema on kolmen, Ilouutinen -teema seitsemän ja muut teemat ovat neljän oppitunnin kokonaisuuksia. Yhteensä materiaalissa on siis ainesta 38 oppitunnille. Lisäksi jokaisen teeman yhteydessä ”varasto”, jossa on runsaasti ainesta useammallekin oppitunnille.

Jokainen teema koostuu erilaisista elementeistä. Teema alkaa lyhyellä kertomuksella ja aloituskuvalla. Näiden kautta on mahdollista virittäytyä teeman aihepiiriin ja tutustua teeman nimikkosymboliin, joka liittyy toisella luokalla teeman kirkkovuoden juhlapyhään. Ensimmäisen luokan materiaalissa teeman nimikkosymboli liittyy Kirkonmäellä -kertomuksiin, joiden kautta tutustutaan seurakunnan toimintaan. Raamatunkertomukset, Kirkonmäellä -kertomukset ja musiikki muodostavat teemojen ns. peruselementit. Teemojen muut elementit ovat Leikit ja toiminta, Kädentyöt, Sadut, Kerrottua elämää -kertomukset, Tehtäviä ja pohdittavaa -osiot sekä Oppilaan vihko ja Varasto -osiot. Lisäksi teemojen raamatunkertomusten ja juhlapyhien esittelyn yhteydessä on lisätietoa opettajalle otsikolla ”Tietoa taustaksi”.

Koska aineistona oli valmis kirjallinen dokumentti, sitä ei tarvinnut litteroida kuten esimerkiksi haastattelua tms. Valmiskin aineisto kannattaa kuitenkin koodata, jotta muun muassa aineistoon palaaminen on helpompaa ja nopeampaa tutkimuksen myöhemmissäkin vaiheissa. (Eskola & Suoranta 1999, 156; Tuomi & Sarajärvi 2002, 95.) Eskola ja Suoranta (1999, 156) määrittelevät laadullisen tutkimuksen koodaamisen (indeksoinnin) koodien tai merkkien liittämiseksi tutkijan tulkinnan mukaisesti aineiston määriteltyihin tekstijaksoihin.

Aineistoon koodaamiseen on useita tapoja (esim. Huberman & Miles 1994, 430) ja koodaaminen kannattaakin suorittaa parhaaksi katsomallaan tavalla. Aineiston koodaaminen perustui kertomusten numeroinnille pohjautuvaan järjestelmään. Ensimmäinen numero tarkoittaa luokka-astetta, toinen teeman numeroa ja kolmas kertomuksen numeroa. Esimerkiksi koodi (2lk/T3/4) tarkoittaa toisen luokan kansion kolmannen teeman neljättä kertomusta, joka on Mooses kaislakorissa. Koodinumeroinnin etuna on se, että yhdellä silmäyksellä näkee sen, kuuluuko kertomus ensimmäisen vai toisen luokan materiaaliin ja onko se teemaan johdattelava vai teemaa syventävä. Satujen koodinumerointi on lueteltu liitteessä 1. Lisäksi kansiossa olevat kalvot on numeroitu, mikä selviää myös liitteestä 1.

5.2. Sisällön erittely ja analysointi

Tutkimusotteeksi valittiin kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus — tarkemmin sanottuna teoriasidonnainen sisällön analyysin. Sisällönanalyysi on laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Tuomi ja Sarajärvi (2002, 105) kuvaavat sisällönanalyysiä menetelmänä, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. (Ks. myös Alasuutari 1994, 163.) Heidän mukaansa sisällönanalyysillä on mahdollista saada tutkittavasta kohteesta tiivistetty ja yleismuotoinen kuvaus ja löytää inhimilliset merkitykset. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus muodostaa tutkimustehtävien mukainen tiivistetty versio kahden paksun oppimateriaalikansion varsinaisista opetuskertomuksista.

Tutkimuksen teoriasidonnaisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että analyysillä on teoreettisia kytkeitä. Teoriasidonnaisen analyysin vastakohtana voidaan pitää aineistolähtöistä analyysia, jossa teoria muodostetaan ja rakennetaan aineistosta käsin. Teoriasidonnaista analyysia ohjaa jokin teoreettinen tausta. Analyysi ei kuitenkaan nouse suoraan teoriasta tai pohjautu siihen. (Eskola 2001, 136-137.) Tässä tutkimuksessa ei ole yhtä ainoaa suurta teoriaa, vaan taustalla vaikuttavat useat näkemykset, eräänlainen kokoelma aiheeseen liittyvistä teorioista ja käsitteistä. Sisällön analyysiä on siis ohjannut teoreettinen tausta, josta on muodostettu analyysirunko.

Sisällönanalyysi eroaa diskurssianalyysistä siten, että sisällönanalyysissä pyritään löytämään merkityksiä, kun taas diskurssianalyysi pyrkii löytämään kuinka merkitykset on tuotettu. (Eskola & Suoranta 1999, 195; Tuomi & Sarajärvi 2002, 106.) Sisällön erittelyn ja sisällönanalyysin mielletään usein samaksi asiaksi, mutta Tuomi ja Sarajärvi tekevät niiden välille tarkan eron: sisällön erittely kuvaa tekstin sisältöä kvantitatiivisesti ja sisällönanalyysi sanallisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 109) kuitenkin toteavat, että yhdysvaltalaisen laadullisen tutkimuksen perinteen mukaan sisällönanalyysistä puhuttaessa voidaan tarkoittaa niin sisällön erittelyä kuin sisällönanalyysiä. Sanallisesti kuvatusta aineistosta voidaan tuottaa määrällisiä tuloksia. Sisällönanalyysiä tehdessä on syytä muistaa, että aineisto ei ole sisällön erittelyn ja erinäisten järjestelyjen jälkeen kokonaisuudessaan valmis, vaan se on valmis vasta johtopäätöksiä varten. (Eskola & Suoranta 1999, 166; Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Oma tutkimukseni muodostuu sekä sisällön erittelystä että sisällön analyysistä. Tuomen ja Sarajärven näkökulmasta katsottuna oppimateriaalin pisteyttäminen analyysirungon mukaan on sisällön erittelyä. Sisällönanalyysiksi tutkimus muuttuu kun kuvaan erittelyn esiin nostamia kertomuksia sanallisesti.

5.2.1. Sisällönanalyysin suunnittelu

Ensiksi tutkimuksessa on tarkoitus analysoida kertomusten aihealueita, toiseksi kertomusten samaistumisen kohteita ja kolmanneksi hyvän opetuskertomuksen kriteereiden täyttymistä kertomusten kohdalla.

Aihealueita analysoidessa tehtiin analyysirunko Suuri kertomus / Elämä edessä –oppikirjan sisällysluetteloa mukailleen. Analyysirungon sisältöluokkana on siis jokaisen Suuri kertomus / Elämä edessä –oppikirjan kappaleen otsikko. Suuri kertomus / Elämä edessä opettajan kirjassa jokaisen kappaleen kohdalla esitellään Keskeistä –otsikon alla lyhyesti kappaleen sisällöt. Joitakin kappaleiden nimiä on muutettu yleisemmiksi, jotta ne soveltuvat paremmin analysointiin. Esimerkiksi Suuri kertomus – kirjassa on kappaleet Nasaretin elämää ja Nasaretin kodissa, jotka muutin Palestiinan elämää ja Palestiinalaisessa kodissa, jotta ne olisivat yleisempiä. Samoin Suuren kertomuksen Jeesus opettajana –jakson kappaleiden nimet on muutettu yleisimmiksi. Tässä yleistämisessä on käytetty apuna Suuren kertomuksen opettajan kirjan Keskeistä –tietolaatikoita (Nisonen, Pyysiäinen & Töllinen 1999, 74-88). Aihealueiden analyysirunko on esitelty liitteessä 4, mutta sisältöluokkien määritelmiä ei ole esitelty liitteessä sen tarkemmin. Niihin voi tutustua Suuri kertomus / Elämä edessä –opettajan kirjan (Nisonen, Pyysiäinen & Töllinen 1999) kautta.

Samaistumisen kohteita analysoidessa on luokiteltu kertomukset päähenkilöiden ja sukupuolen mukaan. Luokittelun jälkeen voidaan ristiintaulukoinnin avulla saada selville millainen päähenkilö tyyppi on harvinaisin ja millainen yleisin oppimateriaalin kertomuksissa. Saman ristiintaulukoinnin tehdään myös Suuri kertomus / Elämä edessä oppikirjan kertomuksille. Näin saadaan vertailukohta Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomusten päähenkilöille.

Ennen kertomusten analyysin aloittamista on tehtävä analyysimittari. Koska tutkimus on teoriasidonnainen, aineiston analysointi perustuu aikaisempaan viitekehukseen. Alasuutarin (1993, 31-32) mukaan aineistoa tarkastellaan aina jostakin tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Aineiston tarkastelua ohjaa Alasuutarin mukaan teoreettinen viitekehys, joita voi olla kylläkin useita. (Ks. myös Eskola & Suoranta 1999, 153.) Viitekehys voi olla Tuomen ja Sarajärven (2002, 116) mukaan teoria tai käsitejärjestelmä, jolloin analyysia ohjaa esimerkiksi käsitekartta, josta on luotu analyysirunko. Analyysirungon avulla tekstimassasta seulotaan esiin tekstikoh-
tia, jotka kuvailevat rungon mukaisia asioita. Analyysin avulla aineistoa tiivistetään,

järjestetään ja jäsenetään siten, että mitään olennaista ei jää pois, vaan aineiston informaatio arvo kasvaa. (Eskola 2001, 146.) Eskola ja Suoranta (1999, 153) muistuttavat, että tutkijan kannattaa jo analysointi vaiheessa varautua subjektiivisuussyttöksiin perustelemalla valintansa. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 116) toteavat, että analyysirunko voi olla väljä, jolloin analyysirungon sisälle muodostuu erilaisia luokituksia ja kategorioita analysoinnin kuluessakin. Väljän analyysirungon ulkopuolelle ei tavallaan jää yhtään aineiston ilmiötä. Kuviossa 1 on esitelty teoriataustan mukainen käsitekartta, joka on toiminut väittämieni punaisena lankana. Jos käsitekartan luomista voisi kuvailla suurien linjojen vetämisenä, väittämien luominen on ollut teoriataustan penkomista suurennuslasilla. Teoriaosuudesta on poimittu yksittäiset lausahdukset, jotka luonnehtivat jollakin tavalla hyvää opetuskertomusta. Analyysimittari eli väittämät on esitetty liitteessä 2. Liitteessä 3 väittämät on määritelty ja perusteltu.

Hyvän opetuskertomuksen kriteerit toimivat sisällöllisinä ominaisuuksina eli sisältöluokkina, joiden kautta tarkastelen kertomusten sisältöä. Sisältöluokat muodostavat sisältöluokkaryhmiä. Toisin sanoen sisältöluokat ovat eräänlaisia alakriteerejä ja sisältöluokkaryhmät eräänlaisia pääkriteerejä.

Sisältöluokat ovat tosi/epätosi-väittämiä. Jos väittäjä on kertomuksen kohdalla tosi, se saa arvoksi ykkösen. Jos väittäjä on epätosi, väite saa arvoksi nollan. (Ks Pietilä 1976, 204) Tämän pisteytyksen perusteella saan jokaiselle kertomukselle pisteluvun, joka kuvaa kertomuksen paremmuutta. Siis mitä korkeampi pisteluku, sitä parempi opetuskertomus. Tutkimukseni pyrkii siis luomaan yhtenäistä ja mielekästä tietoa hajanaisesta aineistosta, jossa on kertomus kertomuksen perään. Näiden selkeiden tietojen pohjalta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä ja tulkinta aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.)

Jotta analyysimittari voisi tarjota monipuolisen kuvan kertomuksesta, siinä on oltava monipuolisia väittämiä. Opetuskertomuksen on palveltava sekä kuulijaa että opetussuunnitelmaa. Näin ollen on päädytty analyysimittariin, joka sisälsi opetussuunnitelmallisen osion ja kertomusosion. Kertomusosiosta opetuskertomus voi saada täydet pisteet, mutta opetussuunnitelmaosion olen koontanut opetussuunnitelmasta suoraan, joten siinä on toisensa poissulkevia väittämiä. Esimerkiksi kertomus ei voi järkevällä tavalla yhtä aikaa käsitellä alkuperäistä ja patriarkkakertomuksia sekä Jeesuksen elämää. Näin ollen mikään kertomus ei voi saada täysiä pisteitä opetussuunnitelmaosion osiosta.

Koska Oikeilla jäljillä –materiaalissa on erityyppisiä kertomuksia, oli olennaista laatia yleisten kertomuksia käsittelevien väittämien lisäksi kertomuskohtaisia väit-

tämiä, jotka koskisivat vain kutakin kertomustyyppiä — raamatunkertomuksia, realistisia kertomuksia ja satuja. Vertailun helpottamiseksi laadittiin kustakin kertomustyyppistä yhtä monta väittämää. Raamatunkertomuksia peilattiin kertomuskohtaisessa osiossa vain raamatunkertomuksiin liittyvien väittämien kautta ja samoin satuja satuihin liittyvien väittämien kautta. Realistisiin kertomuksiin kuuluviksi on laskettu Kerrottua elämää –kertomukset ja Kirkonmäellä –kertomukset. Kirkonmäellä –kertomukset olivat eräänlaisia satujen ja realististen kertomusten sekoituksia. Näin ollen Kirkonmäellä –kertomuksia tarkastellaan myös satuihin liittyvien väittämien valossa. Kirkonmäellä –kertomuksien kertomuskohtainen pistemäärä lasketaan sitten realistisia kertomuksia ja satuja koskevien väittämien keskiarvona. Kirkonmäellä –kertomukset voivat saada siis myös puolikkaita pisteitä.

Toinen ennen analysointia tehtävä päätös on analyysiyksikön eli havaintoyksikön määrittäminen. Analyysiyksikön määrittämistä ohjaavat tutkimustehtävä ja aineiston laatu. Tuomi ja Sarajärvi toteavat, että analyysiyksikkö voi olla yksittäinen sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus, jossa on useita lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112.) Myös Eskola ja Suoranta (1999, 186) toteavat, että analyysiyksikkönä voi olla ajatuksellinen kokonaisuus. Mäkelä (1990, 58) painottaa, että teknisesti yksiselitteisintä on määrittää yksikkö siten, että sen tunnistaa asiayhteydestään irrotettunakin. Tässä tutkimuksessa analyysiyksiköksi on valittu kokonainen kertomus. Kertomus on kirjoittajan mielestä yksiselitteisin yksikkö. Kertomusta pienempiin osiin ei ole järkevää mennä. Kertomuksenhan on tarkoitus muodostaa kokonaiskuva jostakin asiasta kuuntelijan mielessä. Yksittäinen lause ei muodosta kovinkaan mielekästä kuvaa kuuntelijan mielessä, mutta useampien lauseiden perusteella kuuntelija pystyy muodostamaan kuvansa. Kokonainen kertomus muodostaa usein ehyen kuvan kuuntelijan mieleen tapahtumista, niiden syistä ja seurauksista ja monista pienistä yksityiskohdista, kuten raamatun ajan asumisesta tai luterilaisen kirkon esineistöstä. Tarkoituksena oli siis löytää analyysiyksikkö, jonka perusteella kertomusten kuuntelijakin analysoi tekstiä ja kertomuksen teemaa.

5.2.2. Tutkimusaineiston analysointi

Aineiston analysoinnin seurauksena laadullinen aineisto on määrällisessä muodossa. Valli (2001, 158) toteaa, että lähes kaiken kerätyn tiedon voi muuttaa numeeriseen muotoon, jota voi käyttää hyväksi myös laadullisen tutkimuksen alueella. Tuomi ja

Sarajärvi (2002, 119) toteavat, että laadullisen menetelmin analysoidun aineiston käsittelyn jatkaminen aineiston kvantifioinnilla ei ole ristiriitaista. Kvantifioinnilla voidaan heidän mukaansa tuoda erilaista näkökulmaa. Myös Eskola ja Suoranta (1999, 165) toteavat, että laadulliseen aineistoon voi soveltaa myös määrällistä analyysia. Vallin (2001, 161) mukaan aineistosta saatuja numeerisia tuloksia voidaan käyttää taulukoina ja kuvioina. Taulukkoon mahtuu enemmän ja yksityiskohtaisempaa tietoa ja kuvioiden avulla voidaan antaa nopea visuaalinen kokonaiskuva asiasta. Taulukoiden ja kuvioiden esittämää tietoa tulee kuitenkin tarkastella kriittisesti, sillä ne saattavat tarjota myös valheellista tai harhaan johtavaa tietoa. (Ks. Valli 2001, 162-163.)

Näiden tulosten löytymisen jälkeen alkaa aineistosta saatujen tulosten tulkinta. Aineistosta on tehty tulkintoja jo aikaisemminkin, mutta ne ovat lähinnä ohjanneet analyysia. Eskolan ja Suorannan (1998, 151) mukaan tulkintoja voidaan tehdä vasta luokitellusta aineistosta. Kertomuksen pisteytyksen jälkeen on mahdollista luokitella kertomukset paremmuusjärjestykseen. Paremmuusjärjestyksen perusteella valitaan kertomuksista viisitoista parasta kertomusta ja viisitoista huonointa. Tarkoituksena on vertailla näiden kertomusten eroja keskiarvo kertomukseen sekä huonojen ja hyvien kertomusten välisiä eroja. Kertomuksen suhdetta keskiarvoon tarkastellaan tilastollisen päättelyn avulla. Luottamusvälien avulla pyritään selvittämään kertomusten pistemäärän suhdetta keskiarvoon.

Luottamusvälien avulla saadaan selville tilastollisesti merkitsevät poikkeamat. Mitä enemmän pistemäärä poikkeaa keskiarvosta, sitä merkitsevämpi poikkeama on. Tilastollisesti kaikista pistemääristä 95% on sellaisia, joiden poikkeama keskiarvosta ei ole merkitsevä. Poikkeama on melkein merkitsevä 4% pistemääristä. 0,9% pistemääristä saa poikkeaa keskiarvosta merkitsevästi. Erittäin merkitsevä poikkeama on 0,1% pistemääristä. (Seppänen & Tiihonen 1992, 51.) Luottamusvälien perusidea on nähtävissä myös liitteessä 8.

Lisäksi tarkastellaan kertomuksia tutkijan itse kehittämän päättelyn perusteella. Mikäli kertomuksen ja keskiarvon välinen suhteellinen ero on yli kymmenen prosenttiyksikköä suuntaan tai toiseen, eroavuus on huomattava. Alle kymmenen prosentin eroavuus saadaan seuraavasti: 82 pistettä on maksimipistemäärä hyvän opetuskertomuksen kriteeristöä, mutta toisensa poissulkevien väittämien johdosta käytännössä kertomuksen on mahdollista saada 74 pistettä, jota voidaan pitää todellisena maksimipistemääränä. Näiden pistemäärien ero on noin kymmenen prosenttia. Oletetaan, että kaikkien kertomusten kokonaispistemäärän keskiarvo on 74 pistettä, siitä

kymmenellä prosentilla eroavat kertomukset eroavat huomattavasti. Kriteeristön toisensa poissulkevia väittämiä ovat opetussuunnitelmallisen osion kolmannen sisältöluokkaryhmän väittämät. Jos kertomus perustuu Vanhaan testamenttiin, kertomus ei periaatteessa voi toteuttaa väittämiä 3.3., 3.4. ja 3.5.. Samoin väittämät 5.1., 5.2., 5.4., 5.5. ja 5.7. eivät voi toteutua tällöin.

5.2.3. Tutkimuksen luotettavuus

Analyysiin sisältyy monia subjektiivisia vaiheita. Ensimmäinen subjektiivinen valinta on ollut analyysiyksikön määrittelemine ja analyysimittarin (analyysirungon) luominen. Kertomus on kirjoittajan mielestä ajatuksellinen kokonaisuus, mutta jonkun toisen mielestä se ei välttämättä ole. Ajatuksellisen kokonaisuuden määrittämiseksi olisi kannattanut tehdä ehkä kysely, jonka mukaan olisi voinut laskea ns. keskimääräisen ajatuksellisen kokonaisuuden tarinoista. Kertomusten kuuntelijoiden kannalta ajatuksellinen kokonaisuus on kuitenkin ehdottomasti lausetta pitempi.

Suurin subjektiivisuuden paikka tutkimuksessani on kuitenkin se, että kirjoittaja itse on tutkimuksensa keskeisin tutkimusväline. Hän tekee tutkijana valinnat niin sisällönerittely kuin analysointi vaiheessa. Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen ero on juuri tässä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija voi arvioida tietyn mittausvälineen tai -menetelmän luotettavuutta ulkopuolisesti ja objektiivisesti, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on arvioitava koko tutkimusprosessia ja sen luotettavuutta. Mäkelä (1990, 59) muistuttaa, että kvalitatiivinen analyysi on pakostakin yksilöllisempää kuin kvantitatiivinen aineiston käsittely. Mäkelän mukaan juuri tämän vuoksi on tärkeää, että lukijalle annetaan mahdollisimman tarkka kuva raportoituihin tuloksiin johtaneista niin teknisistä operaatioista kuin ajatusoperaatioista. Mäkelän mukaan lukija ei saa olla sen armoilla, että hän joutuu luottamaan pelkästään tutkijan intuitioihin. Mäkeläkin korostaa, että kvalitatiivisessakin tutkimuksessa arvioitavuuden ja toistettavuuden vaatimus on olennainen.

Tutkimuksen luotettavuutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan kuitenkin lisätä esimerkiksi analysointivaiheessa sillä, että tekee tietyn luokittelun ”yhdellä istumalla”, jolloin tutkijan luokittelukriteerit eivät muutu. (Eskola & Suoranta 1999, 168.) Eskolan ja Suorannan (1999, 217) mukaan kvalitatiivisen aineiston vaikutelmanvaraisuutta voidaan vähentää (ja siten lisätä sen arvioitavuutta ja toistettavuutta) kolmella tavalla: luetteloimalla aineisto, pilkkomalla tehdyt tulkinnat riittävän pieniin

vaiheisiin sekä nimenomaistamalla ratkaisu- ja tulkintasäännöt. Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään sillä, että analyysimittarin väittämät on määritelty (liite 3). Määrittelyn avulla tutkimuksen toistettavuus lisääntyy ja tutkijan luokittelukriteerit eivät muutu, vaikka analysointi ei tapahtuisikaan ”yhdellä istumalla”. Analyysimittarin luotettavuus kärsii myös siinä, että tutkija ei ole esitestannut mittaria ollenkaan. Esitestauksessa analyysimittarin (analyysirungon) puutteet ja viat olisivat tulleet esiin ja näin ollen varsinaisen tutkimusaineiston tutkimisen yhteydessä ei enää olisi tarvinnut korjailla ja parannella analyysimittarin väittämiä. Väittämien määrittelyllä on pyritty korvaamaan esitestauksen aiheuttamat puutteet analyysimittarissa.

Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty lisäämään myös tilastollisella päättelyllä. Kenenkä tahansa on mahdollista kokeilla aineistoa laskemalla luottamusvälit tai tarkastelemalla huomattavia eroavuuksia. Tosin tutkijan itse kehittelemä tilastollisen päättelyn tapa ei ole kovin luotettava ja tiedemaailman hyväksymä, mutta antaa kuitenkin tietoja, joita voidaan edellä lueteltujen periaatteiden mukaan tarkastella milloin tahansa.

Tutkimuksen luotettavuus kärsii myös siitä, että kirjoittaja on tehnyt analyysin yksin. Kahden tutkijan tekemän analyysi olisi nostanut esiin eroja ja pakottanut tarkastelemaan analyysia uudelleen. Väittämien määrittely olisi myös ollut monipuolisempaa ja analyyttisempaa kahden tutkijan määrittelemänä. Tutkimuksessa saattaa olla myös aivan tavallisia inhimillisiä erehdyksiä numeeristen tietojen kohdalla. Esimerkiksi luku 34,57 onkin saattanut muuttua 43,75 näppäilyvirheen ansiosta. Kaikki luvut on pyritty kirjoittamaan niin tarkasti, että inhimillisten virheiden määrä olisi mahdollisimman pieni ja näin ollen myös merkityksetön. Näiltä inhimillisiltä erehdyksiltä olisi voinut myös välttyä kahden tutkijan tutkimuksessa.

6. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kertomukset

6.1. Yleiskatsaus oppimateriaalisarjaan

6.1.1. Sisältö ja aihealueet

Oikeilla jäljillä –opettajan kansiot koostuvat toimintavinkeistä ja erilaisista kertomuksista. Toimintavinkit antavat opettajalle ideoita siitä, kuinka tunnin aihetta voidaan käsitellä askartelun, laulun, leikin tai draaman avulla. Kertomukset on jaettu oppimateriaalissa neljään ryhmään: raamatunkertomuksiin, Kirkonmäellä –kertomuksiin, Kerrottua elämää –kertomuksiin ja satuihin. Raamatunkertomukset ovat mukailtuja ja niissä Raamatun tapahtumia kuvataan yleensä yhden päähenkilön kokemuksista käsin. Kirkonmäellä –kertomukset ovat satujen ja realististen kertomusten risteytymiä. Mielikuvitusshahmot, Rovastin Rotta ja Hilpeä Hiiri seikkailevat eräässä suomalaisessa luterilaisessa kirkossa. Kirkonmäellä –kertomukset eroavat saduista mielestäni siksi, että hiiren ja rotan seikkailuihin liittyy yleensä tavoite opettaa jotakin luterilaisen kirkon elämästä. Ensimmäisenä vuotena Kirkonmäellä –kertomukset käsittelevät kirkon toimituksia ja toisena vuotena niissä pohditaan eettisiä kysymyksiä ja muita mieltä askarruttavia elämän ihmeellisyyksiä. Kerrottua elämää –kertomukset ovat realistisia kertomuksia. Yleensä niiden päähenkilö on kuviteltu niin sanottu Tiina Tavallinen, mutta muutamassa kertomuksessa päähenkilö on oikeasti olemassa ollut historiallinen henkilö. Neljäs oppimateriaalin kertomustyyppi on satu. Sadut ovat vähemmistönä ja ne käsittelevätkin pääasiassa vain sellaisia aiheita, joita Kirkonmäellä –kertomukset eivät pysty käsittelemään.

Oikeilla jäljillä 1 –opettajan kansio sisältää 48 kertomusta ja Oikeilla jäljillä 2 –opettajan kansio 44 kertomusta. Oikeilla jäljillä -opettajan kansioissa on siis yhteensä 92 kertomusta. Taulukosta 1 selviää tarkemmin kertomustyyppien jakautuminen. Taulukossa 1 lueteltujen kertomusten lisäksi toisen luokan opettajan kansiossa on 13 kertomusta ”Varastossa”, joita voi käyttää esimerkiksi aamunavauksina. Näitä kertomuksia ei ole analysoitu, koska materiaali on rakennettu siten, että ”Varaston” kertomuksia ei välttämättä käsitellä ollenkaan.

Taulukko 1. Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset kertomustyypeittäin.

	Oikeilla jäljillä 1	Oikeilla jäljillä 2	Yhteensä
Raamatunkertomukset	22	22	44
Kirkonmäellä- kertomukset	12	11	23
Kerrottua elämää- kertomukset	11	7	18
Sadut	3	4	7
Yhteensä	48	44	92

Kirkonmäellä –kertomukset muodostavat yhtenäisen kertomuksen. Yhtenäisestä juonesta huolimatta jokaisella kertomuksella on oma erillinen juonensa. Ensimmäisessä Kirkonmäellä –kertomuksessa (1LK/T0/1) vilkas ja puhelias Hilpeä Hiiri tulee työnhakuun Rovastin Rotan luokse. Yksinäisyyteen tottunut, jörö ja äksy Rovastin Rotta ottaa Hilpeä Hiiren pitkin hampain töihin oppisopimuksella. Kahden vuoden aikana Hilpeä Hiiri ja Rovastin Rotta riidoista ja epäilyksistä huolimatta ystäväystyvät ja huomaavat, että ovat toinen toisilleen tärkeitä ja korvaamattomia. Kirkonmäellä –kertomukset tarkastelevat myös Hilpeän Hiiren kasvua. Huolettomasta lörpöttelijästä kasvaa vastuuntuntoinen ja pitkäjänteinen hiiri. Omien kokemusteni mukaan myös huolettomasta ekaluokkalaisesta kasvaa myös vastuuntuntoinen koululainen kahden vuoden aikana. Hilpeä Hiiri on siis oppilaille eräänlainen kasvinkumppani matkalla kohti kolmatta luokkaa.

Suuren kertomuksen sisällysluettelon mukaan laaditussa analyysirungossa (liite 4) on seitsemän sisältöluokkaryhmää sekä kahdeksantena ryhmänä luokittelemattomat tarinat. Sisältöluokkaryhmät ovat muodostuneet Suuri Kertomus / Elämä edessä –opettajan kirjan jakson pohjalta suoraan. Hyvää ja pahaa sekä Oikein ja väärin -jaksot käsittelevät eettisiä aiheita. Elämä Jeesuksen aikana –jakso käsittelee Raamatun ajan Palestiinaa ja sen ihmisten elämää. Elämää seurakunnassa –jakso käsittelee kirkkoa, sen työntekijöitä ja lähetystyötä. Jeesus opettajana –jakso koostuu Jeesusta käsittelevistä raamatunkertomuksista. Elämää Jumalan maailmassa sisältää luomisen käsittelyn, Isä meidän –rukouksen ja sen sanoman. Elämän juhlaa –jakso koostuu kirkko- ja kalenterivuoden juhlista. Aihealueita analysoidessa havaintoyksikkönä oli kokonainen kertomus.

Taulukko 2. Aihealueiden esiintyminen Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kansioissa.

Aihealueet Suuri kertomus –oppikirjan mukaan	Pisteluku	Prosentuaalinen luku
Hyvää ja pahaa	8,3	16,1%
Elämää Jeesuksen aikana	8,1	15,9%
Elämää seurakunnassa	7,6	14,8%
Oikein ja väärin	10,9	21,3%
Jeesus opettajana	4,6	9,1%
Elämää Jumalan maailmassa	10,1	19,8%
Elämän juhlaa	1,6	3,1%

Oikeilla jäljillä materiaalin kertomukset käsittelivät keskimääräistä useammin Oikein ja väärin –aihealuetta (taulukko 2). Melkein yhtä usein kertomukset käsittelivät Elämää Jumalan maailmassa –aihealuetta. Aihealueiden eroa on vain 1,5 prosenttiyksikköä. Selvästi harvinaisimmat kertomusten aiheet olivat Elämän juhlaa - ja Jeesus opettajana –aihealueet. Tästä voikin tehdä karkean johtopäätöksen, että Oikeilla jäljillä –materiaalin raamatunkertomukset, joita on noin 48% koko kertomusten määräsistä, käsittelevät paljon muutakin kuin Jeesuksen opetuksia. Suuri kertomus – Elämä edessä –oppikirja puolestaan käsittelee vain Jeesuksen opetuksia ja elämänkaarta. Elämän juhlaa –aihealue on harvinainen kertomuksen aiheena, mutta pääasiassa kirkko- ja kalenterivuoden juhlia käsitelläänkin Oikeilla jäljillä –materiaalissa toiminnallisten ns. luokkajumalanpalvelusten kautta. Materiaalissa on jokaiseen juhla-juhlaan liittyen opettajalle vinkkejä ja taustatietoja pienoisalttarin ja jumalanpalveluksen kokoamiseen sekä oikeiden alttariesineistön ja liturgisten värien käyttämiseen.

Oikeilla jäljillä –oppimateriaali painottaa ensimmäisellä luokalla seurakunnan tilaisuuksia ja toisella luokalla kirkkovuoden juhlia ja eettisten kysymysten pohdintaa (taulukko 3). Painotus näkyy erityisen hyvin Elämää seurakunnassa - ja Oikein ja väärin –aihealueiden kohdalla. Jeesus opettajana –sisältöluokkaryhmässä on myös merkittävä ero ensimmäisen ja toisen luokan materiaaleja verrattaessa keskenään. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että ensimmäisellä luokalla käsitellään samantyyllisiä Jeesuksen opetuksia kuin Suuressa kertomuksessakin, muuta toisen luokan materiaalissa raamatunkertomukset käsittelevät kirkkovuoden juhla-juhlien taustalla olevia raamatunkertomuksia, jotka eivät liity Jeesuksen opetukseen. Elämän juhlaa –sisältöluokkaryhmä on myös painottunut hiukan enemmän toisen luokan materiaalissa, mutta ero on niin pieni, että se ei ole merkittävä ja luotettava.

Taulukko 3. Aihealueiden painottuminen Oikeilla jäljillä -oppimateriaalissa

Aihealueet	Oikeilla jäljillä 1 pisteluku	Oikeilla jäljillä 1 suhteellinen	Oikeilla jäljillä 2 pisteluku	Oikeilla jäljillä 2 suhteellinen
Hyvää ja pahaa	3,9	15,1%	4,4	16,9%
Elämä Jeesuksen aikana	3,6	13,8%	5,1	19,8%
Elämää seurakunnassa	5,4	21,1%	2,1	8,2%
Oikein ja väärin	4,4	17,0%	6,5	25,0%
Jeesus opettajana	2,9	11,2%	1,8	6,7%
Elämää Jumalan maailmassa	4,9	19,0%	5,2	20,0%
Elämän juhlaa	0,7	2,8%	0,9	3,3%

Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset ovat Suuri kertomus — Elämä edessä oppikirjan kertomuksiin verrattuna poikkeavia myös siksi, että Oikeilla jäljillä –kertomuksista osa perustuu Vanhan testamentin raamatunkertomuksiin. Suuri kertomus — Elämä edessä –oppikirjan kertomuksista yksikään ei perustu Vanhaan testamenttiin. Ensimmäisen luokan Oikeilla jäljillä –materiaalissa on neljä kertomusta (1LK/T6/4, 1LK/T8/1, 1LK/T5/4 ja 1LK/T8/4), jotka perustuvat Vanhan testamenttiin ja toisen luokan materiaalissa on kolme (2LK/T3/4, 2LK/T5/2 ja 2LK/T1/5). Tämän lisäksi yhteensä neljässä kertomuksessa (2LK/T4/3, 1LK/T2/1, 2LK/T8/5 ja 2LK/T3/2) Vanhan testamentin katkelmia on sisällytetty Uuteen testamenttiin perustuvaan kertomukseen. Näiden kertomusten kautta lapsi ymmärtää, missä yhteyksissä esimerkiksi psalmeja tai profeettojen kirjoja on käytetty. Vanhaa ja Uutta testamenttia yhdistelevät raamatunkertomukset antavat lapselle myös viitteitä siitä, että jotkin Raamatun osat ovat olleet olemassa jo ennen Jeesuksen aikaa, ja että Jeesus on itsekin lukenut näitä vanhimpia osia, kuten psalmeja.

Erikoisin Raamattuun perustuva kertomus on Johannan uni (1LK/T5/4). Kertomuksen lähtökohta on psalmi, jonka ympärille on muodostettu kuvitteellinen kertomus Johannasta ja hänen äidistään. Kertomuksessa Johanna näkee pahaa unta. Äiti lohduttaa pelokasta Johannaa ja kertoo itse saavansa lohtua kyseisistä psalmin sanoista. Kertomuksen juoneen on upotettu runsas tietopaketti psalmeista ja niiden käytöstä ja merkityksestä.

Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin raamatunkertomukset poikkeavat ns. perinteisestä esitysjärjestyksestä. Perinteisesti raamatunkertomukset on jaoteltu siten, että

jouluna on mahdollista opiskella jouluevankeliumin tapahtumia, hiljaisella viikolla pääsiäisen tapahtumia ja omana yhtenäisenä jaksena Jeesuksen opetuksia. Tavallisesti Jeesuksen opetuksia on opetettu talvella, koska syksyllä on keskitytty eettiseen ainekseen yhteisten pelisääntöjen luomisen kautta ja keväällä omaan seurakuntaan kevätretkien kautta. Oikeilla jäljillä murtaa kuitenkin perinteisen käsityksen ja nämä kolme osa-aluetta kulkevat läpi vuoden käsi kädessä. Jeesuksen opetuksia käydään läpi siis pikku hiljaa vuoden aikana ja niiden ymmärtämistä syvennetään sijoittamalla ne eettisiin kysymyksiin tai seurakunnan elämään. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa ei siis ole yhtenäistä Jeesuksen opetuksen –jaksoa, vaan ne linkittyä luontevasti muihin teemoihin. Jouluevankeliumi ja pääsiäisen tapahtumat ovat kuitenkin luonnollisesti sijoitettu juhlapyhien yhteyteen.

6.1.2. Kuvitus

Kuten teoriaosuudessa on selvitetty symbolididaktiikka käyttää hyväkseen lapsen tapaa ajatella kuvin. Lapsi luo mielessään kuvaa tapahtumista, henkilöistä ja ympäristöstä kertojan antamin vihjein. Raamatunkertomuksiin on kuitenkin melkein mahdotonta uppoutua, jos ei ole mielikuvaa ympäristöstä, jossa tapahtumat etenevät. Raamatun kertomusten maisemat ja sen ajan palestiinalaisten elämäntavat poikkeavat huomattavasti nykyisestä. Näin ollen lasten mielikuvitusta voidaan rikastaa esimerkiksi kertomusta tukevalla maisemakuvalla. Lasten mielikuvituksen virikkeenä uskonossa toimivat yleensä oppikirjan tarjoamat kuvat. Esimerkiksi Suuri kertomus / Elämä edessä –oppikirjassa noin puolet aukeamasta on kuvaa ja puolet tekstiä. Kuvat antavat havainnollisesti esimerkin aikakauden pukeutumisesta tai tyypillisestä palestiinalaisesta rakennuksesta tai maisemasta. Oikeilla jäljillä –materiaalissa, jota on mahdollista käyttää ilman oppilaan oppikirjaa, noin neljäsosaa kertomuksista liittyy kalvokuva tai kalvopohja. Jokaiseen teemaan johdattelevaan raamatunkertomukseen liittyy nelivärikuva. Myös ensimmäisen Kirkonmäellä –kertomuksen tueksi on tarjottu kalvopohja Hilpeästä Hiirestä ja Rovastin Rotasta. Pääasiassa kertomukset on tarkoitettu kuunneltaviksi, joten kolme neljäsosaa kertomuksista on kuvattomia. Ensimmäisen luokan materiaalissa raamatunkertomuksia tukevia kuvakalvoja on kymmenen ja toisen luokan materiaalissa yhdeksän.

Kaikki kuvat antavat käsityksen kahdentuhannen vuoden takaisesta pukeutumisesta, mutta kalvot eivät juurikaan tarjoa virikkeitä ympäristön tai maiseman mieli-

kuvan luomiseen. Kolmessatoista kalvokuvassa kuvataan ulkona tapahtuvia tapahtumia ja kuudessa sisätiloissa tapahtuvia. Kolmestatoista ulkoilmakuvasta vain kolmessa kuvassa (1LK/K1, 1LK/K4 ja 1LK/K7) tuodaan edes hiukan esiin kuivaa ja kivikkoista maisemaa, muissa kuvissa maisemaa ei ole kuvattu ollenkaan. Uuden testamentin aikaisia asumuksia on kuvattu vain yhdessä kuvassa (1LK/K10) ja Vanhan testamentin aikaisia asumuksia kahdessa kuvassa (2LK/K2 ja 2LK/K4). Kuva 2LK/K2 liittyy kertomukseen Aabrahamista ja Saarasta ja kuvassa on heidän teltta-asumuksensa. On olennaista, että lapsi näkee kuvan kertomuksen tarkoittamasta teltta-asumuksesta, jotta lapsi ei kuvittele Saaran ja Aabrahamin asuvan nykyisen kaltaisessa pienessä kahden hengen teltassa. Raamatun ajan kasvillisuutta on kuvattu kuudessa kalvokuvassa (1LK/K1, 1LK/K3, 1LK/K4, 1LK/K10, 2LK/K4 ja 2LK/K8). Osa kuvauksista on melko suurpiirteisiä, mutta antavat kuitenkin jonkinlaisen käsityksen lapselle.

Muutamassa kuvassa on varmasti luokassakin keskustelua ja kysymyksiä herättäviä yksityiskohtia. Esimerkiksi Simeon temppelissä -kertomukseen liittyvässä kuvassa (1LK/K2) on esitettyä myös kyyhkyshäkki. Se, miksi temppelissä on kyyhkyksiä häkissä ei ole alkuopetusikäisen tiedossa. Kyyhkysten merkitys ei ilmene myöskään kertomuksesta. ”Nyky maailman silmälasien” kautta kuvaa tarkasteleva lapsi voi olettaa kyyhkysten olevan lemmikkilintuja tai jotakin muuta harhaanjohtavaa. Toinen oppilaita kiinnostava asia on varmasti Sakkeus -kertomuksen kuvassa (1LK/K3) vapaana tallustelevat lampaat. Nykyisinhän lampaat aidataan ja irrallaan olevat lampaat ovat jonkun huolimattomuutta ja toimitettava viipymättä aitaukseen. Kuva antaa kuitenkin keskustelunaihetta kahdentuhannen vuoden takaiseen kotieläinten pitoon. Kuvista ehdottomasti hämmäntävin on Seuratkaa tähteä -kertomukseen liittyvä kuva (2LK/K5). Kuvassa kolme itäisen maan viisasta miestä ratsastaa kameleilla. Heidän ohella kuvaan on piirretty täysin asiayhteyden kuulumaton pieni jyrssi. Tämä pieni eläin on aivan tarpeeton yksityiskohta, jonka olisi voinut poistaa kokonaan kuvista. Kertomukseen liittymätön yksityiskohta kuvassa voi viedä lapsen huomion kertomuksen kuuntelusta tai luoda muita mielleyhtymiä lapselle.

Erityisen ansiokkaina kuvina voidaan pitää Laupias samarialainen, Joulun ja Pääsiäisen -kertomuksiin liittyviä kuvia. Kuvasta 1LK/K7 ilmenee ryöstettyä miestä uhkaavat vaarat konkreettisenä korppikotkana ja liskona. Samoin kuva antaa hyvän käsityksen vuoristoisesta maisemasta, jossa rosvojen on hyvä piileksiä ja lymytä. Joulun kertomukseen liittyvää kuvaa (1LK/K9) pidän ansiokkaana seimen vuoksi. Usein seimi-sana ei kerro lapselle muuta kuin sen, että Jeesus nukkui vauvana siinä.

Seimen ulkonäkö on mahdotonta kuvitella ilman kuvaa ja lapsi voikin ajatella sen olevan tavallinen lapsen sänky kaksituhatta vuotta sitten. Kuvassa 1LK/K10 Jeesus ratsastaa Jerusalemiin. Palmusunnuntain tapahtumista vaatteiden tielle levittäminen konkretisoituu lapselle. Kuvassa on myös tyypillisiä rakennuksia, joiden kautta lapsen on helpompaa ymmärtää, esimerkiksi kuinka halvaantunut mies saatiin katolle (2LK/T6/2).

Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa kertomusten kuvittamiseen voidaan laskea myös eräät toiminta vinkit. Esimerkiksi kertomuksiin 1LK/T1/5, 1LK/T3/5, 1LK/T7/4 ja 2LK/T6/2 liittyy pöytänukkejen askartelumallit, joiden avulla raamatunkertomusta voidaan dramatisoida ja kerrata. Halvaantuneen parantaminen –kertomukseen liittyy myös askarteluvinkki talosta. Tämän askartelun avulla lapselle aukeaa kuvaakin paremmin, kuinka halvaantunut saatiin katolle ja sen jälkeen kattoon tehdystä reiästä alas.

6.2. Oppimateriaalin samaistumisen kohteet

Kertomusten päähenkilöiden analysoinnin on suoritettu luokittelemalla päähenkilöt mies / nainen ja lapsi / aikuinen luokkiin. Vertailun vuoksi tehtiin sama luokittelu Suuri kertomus / Elämä edessä –opettajan kirjan lopussa oleville raamatunkertomuksille, saduille ja realistisille kertomuksille. Liitteessä 5 on esitetty päähenkilöluokittelun ristiintaulukointina.

Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa tyypillisin päähenkilö on aikuinen mies. Mies on päähenkilönä 36 kertomuksessa. Kertomuksien harvinaisin päähenkilö on aikuinen nainen, joka on vain 13 kertomuksessa päähenkilönä. Tyttölapsi on päähenkilönä 15 kertomuksessa ja poikalapsi 34 kertomuksessa. Kertomusten päähenkilöiden miesvoittoisuutta voisi selittää sillä, että uskonto kertoo Jeesuksesta ja hänen opetuksistaan. Koska Jeesus on usein päähenkilö, miesten osuus päähenkilöissä olisi siksi suuri. Tämä väite ei kuitenkaan pidä paikkaansa Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kertomuksissa Jeesus on varsinaisena päähenkilönä vain yhdessä kertomuksessa (2LK/T3/2). Pääsiäisen ajan raamatunkertomuksissa Jeesus voidaan luokitella yhdeksi päähenkilöksi, koska useimmissa pääsiäisen ajan kertomuksissa päähenkilö vaihtuu kertomuksen aikana useasti tai kertomuksessa ei kerrota kenen näkökulmasta kerronta tapahtuu. Osittain pääsiäisen ajan raamatunkertomukset on kerrottu siten, että Jeesus on päähenkilönä. Oi-

keilla jäljillä 1 –oppimateriaalissa on siis 17 raamatunkertomusta ja Oikeilla jäljillä 2 –oppimateriaalissa 16 kertomusta, joissa voisi olla jokin muu päähenkilö kuin Jeesus, aikuinen mies.

Tästä huolimatta raamatunkertomusten päähenkilö on useimmiten aikuinen mies. Mies on raamatunkertomusten päähenkilönä yhteensä 33 kertomuksessa. Tyttölapsi on kaikkien harvinaisin päähenkilö. Oikeilla jäljillä 1 –oppimateriaalissa on tyttölapsi päähenkilönä vain yhdessä kertomuksessa (1LK/T5/4) ja Oikeilla jäljillä 2 –oppimateriaalissa kahdessa kertomuksessa (2LK/T1/2 ja 2LK/T3/4). Poikalapsi on päähenkilönä Oikeilla jäljillä 1 –oppimateriaalissa kolmessa raamatunkertomuksessa (1LK/T1/1, 1LK/T4/1 ja 1LK/T7/4) ja Oikeilla jäljillä 2 –oppimateriaalissa kahdessa kertomuksessa (2LK/T4/2 ja 2LK/T6/2). Nainen on raamatunkertomusten päähenkilönä yhteensä 10 kertomuksessa. Suuren kertomuksen sukupuoli- ja ikäjakauma on vieläkin perinteisempi. Yhdenkään kertomuksen päähenkilö ei ole tyttö ja poika (Jeesus) on päähenkilönä kahdessa kertomuksessa. Nainen on päähenkilönä neljässä kertomuksessa ja mies 15 kertomuksessa. Suuren kertomuksen raamatunkertomuksien lähteenä on käytetty Martti H. Haavion Opettaja kertoo Vapahtajasta –kirjaa (Nisonen ym. 1999, 174), joka on rakentunut miesvoittoiselle raamatunkertomusperinteelle. Uudempi raamatunkertomusperinne, joka on johtanut Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin raamatunkertomusten valintaa ja kirjoittamista, lähtee alkuperäisten raamatunkertomuksien muokkaamisesta lapsilähtöisemmäksi. Tämä uusi narratiivinen kertomuskulttuuri on parantanut päähenkilöiden jakaumaa lasten ja naisten hyväksi.

Raamatunkertomusten sukupuolijakaumaa tarkasteltaessa on hyvä muistaa se, että kaksi tuhatta vuotta sitten, ja Vanhan testamentin kertomusten kohdalla aikaisemminkin, heprealainen yhteiskunta oli patriarkaalinen. Miehet kävivät koulua ja toimivat viroissa, kun taas naiset olivat kotona ja hoitivat taloutta. Raamatunkertomukset tuovat esiin siis kaikessa hiljaisuudessa ajankohdalle tyypillisen käsityksen. Selkeästi ilmaistuna tämä tulee esiin yhdessä kertomuksessa: ”Joku kuului arvelevan, että paikalla oli viis tuhatta miestä. Naisia ja lapsia ei ollut tapana laskea, mutta paljon heitäkin oli.” (1LK/T7/4, s. 20) Vaikka aikakausi oli miehinen ja naisnäkökulma oli vähäisessä arvossa on syytä miettiä, miksi edelleenkin raamatunkertomusten päähenkilökuva on miesvaltainen. Raamatussahan on useita kertomuksia, joissa päähenkilöksi olisi voitu nostaa nainen. Näistä esimerkkinä Lesken ropo sekä Martta ja Maria. Myös Jeesuksen seurassa kulkeneita naispuolisia opetuslapsia olisi voinut tuoda esiin päähenkilöinä ja kertoa esimerkiksi pääsiäisen ajan tapahtumia heidän näkö-

kulmastaan. Vaikka päähenkilöiden sukupuolijakaumassa on korjaamisen varaa, on kuitenkin ansiokasta, että mukaan on otettu näinkin monta raamatunkertomusta, jonka päähenkilö on nainen.

Sukupuolijakaumaa olisi voinut korjata tyttöystävällisemmäksi Kirkonmäellä ja Kerrottua elämää –kertomusten avulla. Kirkonmäellä –kertomusten päähenkilöksi on kuitenkin valittu vanha ja äreä uros rotta ja nuori ja innokas hiiripoika. Naisnäkökulmaa Kirkonmäelle tuo siellä toisinaan vieraileva Rovastin Rotan vanha opettaja Martta. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin Kerrottua elämää –kertomuksissa kahdessa päähenkilö on aikuinen nainen, seitsemässä nuori tyttönen ja yhdeksässä poika. Satujenkaan päähenkilöinä tytöt eivät pääse esiin. Kolmessa sadussa ovat tytöt päähenkilöinä, samoin pojat kolmessa ja kahdessa sadussa päähenkilön sukupuoli jää arvoitukseksi. Yleisesti puhutaan peruskoulun palvelevan paremmin tyttöjä kuin poikia, näyttäisi tilanne olevan uskonnonopetuksessa päinvastoin, ainakin Oikeilla jäljillä –materiaalin näkökulmasta tarkasteltaessa. Uskonnon miesvaltaisuutta lisäävät myös ne seikat, että useimmat meistä kuvittelevat Jumalan miehiseksi hahmoksi ja että naispappeus on vielä nykyäänkin tunteita herättävä puheen aihe. Näihin asioihin en ota sen paremmin kantaa, mutta heitän ilmoille kysymyksen. Jos tasapuolinen sukupuolinäkemyksistä lähtisi uskonnonopetuksessa jo alkuopetuksen oppikirjoista ja kertomuksista, kuinka yhteiskunnan näkemykset uskonnon sukupuolisuudesta muuttuisivat. Kuinka pian valtaosa yhdeksäsluokkalaisista ajattelisi Jumalaa feminiinisenä hahmona? Vaikuttaisiko koulun uskonnonopetus myönteisesti vai kielteisesti naispappeuteen?

6.3. Hyvän opetuskertomuksen kriteereiden toteutuminen

Tehdyn sisällönanalyysin tuloksista käy ilmi, että 58,2% väittämistä toteutuu ensimmäisen luokan Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin kertomusten kohdalla ja 59,6% väittämistä toteutuu toisen luokan oppimateriaalin kertomusten kohdalla. Tulosta voidaan pitää kohtuullisen hyvänä, kun huomioon otetaan se, että mikään kertomus ei voi täyttää kriteeristöä 100%. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa kertomukset eivät kuitenkaan ole ns. täydellisiä, sillä 45 kertomusta eli 48,9% kertomuksista jää alle kokonaispisteiden keskiarvo (ks. liite 7). Paras kertomus on 14,8 prosenttiyksikköä keskiarvoa parempi ja huonoin kertomus on 19,9 prosenttiyksikköä keskiarvoa huonompi.

Yksittäisten hyvän opetuskertomuksen väittämien toteutumisen osalta tuloksissa esiintyy paljon vaihtelua. Jotkut väittämät toteutuvat kaikkien kertomusten kohdalla, mutta on myös väittämiä, jotka eivät toteudu ollenkaan. Esimerkiksi väittäminen 3.2. koskee Vanhan testamentin Egyptistä luvattuun maahan –kertomuksia, jotka kuuluvat perinteisesti kolmannen luokan oppisisältöön. On siis ymmärrettävää, että väittäminen jää tältä osin toteutumatta tutkimusaineistoni osalta. Hyvän opetuskertomuksen kriteereitä tarkastellaan seuraavaksi analysointirungon mukaisessa järjestyksessä.

6.3.1. Yleinen osio

Yleisen osion ja kertomustyyppikohtaisen osion yhteenlaskettujen kertomuspisteiden keskiarvo on 74,0%. Keskiarvon alapuolelle jää 38 kertomusta eli 41,3% kertomuksista. Paras kertomus on 17,5 prosenttiyksikköä parempi kuin keskivertokertomus ja huonoin kertomus on 31,6 prosenttiyksikköä keskiverto kertomusta huonompi. (Ks. liite 7.) Liitteessä 6 on esitelty yksityiskohtaisesti kunkin väittämän toteutumisprosentti. Liitteen 6 taulukossa oleva kokonaisluku ilmoittaa kuinka monen kertomuksen kohdalla väittäminen toteutui ja prosentuaalinen luku perässä ilmoittaa väittämän toteutumisprosentin. Taulukon vasen sarake kertoo väittämän koodin ja oikean puoleisin sarake molempien Oikeilla jäljillä –materiaalikansioiden toteutumisprosentin. Taulukosta on nähtävissä myös toteutumisprosentin vaihtelun ensimmäisen ja toisen luokan kertomusten välillä.

Kertomuksista 46,7% oli käsitteistöltään alkuopetusikäisen oppilaan ymmärrettävissä. Eli joka toisessa tarinassa oli käsitteitä, joita oppilas ei ollut mahdollisesti aikaisemmin kuullut. Asiaa auttaa kuitenkin se, että 98,9% kertomuksista oli sellaisia, jotka antoivat mahdollisuuden käsitteen intuitiiviseen ymmärtämiseen. Tämä siis tarkoittaa sitä, että kuuntelija saa jonkinlaisen käsityksen sanan merkityksestä tai hän ymmärtää sanan taustalla vaikuttavan tunteen päähenkilön kannalta. Kertomuksista 78,3% oli sellaisia, että ne selittivät tai auttoivat ymmärtämään uskollista käsitettä tai tilannetta. Muut kertomukset toimivat lähinnä keskusteluun tai teemaan virittäjinä tai jonkin eettisen näkökohdan opettajina.

Yhtä kertomusta lukuun ottamatta kaikki kertomukset tarjosivat oppilaalle kertomuksen seuraamisen kannalta olennaiset tiedot. Kertomuksen alusta loppuun asti kantava kuva päähenkilöstä syntyi 76,1% kertomuksissa ja 71,7% kertomuksista an-

toi olennaiset tiedot kertomuksen tapahtumapaikasta. Kaikki kertomukset jättivät tilaa kuuntelijan omalle mielikuvitukselle, joten mikään kertomuksista ei sisältänyt liian yksityiskohtaisia tietoja tai kuvauksia päähenkilöstä tai ympäristöstä. Kertomuksista kaksi kolmannelle käytti hyväkseen lyhyitä ja ytimekkäitä kuvauksia ympäristöstä. Muissa kertomuksissa kuvausta ei ollut lainkaan tai sitten se oli ns. ”puuduttavan” pitkä kuvaus.

Kertomuksen päähenkilö oli tavallinen 69,6% kertomuksista ja päähenkilön toiminta oli järjestäytyneitä ja johdonmukaista 83,7% kertomuksista. Kertomuksista 46,7% kuvasi tapahtumia siten, että ne voisivat tapahtua kenelle hyvänsä. Kertomuksen teemoista yleisin oli muuttuminen, jota kuvasi 91,3% kertomuksista. Muutos saattoi olla oman itsen, ympäristön, tilanteen tai toisten ihmisten suhtautumisen muuttumista. Harvimminkin esiintynyt teema oli matka, joka esiintyi vain 42,4% kertomuksista.

Kertomuksen alku antoi kuvan päähenkilöstä 72,8% kertomuksista ja alussa kertomuksen aiheesta sai käsityksen 66,3% kertomuksista. Vain yhden kertomuksen alussa paljastui kertomuksen lopputulos. Samoin vain yhden kertomuksen tapahtumat eivät alkaneet edetä (1LK/T8/2). Kyseinen kertomus oli pikemminkin esitelmä ruotsalaisesta virsirunoilijasta Lina Sandellista.

83,7% kertomuksista sisälsi kriisin ja 81,5% kertomuksista sisälsi käännekohdan, jossa kriisi sai ratkaisun. Kahdessa kertomuksessa ei siis ole varsinaista käännekohtaa, jossa kriisi ratkeaa, vaan kuuntelija jätetään epätietoisuuteen lopputuloksesta. Esimerkiksi Erimielisyyksiä –kertomuksessa (1LK/T5/2) ei kerrota sitä, kuinka tyttöjen isäpuoli hyväksyy tyttöjen sovintoyrityksen. Samoin Getsemanessa –kertomuksessa (2LK/T7/5) kerrotaan Suuren neuvoston kuulustelemaan Jeesusta ja asettavan tämän syytteeseen heti. Kertomuksessa ei kuitenkaan kerrota kuinka Jeesuksen lopulta käy. Ensimmäisen luokan materiaalissa on samoin Getsemanessa –kertomus (1LK/T9/5), mutta siinä ei kerrota Suuren neuvoston kuulustelusta, eikä Jeesusta näin jätetä avoimeen tilanteeseen kertomuksen lopussa kuten toisen luokan materiaalissa. 95,7% kertomuksista sisältää loppunäytöksen, jossa kootaan yhteen kertomuksen eettinen opetus tai vastataan kertomuksen alussa heräämiin kysymyksiin. Esimerkiksi kertomuksessa Simeon tempelissä –kertomuksessa (1LK/T2/1) ei kerrota kärsivällisistä odottamisesta, minkä olisi voinut nostaa esiin loppunäytöksessä. Simeonin odotus palkitaan, mutta kertomus kannustaisi lasta pitkäjänteisyyteen ja kärsivällisyyteen, kun niitä korostettaisiin edes hiukan. Kertomuksen juonta analysoivan sisältöluokan mukaan juoni on helposti seurattava kaikissa kertomuksissa.

Kertomuksen loppu on turvallinen ja onnellinen 90,2 prosentissa kertomuksista. Pääsiäisen ajan raamatunkertomukset jättävät aina kuuntelijalle turvattomuuden tunteen ja pelon Jeesuksen puolesta. Toisaalta pääsiäisen ajan raamatunkertomuksia ei ehkä pitäisi analysoida näin katkelmina, sillä ne muodostavat oman ehyen kokonaisuuden, jossa on onnellinen ja turvallinen loppu. Tutkimuksessa havaintoyksikkönäni oli yksi kertomus ja oppimateriaali jaottelee pääsiäisen ajan tapahtumat viiteen eri kertomukseen, joten kertomuksia ei voinut analysoida yhtenä kokonaisuutena, vaan ne oli analysoitava oppimateriaalin esittäminä katkelmina. Kertomuksista poikkeuksena on raamatunkertomus Jeesuksen ja lainopettajien keskustelusta, mitä lepopäivänä on lupa tehdä (2LK/T2/4). Kertomus loppuu lainopettajien vihaiseen keskusteluun Jeesuksen näkemyksestä ja Jeesuksen ottamista ”erityisoikeuksista” juutalaisten lain suhteen. Vaikka lainopettajat pohtivat myös Jeesuksen sanoja ja ajatuksia hiljaisina ja ehkä vähemmän vihaisina, kertomuksen lopun päällimmäisin tunne on kuitenkin turvattomuus Jeesuksen puolesta.

Kertomuksista 62,0 prosentissa oli yksi selkeä päähenkilö. Joissakin kertomuksissa (esimerkiksi 1LK/T8/5) oli kaksi päähenkilöä, mutta nämä olivat niin yhtenäiset, että juonen seuraaminen onnistui kummankin päähenkilön näkökulmasta. Tällöin luokittelin väittämän todeksi. Pääsiäisen ajan raamatunkertomuksissa ei ollut yhtä ja tiettyä päähenkilöä, jonka näkökulmasta kertomusta olisi seurattu, vaan kertomuksen päähenkilö muuttui tilanteen mukaan. Päähenkilön muuttuessa usein tilanteeseen samaistuminen on vaikeampaa ja katkonaista.

Kertomuksista 85,9% kuvailee päähenkilön riittävän selkeästi. Muissa kertomuksissa kuulijalle jää epäselväksi, kuka kertomuksen hahmoista on päähenkilö. Kolme neljäsosaa kertomusten päähenkilöistä on sympaattisia ja puoleensa vetäviä. Neljännes kertomusten päähenkilöistä on siis sellaisia, että ne eivät houkuttele lasta samaistumaan ja seuraamaan kertomuksen tapahtumia tai sitten kertomuksella ei ole selvää päähenkilöä. Kertomuksista 90,2 prosentissa päähenkilöllä on nimi. Muissa tarinoissa ei ole selkeää päähenkilöä, vaan kertomuksen juonta ja tapahtumia on yritetty kuvata monesta eri näkökulmasta, jolloin väittämä on kyseisen kertomuksen kohdalla epätosi. Koivu ja tähti –kertomuksessa (1LK/T8/5) päähenkilöinä olevia sisaruksia kutsutaan välillä siskoksi ja veljeksi, toisinaan lapsiksi ja toisinaan sisaruksiksi. Yksi ja yhtenäinen periaate päähenkilöiden nimestä — esimerkiksi sisko ja veli, olisi tehnyt tarinasta mielekkäämmän. Yhtenäistä linjanvetoa saattaa tosin vaikeuttaa se, että satu on Sakarias Topeliuksen kirjoittama ja sadun tekstiin ei ole siksi

saanut tai ei ole uskallettu kajota. Kertojahan voi kertomistilanteessa muuttaa kyseisen sadun päähenkilöiden nimitykset yhtenäisemmäksi.

Kertomuksista 92,4 prosentissa päähenkilöllä on pelkoja, tarpeita, toiveita ja tunteita, jotka tekevät päähenkilöstä inhimillisemmän. Kertomukset, joissa väittäjä on epätoisi, ovat sellaisia, joissa ei ole selkeää päähenkilöä, jonka tunteita tms. voisi eritellä. Esimerkiksi kertomuksessa 1LK/T2/6 päähenkilönä on Jeesus, jolla ei esitetä olevan tunteita tai toiveita.

Kaikissa kertomuksissa on hyvä hahmo, mutta vain 35,9% kertomuksista sisältää pahan hahmon. Tosin muita vastakkaisia hahmoja, kuten oppinut ja kokematon tai rikas ja köyhä, on 93,5 prosentissa kertomuksista. Vastakkaisten hahmojen välillä on jännitteitä kuitenkin vain 42,4 prosentissa kertomuksista. Lähes kaikissa Kirkonmäellä –kertomuksissa on vastakkaiset hahmot, kokenut ja viisas Rovastin Rotta ja kokematon ja tietämätön Hilpeä Hiiri. Hiiren ja rotan välisiä jännitteitä on kuitenkin vain kolmessa kertomuksessa. Yhteensä Kirkonmäellä kertomuksia on 23. Neljäs jännitteinen Kirkonmäellä –kertomus kertoo nuoren Rovastin Rotan ja erään rottatyön riidasta ja välien selvittelystä.

Kertomuksista 64,1% on eettinen tai elämäntaidollinen opetus. Muiden kertomusten opetukset koskivat mm. Jumalan huolenpitoa, kirkollisia toimituksia tai jotakin yksittäistä uskontoon liittyvää asiaa kuten virsikirjaa ja sen käyttöä. 80,4% kertomuksista välitti jotakin nyky-yhteiskunnan arvoa tai normia. 72,8 prosentissa arvot tai eettinen sanoma oli esitetty lapsentajuisesti ja oli selkeästi nähtävissä. Muissa kertomuksissa ei eettistä sanomaa ollut tai sitten etiikka tai arvot oli sijoitettu niin kauas taka-alalle, että lapsi ei kiinnitä niihin huomiota vaan keskittyy ”lähempänä” tapahtuviin, helpommin nähtäviin asioihin. 62 prosentissa kertomuksista eettinen opetus ei ole ”rautalangasta väännetty malli”, kuinka toimia oikein. Muissa kertomuksissa eettistä opetusta ei ollut tai sitten se tuotiin liian korostetusti esiin. Kertomuksista 68,5 prosentissa etiikka oli lapsen mielestä oikeudenmukaista. Väittäjä oli joidenkin kertomusten (esim. 1LK/T1/4, 1LK/T7/1 ja 2LK/T8/6) kohdalla epätoisi, koska paha ei saanut rangaistusta, vaan selvisi kuulijan kokemuksen mukaan ”pälkähästä”.

69,6 prosentissa kertomus sisälsi kuuntelijalle hyvän ja myönteisen esikuvan. Näiden kertomusten kautta kuulija saa kokemuksen hyvin käyttäytyvästä tai oikein toimivasta ihmisestä. Noin puolet kertomuksista vahvasti oikeaa ja toivottua toimintaa antamalla mallin, mitä tapahtuu, kun toimii oikein, ja noin neljännes kertomuksista antoi mallin, mitä tapahtuu kun toimii väärin.

6.3.2. Raamatunkertomuskohtainen osio

Raamatunkertomuksista kolme oli epätosia eksistentiaalistista tai moraalista ongelmaa koskevan väittämän kohdalla. Niissä ei esiintynyt juuri näille kertomuksille tyypillistä eksistentiaalistista tai moraalista sanomaa. Esimerkiksi Jouluvankeliumi (1LK/T9/1) vain kertoo Jeesuksen syntymästä, mutta ei kerro, miksi Jeesus syntyi. Toisen luokan materiaalissa jouluvankeliumiin pohjautuva kertomus sisältää selkeästi tämän sanoman. ”Jumala oli tahtonut Jeesuksessa tulla asumaan näiden ihmisten joukkoon, elämään ihmisiä varten. Mikä käsittämätön salaisuus, Jumalan rakkaus meitä ihmisiä kohtaan!” (2LK/T4/4, s. 67) Samoin ensimmäisen luokan kertomukset pääsiäisen ajasta (1LK/T9/3 ja 1LK/T9/4) eivät sisällä samaa sanomaa Jeesuksen tehtävästä. Toisen luokan materiaalissa nämä seikat ovat ilmaistu mielestäni selkeämmin ja niillä on korostettu Jeesuksen merkitystä ja tehtävää. ”Kun Jeesus on valmis, hän sanoo: Olen näyttänyt teille, miten teidän tulee kohdella toisianne. Kukaan ei ole toista parempi. Pitäkää sen tähden huolta toisistanne ja auttakaa sitä, joka tarvitsee apua.” (2LK/T7/4, s. 30)

Raamatunkertomusten uskollisuus alkuperäiselle raamatuntekstille oli pääasiassa hyvää. Kertomuksista 23 eli hiukan yli puolet oli sensuroimattomia. Kertomukset, jotka tämän väittämän kohdalla olivat epätosia, sisälsivät puutteita alkuperäiseen raamatunkohtaan verrattuna. ”Sensuroidutkin” kertomukset sisälsivät kuitenkin olennaiset ja juonen sekä sanoman kannalta tärkeät seikat. Raamatunkertomuksista yhdeksän oli irrotettu omasta yhteydestään ja siirretty johonkin toiseen yhteyteen. Näissä tapauksissa kertomus saattaa olla sekoitus kahdesta eri raamatunkohdasta tai sitten alkuperäinen raamatunkertomus on sijoitettu johonkin uuteen tilanteeseen. Edellises-tä esimerkkinä kertomus Aabrahamista (2LK/T1/5), jossa Aabrahamin ja Jumalan välisiä keskusteluja on yhdistelty. Jälkimmäisestä esimerkkinä kertomus Isä meidän –rukouksen opettamisesta (1LK/T2/6), joka on Oikeilla jäljillä oppimateriaalissa sijoitettu rukouksista käytävän kaupankäynnin yhteyteen. Missään kertomuksessa raamatunkohdan irrottaminen alkuperäisestä yhteydestään ei ole vaarantanut sanoman tai opetuksen ymmärtämistä.

Kolme neljäsosaa raamatunkertomuksista on säilynyt liialta yksinkertaistamiselta. Yksinkertaistaminen on useimmissa tapauksissa ollut sitä, että useamman fariseuksen sanat on tiivistetty yhden fariseuksen sanomaksi tai sivuosassa oleva hen-

kilö on tiputettu kokonaan tai osittain pois. Neljänneksessä raamatunkertomuksia raamatulliset termit on korvattu arkisemmilla käsitteillä. Esimerkiksi Mooseksen lapsuudesta kertovassa kertomuksessa (2LK/T3/4) Raamatun termi orjatar on ilmaistu palvelijana. 31,8% kertomuksista on tiivistettyjä. Esimerkiksi Vedenpaisumus – kertomusta (1LK/T8/1) on tiivistetty alkuperäisestä huomattavasti, mutta kertomuksen sanoma kuitenkin säilyy olennaisena. 86,4% kertomuksessa dramaattinen yksityiskohta ei hämää kertomuksen hengellistä ydintä. Esimerkiksi vaikka Jeesus parantaa sokean (2LK/T5/4), korostetaan hengellistä sanomaa voimakkaammin, jolloin kertomuksen ydin ei jää epäselväksi. Kaikissa kertomuksissa raamatun henkilöiden omaleimaisuus säilyy ja kenenkään henkilökuvaa ei ole kaunisteltu tai muutettu huomponpaan suuntaan. Yhden kertomuksen (1LK/T5/4) kohdalla väittäjä on epätosi. Kyseessä on psalmin ympärille rakennettu kertomus, jossa päähenkilönä ei ole raamatun varsinainen henkilö. Kolmessatoista kertomuksessa Jeesus tai Jumala on tarinassa päähenkilö tai samanvertainen päähenkilön kanssa. Esimerkiksi pääsiäisen ajan kertomuksissa päähenkilönä on välillä Jeesus, välillä joku opetuslapsista tai sitten päähenkilö on epäselvä.

Raamatun ajan maatalousyhteiskuntaa, sen elämäntapaa ja –tyyliä esittelevät tavalla tai toisella yhtä kertomusta lukuun ottamatta kaikki. Poikkeuksena on Lähetyskäskey –kertomus (2LK/T8/2), joka koostuu kahden opetuslapsen keskustelusta. Kertomuksen ympäristö tai aikakausi eivät selviä kertomuksesta ja siinä ei kuvata mitään kahdentuhannen vuoden takaiseen yhteiskuntaan viittaavaa. Raamatunkertomusten aikakautta esittelee 40,9% kertomuksista. Nämä kertomukset esittelevät esimerkiksi jotakin aikakaudelle tyypillistä järjestelmää tai sen toimintaa muidenkin kertomusten puolesta. Esimerkiksi kertomuksesta 2LK/T1/2 saa hyvän käsityksen aikakauden vankilalaitoksesta ja sen toiminnasta.

6.3.3. Realistisiin kertomuksiin liittyvä osio

Realistisissa kertomuksissa päähenkilönä oli todellinen hahmo 46,3 prosentissa kertomuksista. Tähän vaikutti se, että kaikissa Kirkonmäellä –kertomuksissa päähenkilönä oli mielikuvitusolento. Varsinaisissa Kerrottua elämää –kertomuksissa kaikissa päähenkilö oli todellinen hahmo; näissä tapauksissa ihminen. 82,9% kertomuksista antoi ilmaisun tunteille, vaikkakin joissakin kertomuksissa saatettiin nimetä vain yksi tunne (esimerkiksi 2LK/T0/4, 2LK/T5/4 ja 1LK/T8/1). Kolme kertomusta on myytte-

jä eli päähenkilö on historiallinen henkilö (1LK/T3/3, 1LK/T8/2 ja 2LK/T8/3). 97,6% kertomuksista sisältää yhteisömme perusarvoja ja normeja. Samoin 97,6% kertomuksista liittyy nykyiseen yhteiskuntaan, jolloin kertomukseen samaistuminen on lapselle helpompaa. 82,9% kertomuksista kuvaa yhteisön riittejä ja tapoja. Vain kahdeksan kertomusta 41 kertomuksesta (19,5%) auttaa kuuntelijaa ymmärtämään yhteisömme historiaa ja perinteitä. Neljään kertomusta lukuun ottamatta muut kertomukset auttavat ymmärtämään yhteisön nykyhetkeä. Asiallista tietoa tarjoaa 70,7% kertomuksista eli kolmannes kertomuksista ei sisällä varsinaista tiedollista tavoitetta. Näistä kertomuksista vain yksi antaa asiatiedon ”rautalangasta vääntämällä”. Vain yhdessä kertomuksessa tieto on oppilaan kannalta hyödytöntä. Tässä kertomuksessa (1LK/T8/2) tieto on liian yksityiskohtaista (mm. vuosilukuja). Toinen kertomus (1LK/T2/3), joka kyseisen väittämän kohdalla on epätosi, omaa niin paljon sadunomaisia piirteitä, että on vaikea sanoa sen tarjoavan hyödyllistä asiatietoa.

6.3.4. Satuihin liittyvä osio

90% satuihin luokittelemistani kertomuksista sisältää päähenkilönä mielikuviushahmon. Samoin 90% saduista sisältää ääri-ilmiöitä eli kertomuksessa esiintyy vastakkaisia tuntemuksia, kuten suru ja ilo sekä pelko ja rohkeus. 93,3% saduista eli kahta satua (2LK/T1/4 ja 2LK/T5/2) lukuun ottamatta muut sadut antavat ilmaisun tunteille. Näin ollen sadut siis nimeävät tunteita realistisia kertomuksia useammin, kuten odottaa saattaa. Kaikki sadut antavat kuvaa mielekkästä ja elämisen arvoisesta elämästä. Yhtä satua (1LK/T4/3) lukuun ottamatta muut sadut antavat kuuntelijalle toivoa kehittymisestä ja kasvamisesta. Samoin yhtä satua (1LK/T1/2) lukuun ottamatta sadut sisältävät yhteisömme perusarvoja ja normeja. Kolmea satua (1LK/T2/5, 1LK/T8/5 ja 2LK/T5/1) lukuun ottamatta sadut liittyvät nykyiseen tai nykyisen kaltaiseen yhteiskuntaan. Viittä satua lukuun ottamatta sadut kuvaavat yhteisön riittejä ja tapoja. Vain kuusi satua (20,0%) auttaa kuuntelijaa ymmärtämään yhteisönsä historiaa ja perinteitä. Tämä prosentuaalinen määrä on samoilla linjoilla realististen kertomusten määrän kanssa. Kolme neljäsosaa saduista auttaa kuuntelijaa ymmärtämään yhteisön nykyhetkeä ja nykyisiä tapoja ja käytänteitä. Kaikki sadut sisältävät perusnäkömyksen suuresta luottamuksesta elämään.

6.3.5. Opetussuunnitelmallinen osio

Opetussuunnitelmallisten pisteiden keskiarvo on 35,9%. Keskiarvoa huonompia kertomuksia on 47 kappaletta eli 51,1% kertomuksista. Paras kertomus eroaa keskiarvosta 19,3 prosenttiyksikköä ja huonoin kertomus 22,1 prosenttiyksikköä. (Ks. liite 7.)

Opetussuunnitelmallinen osio voidaan jakaa kuuteen osa-alueeseen. (Ks. taulukko 4) Luottamus ja turvallisuus, Arvokas ja ainutlaatuinen elämä, Raamatun kertomuksia ja opetuksia, Eettisyyteen kasvaminen, Luterilaisen kirkon elämä ja Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma. Keskimääräisesti useimmin kertomukset vastasivat Eettisyyteen kasvaminen –osa-aluetta. 57,6% osa-alueen väittämistä oli tosia, kun huomioidaan kaikki 92 kertomusta ja osa-alueen neljä väittämää eli 368 mahdollista toteutunutta väittämää. Keskimääräisesti harvimmoin kertomus käsitteli Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma –osa-aluetta. 9,8% 184 mahdollisesta kerrasta väittäjä toteutui. Oheisessa taulukossa on esitetty muidenkin osa-alueiden toteutumisprosentit Oikeilla jäljillä –materiaalissa.

TAULUKKO 4. Opetussuunnitelmaosiossa toteutuneet väittämät.

	Osa-alueen väittämät yhteensä	Toteutuneet väittämät	Toteutuneet väittämät prosentteina
Luottamus ja turvallisuus	276	142	51,4%
Arvokas ja ainutlaatuinen elämä	552	273	49,5%
Raamatun kertomuksia ja opetuksia	552	110	19,9%
Eettisyyteen kasvaminen	368	212	57,6%
Luterilaisen kirkon elämä	736	202	27,4%
Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma	184	18	9,8%

Osa-alueiden tarkempi tarkastelu osoittaa, että väittämien toteutumisprosentit vaihtelivat melkoisesti osa-alueiden sisällä. Elämään ja kuolemaan liittyviä asioita käsiteltiin 71,7% kertomuksia, Jumalaa Isänä ja luojaana 54,3% kertomuksia ja raamatunkertomuksia tai Jeesuksen opetuksia Jumalan huolenpidosta 28,3% kertomuksia. Viimeisen väittämän toteutumiseen vaikutti paljon myös kertomustyyppi, mutta kerto-

muksen ei suinkaan tarvinnut olla raamatunkertomus, jotta väite toteutui. Esimerkiksi yksi Kirkonmäellä –kertomus (1LK/T4/3) käsittelee Jeesuksen opetusta Jumalan huolenpidosta, joten kertomus toteuttaa väitteen, vaikka ei olekaan raamatunkertomus.

Perheen ja suvun arvoja ja perinteitä käsitteli 45,7% kertomuksista. Toisen ihmisen kunnioitusta käsitteli 82,6% kertomuksista, kun taas luonnon kunnioittamista 12,0%. Valintojen tekemistä käsitteli 89,1% kaikista kertomuksista ja vastuullisuutta 48,9% kertomuksista. Suvaitsevuus oli kertomuksessa esillä 18,5%. Monikulttuuris-
tuvassa yhteiskunnassa suvaitsevuuden runsaampi käsittely ei olisi ollut pahitteeksi. Alku- ja patriarkkakertomuksia materiaalissa oli yhteensä 6 eli 6,5% kaikista kertomuksista. Egyptistä luvattuun maahan –kertomuksia materiaali ei käsittele. Jeesuksen elämää käsiteltiin yhteensä 30 kertomuksessa (32,6%) ja Jeesuksen opetuksia 20 kertomuksessa (21,7%). Uuteen testamenttiin, sen sisältöön ja rakenteeseen on mahdollista tutustua 41 kertomuksen kautta (44,6%) ja Vanhaan testamenttiin 13 kertomuksessa (14,1%). Ihmisen arvoa erityisesti luomisen näkökulmasta käsiteltiin 57,6% kertomuksia, kristillistä etiikkaa 60,9%, yhdessä elämisen kysymyksiä 63,0% ja oikeudenmukaisuutta 48,9%.

Luterilaisen kirkon elämää –osa-alue muodostuu kahdeksasta väittämästä. Niistä useimmin toteutui Kristilliset symbolit kirkossa ja arjen keskellä. Aihetta käsitteli 44,6% kertomuksista. Luterilaisen kirkon käsitys Jumalasta, armosta, pelastuksesta tai Raamatusta ilmeni 43,5% kertomuksia. Seurakunta oppilaan elämässä –aihetta käsiteltiin noin joka neljännessä kertomuksessa, samoin kirkko- ja kalenterivuoden juhlia ja seurakunnan keskeisiä toimituksia. Toimintaa seurakunnan jäsenenä käsiteltiin 15 kertomuksessa (16,3%) ja kirkkotaidetta 21,7% kertomuksista. Virsiä ja muita hengellisiä lauluja käsiteltiin tai esiteltiin 17 kertomuksessa (18,5%). Oppilaiden kohtaamat uskonnot ja kirkot Suomessa ja muualla väite toteutui kertomuksista 15,2% ja juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteiset ja erilaiset piirteet vain 4,3% kertomuksista.

6.4. Viisitoista parasta ja huonointa kertomusta

Pääasiassa analyysimittarin tuottamien tulosten perusteella kertomusten poikkeamat keskiarvosta eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Opetussuunnitelmallisen osion pisteytyksen mukaan vain Taivaan valo –kertomuksen (2LK/T5/1) poikkeama keskiar-

vosta on tilastollisesti melkein merkitsevä ja Tappi –kertomuksen (1LK/T7/2) poikkeama keskiarvosta on tilastollisesti merkitsevä. Muiden kertomusten opetussuunnitelmällisen osion pistemäärän poikkeama ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Kertomusosion pisteytyksen mukaan poikkeama on tilastollisesti melkein merkitsevä Jeesus ratsastaa Jerusalemiin –kertomuksella (1LK/T9/3) ja Golgatalla –kertomuksella (2LK/T7/6). Getsemanessa (2LK/T7/5) kertomuksen poikkeama keskiarvosta on tilastollisesti merkitsevä. Tilastollisesti erittäin merkitsevä poikkeama on Kuningas tulee –kertomuksella (2LK/T7/3).

Kokonaispisteytyksen mukaan kahden kertomuksen (2LK/T7/5 ja 2LK/T5/1) pistemäärän poikkeama keskiarvosta on tilastollisesti melkein merkitsevä. Samoin kahden kertomuksen (1LK/T9/3 ja 2LK/T7/3) kokonaispistemäärän poikkeama keskiarvosta on tilastollisesti merkitsevä.

Kertomuksien pistemäärät on nähtävissä liitteessä 7 ja luottamusvälit liitteessä 8. Kertomusten poikkeamista on huomioitava se, että poikkeama on kaikissa edellisissä tapauksissa kertomuksen sijoitusta laskeva. Toisin sanoen tilastollisesti melkein merkitsevän tai merkitsevän poikkeaman omaavat kertomukset ovat saaneet huonoimpia pisteitä kyseisessä osiossa. Yhdenkään kertomuksen ns. yliveraisuus ei ilmene tilastollisesti edes melkein merkitsevänä poikkeamana.

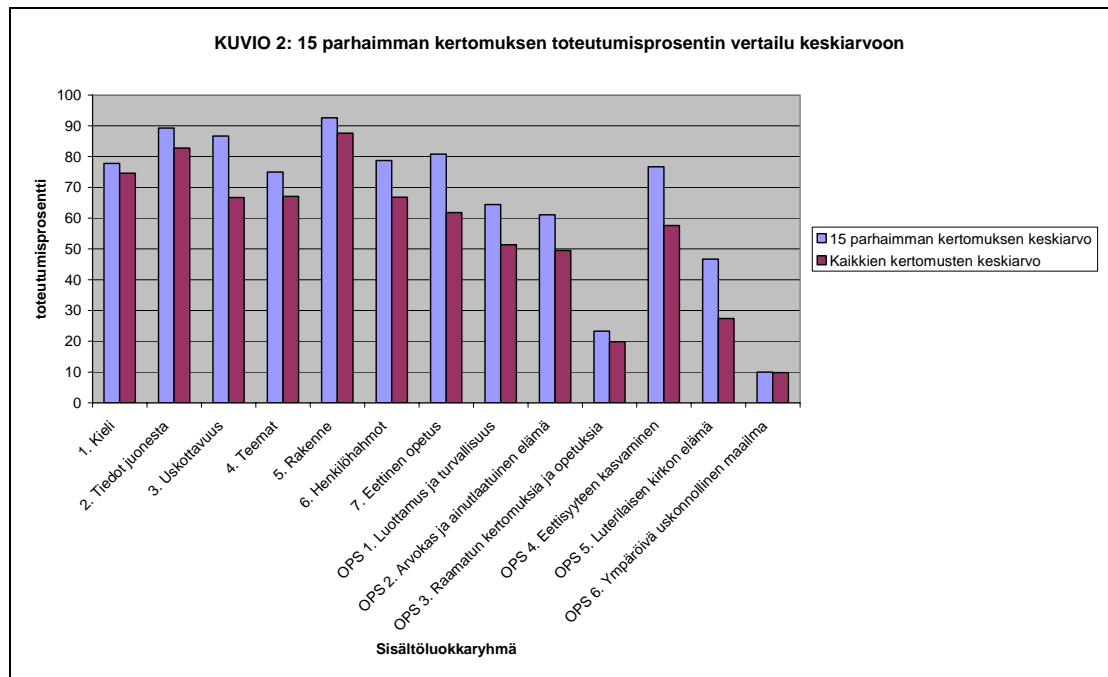
Parhaita ja huonoja kertomuksia verratessa voi havaita, että 15 parhaan kertomuksen joukossa ei ole tilastollisesti merkitseviä poikkeamia. 15 huonoimman kertomuksen kohdalla tilastollisesti melkein merkitseviä tai merkitseviä poikkeamia on useassa kohdissa sisältöluokkaryhmiä. Huomioon pantavaa on, että opetussuunnitelmallisessa osiossa tilastollisesti melkein merkitseviä poikkeamia on yhtä kertomusta lukuun ottamatta jokaisen kertomuksen kohdalla.

6.4.1. Viidentoista ”parhaimman” kertomuksen yhtäläisyydet

Tutkimuksessa on laskettu viidentoista parhaimman kertomuksen sisältöluokista parhaimpien kertomusten keskimääräinen pistemäärä ja toteutumisprosentti. Keskimäärisiä pistemääriä ja toteutumisprosentteja verrattaessa kaikkien kertomusten keskiarvoihin, saadaan selville ne sisältöluokkaryhmät, joiden kohdalla parhaat kertomukset eroavat huomattavasti keskivertokertomuksesta. Taulukko on esitetty liitteessä 11.

Viidentoista parhaimman kertomuksen väittämien toteutusprosentti eroaa keskiarvosta eniten kertomuksen uskottavuutta kuvaavien väittämien kohdalla (kuvio 2). Parhaimmat kertomukset toteuttavat 20,0% paremmin väittämät kuin kertomukset yleensä. Parhaimmat kertomukset ovat siis uskottavampia kuin kertomukset yleensä. Kaikkien kertomusten sisältöluokkaryhmän keskimääräinen pistemäärä on 2,0 ja viidentoista parhaimman kertomuksen keskiarvo on 2,6 maksimipistemäärän ollessa tasan 3.

Erittäin suuri eroavuus keskiarvoon nähden on myös tarkasteltaessa kertomuksen toimimista eettisenä tai elämäntaidollisena opettajana. Viisitoista parasta kertomusta toteuttavat kohdan 7 väittämät 80,8 prosenttisesti, mikä on 19,0% paremmin kaikkien kertomusten keskiarvoon verrattuna. Parhaimmiston pistemäärän keskiarvo sisältöluokkaryhmä seitsemässä on 6,5, kun se kaikissa kertomuksissa on 4,9. Maksimipistemäärä on 8.

Kertomuksen henkilöihmoja analysoivassa sisältöluokkaryhmässä on myös huomattava ero keskiarvoon. Parhaimmat kertomukset toteuttavat sisältöluokan väittämistä 78,7%, joka on 11,9 prosenttiyksikköä paremmin kuin normaalisti. Sisältöluokkaryhmän maksimipistemäärän ollessa 10 parhaimmat kertomukset saavat keskimäärin 7,9 pistettä ja keskiarvo kaikilla kertomuksilla on 6,7.

Kertomuksen kieltä, kuuntelijan mielikuviituksen huomioimista ja virikkeistämistä, kertomuksen teemaa tai kertomuksen rakennetta analysoivat sisältöluokkaryhmät eivät eroa keskiarvosta yhtä huomattavasti kuin kolme edellistä sisältöluok-

karyhmää. Neljän jälkimmäisen sisältöluokkaryhmän erot keskiarvoon ovat noin +3,2 - +7,9 prosenttiyksikön luokkaa.

Opetussuunnitelmallisessa osiossa Raamatun kertomuksia ja opetuksia sisältöluokkaryhmä eroaa keskiarvosta +3,4 prosenttiyksikköä. Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma –sisältöluokkaryhmässä viisitoista parasta kertomusta edustavat hyvin keskivertokertomusta, sillä parhaat kertomukset toteuttavat väittämät 0,2 prosenttiyksikköä paremmin kuin normaalisti. Tämä ero ei ole huomattava. Muissa sisältöluokkaryhmissä erot ovat huomattavampia. Viidentoista parhaimman kertomuksen kohdalla Luottamus ja turvallisuus –sisältöluokkaryhmä eroaa kaikkien kertomusten keskiarvosta +13,0 prosenttiyksikköä. Parhaimpien kertomusten väittämien toteutumisprosentti on 64,4. Arvokas ja ainutlaatuinen elämä –sisältöluokkaryhmä eroaa keskiarvosta noin +11,6 prosenttiyksikköä väittämien toteutumisprosentin ollessa 61,1%.

Eettisyyteen kasvaminen –sisältöluokkaryhmä eroaa huomattavimmin keskiarvosta. Viidentoista parhaimman kertomuksen väittämät toteutuvat sisältöluokkaryhmässä 76,7% ja kaikkien kertomusten keskiarvo on 57,6%. Ero keskiarvoon on siis +19,1 prosenttiyksikköä. Huomattavasti eroaa myös Luterilaisen kirkon elämä –sisältöluokan väittämien toteutuminen. Viisitoista parasta kertomusta toteuttavat väittämistä 46,7%, keskiarvon ollessa 27,4%. Parhaimmat kertomukset toteuttavat siis +19,3 prosenttiyksikköä paremmin sisältöluokkaryhmän väittämät. Tosin on huomattava, että parhaimpienkaan kertomusten kohdalla vain puolet väittämistä toteutuu. Tämän sisältöluokkaryhmän huomattava ero keskiarvosta johtuu Kirkonmäellä –kertomusten suuresta edustuksesta parhaimmistossa. Viidentoista parhaimman joukossa on kuusi Kirkonmäellä –kertomusta, joiden tehtävänä ensimmäisen luokan materiaalissa oli kertoa luterilaisen kirkon elämästä. Merkille pantavaa on, että viidentoista parhaimman kertomuksen joukossa ei ole yhtään toisen luokan materiaalin kertomuksia, jotka käsittelivät eettisiä kysymyksiä. Kaksi toisen luokan materiaalin kertomusta parhaimmistossa on, mutta ne eivät käsittele eettisiä kysymyksiä, vaan liturgisia värejä ja kaipausta sekä kuoleman jälkeistä elämää. Vaikka parhaimmiston Kirkonmäellä –kertomukset kertovatkin luterilaisesta kirkosta, niillä on myös jokin merkittävä eettinen tai elämäntaidollinen opetus. Näin ollen ne toteuttavat opetussuunnitelmallisen osion pisteitä paremmin kuin Kirkonmäellä –kertomukset yleensä.

Kokonaispisteiden mukaan paras kertomus (2LK/T2/2) omaa tilastollisesti merkitsevän poikkeaman suhteessa muihin Kerrottua elämää –kertomuksiin. Kaik-

kiin kertomuksiin verrattuna kertomus ei kuitenkaan poikkea merkitsevästi. Muita tilastollisesti merkitseviä poikkeamia hyvien kertomusten osalta ei ole.

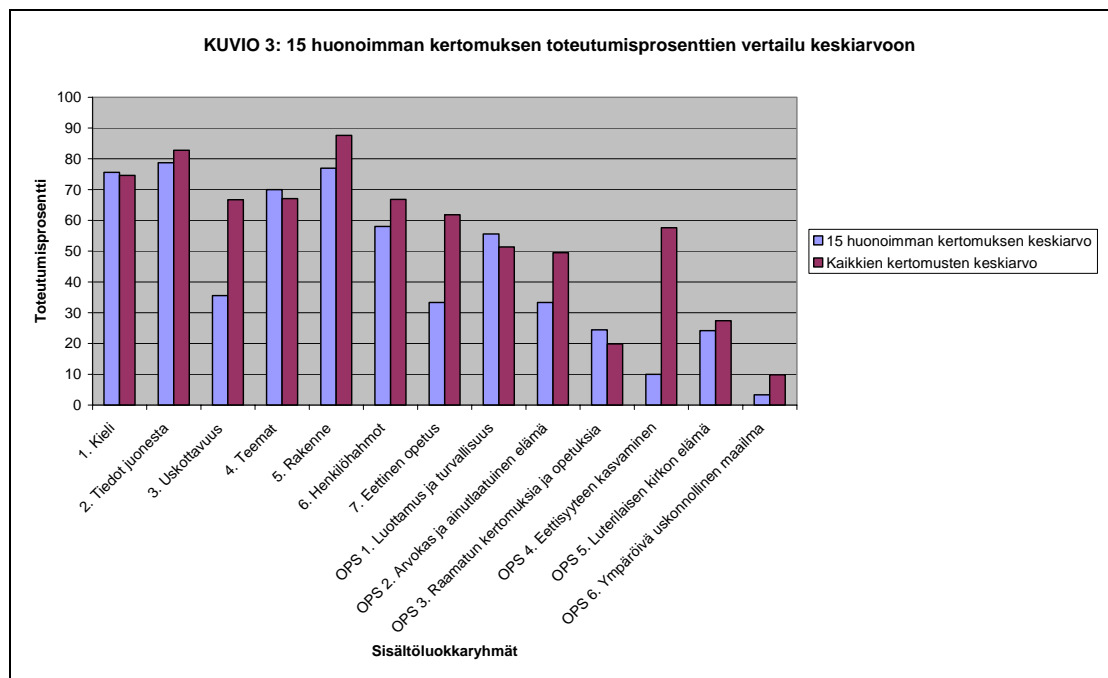
Viidentoista parhaimman kertomuksen joukossa kertomuksen päähenkilö on lapsi tai lapsen kaltainen yhdeksässä kertomuksessa ja kuudessa päähenkilö on aikuinen. Viidentoista parhaan kertomuksen joukossa on kolme kertomusta (2LK/T2/2, 2LK/T1/2 ja 2LK/T3/4), joiden päähenkilö on tyttö, ja kaksi kertomusta (1LK/T2/5 ja 1LK/T3/5), joiden päähenkilö on aikuinen nainen. Poika on kertomuksen päähenkilönä seitsemässä kertomuksessa ja mies kolmessa kertomuksessa (1LK/T7/3, 1LK/T3/4 ja 1LK/T7/1). Parhaimmiston yltäneiden raamatunkertomusten päähenkilöt edustavat sekä tyttöjä ja poikia että miehiä ja naisia. Mielenkiintoinen seikka on se, että kaikki kertomukset, joiden päähenkilönä on tyttö, ovat toisen luokan materiaalista. Samoin kaikki kertomukset, joiden päähenkilönä on aikuinen mies tai nainen, ovat ensimmäisen luokan materiaalista. Voisi siis tehdä nopean johtopäätöksen, että ensimmäisen luokan materiaalissa päähenkilöt ovat enimmäkseen aikuisia ja toisen luokan materiaalissa lapsia. Näin ei kuitenkaan ole. Myös ensimmäisen luokan materiaalin kertomuksissa päähenkilöinä on lapsia. Kirkonmäellä –kertomukset vaikuttavat parhaimmiston päähenkilöihin miehistämällä sitä. Mikäli Kirkonmäellä –kertomusten päähenkilö olisi tyttöhiiri, parhaimmat tarinat olisivat päähenkilöiltään feminiinisempiä. Huonoja ja hyviä kertomuksia verratessa on huomattava, että hyvät tarinat edustavat kuitenkin uudenlaista, feminiinistä uskonnon näkökulmaa.

6.4.2. Viidentoista ”huonoimman” kertomuksen yhtäläisyydet

Tutkimuksessa on laskettu viidentoista huonoimman kertomuksen sisältöluokista huonoimpien kertomusten keskimääräinen pistemäärä ja toteutumisprosentti. Keskimääräisiä pistemääriä ja toteutumisprosentteja verrattaessa kaikkien kertomusten keskiarvoihin, saadaan selville ne sisältöluokkaryhmät, joiden kohdalla huonot kertomukset eroavat huomattavasti keskivertokertomuksesta. Taulukon on esitetty liitteessä 12.

Kuten parhaimpien kertomusten kohdalla myös viidentoista huonoimman kertomuksen kohdalla eniten eroa keskiarvoon on kertomuksen uskottavuutta käsittelevien väittämien toteutumisessa (kuvio 3). Viisitoista huonointa kertomusta toteuttavat väittämät 35,6 prosenttisesti kaikkien kertomusten keskiarvon ollessa 66,7%. Eroa on siis –31,1 prosenttiyksikköä.

Huomattava ero on myös kertomuksen eettistä tai elämäntaidollista opetusta arvioivassa sisältöluokkaryhmän väittämien toteutumisessa. Kaikkien kertomusten toteutumisprosentin keskiarvo on 61,8 prosenttiyksikköä. Viidentoista huonoimman kertomuksen kohdalla toteutumisprosentti on vain 33,3%. Sisältöluokkaryhmän maksimipistemäärä on 8 ja viidentoista huonoimman kertomuksen pistemäärän keskiarvo on 2,7. Joidenkin kertomusten osalta sisältöluokkaryhmän pistemäärä jää nolnaan. Tämä ei kuitenkaan johdu siitä, että eettinen tai elämäntaidollinen opetus olisi unohdettu näiden kertomusten kohdalla. Kyseiset kertomukset käsittelevät pääsiäisen ajan tapahtumia, jotka ovat kristinuskon kannalta merkittäviä, mutta eivät suoranaisesti sisällä eettistä tai elämäntaidollista sanomaa. Lisäksi pääsiäisen ajan kertomukset saattavat lapsesta tuntua epäoikeudenmukaisilta, koska hyväksi hahmoksi koettua Jeesusta rangaistaan ja hän kuolee, ja koska pahat hahmot jäävät rangaistuksesta. Lapselle lienee myös vaikeaa ymmärtää, miksi Jeesus haluttiin tappaa tai miksi Jeesus koettiin vaaralliseksi.

Kertomuksen rakennetta analysoiva sisältöluokkaryhmä eroaa myös keskiarvosta huomattavasti. Viisitoista huonointa kertomusta toteuttavat sisältöluokkaryhmän väittämistä 77,0%. Kaikkien kertomusten toteutumisprosentin keskiarvo on 87,6%. Näin ollen eroksi tulee -10,6 prosenttiyksikköä. Ero ei ole yhtä huomattava kuin kahden edellä mainitsemani sisältöluokkaryhmän kohdalla.

Kertomuksen kieltä, kuuntelijan mielikuvituksen huomioimista ja virikkeistämistä, kertomuksen teemaa tai kertomuksen päähenkilöä analysoivat sisältöluokka-

ryhmät eivät eroa keskiarvosta yhtä huomattavasti kuin kolme edellistä sisältöluokkaryhmää. Kertomuksen kieltä analysoiva sisältöluokkaryhmä eroaa keskiarvosta +1,0 prosenttiyksiköllä. Sisältöluokkaryhmää 2 eroaa keskiarvosta -4,1 prosenttiyksikköä. Kertomuksen teemoja analysoiva sisältöluokkaryhmä eroaa keskiarvosta +2,9% ja kertomuksen päähenkilöä analysoiva sisältöluokkaryhmä eroaa -8,8 prosenttiyksikköä.

On mielenkiintoista huomata, että viisitoista huonointa kertomusta eivät eroakaan keskiarvosta päähenkilöitä analysoivan sisältöluokkaryhmän kohdalla. Viidesätoista huonoimmassa kertomuksessa on seitsemän pääsiäisajan kertomusta. Nämä kertomukset eivät sisältäneet selkeää päähenkilöä, vaan tarinoita oli kerrottu objektiivisesti tai monen henkilön näkökulmasta käsin. Samoin Seuratkaa tähteä -kertomus ei sisällä selkeää päähenkilöä, vaan on kuvaus Itäisen maan viisaiden matkasta ja heidän ja Herodeksen välisestä tapaamisesta Jeesuksen syntymän aikoihin. Vaikka nämä kertomukset ovat enemmistönä viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa, päähenkilöitä analysoiva sisältöluokkaryhmä eroaa kaikkien kertomusten keskiarvosta vain -8,8 prosenttiyksikköä. Sisältöluokkaryhmän olisi voinut olettaa eroavan enemmänkin keskiarvosta.

Opetussuunnitelmallisen osion väittämien toteutusprosentti eroaa keskiarvosta eniten Eettisyyteen kasvaminen -sisältöluokkaryhmän kohdalla. Toteutusprosentin ero on -47,6%. Eettisten väittämien toteutumista ja siitä johtuvia huomattavia eroja keskiarvoon nähden olen käsitellyt tässä luvussa aikaisemmin. Samat syyt pätevät tässäkin yhteydessä. Toinen huomattava ero toteutusprosentissa on Arvokas ja ainutlaatuinen elämä -sisältöluokkaryhmän kohdalla. Viisitoista huonointa kertomusta toteuttavat 33,3% väittämistä keskiarvon ollessa 49,5%.

Luottamus ja turvallisuus -sisältöluokkaryhmän väittämien toteutusprosentti eroaa keskiarvosta +4,2%, Raamatun kertomuksia ja opetuksia -sisältöluokkaryhmän toteutusprosentti +4,5%, Luterilaisen kirkon elämää -sisältöluokkaryhmän toteutusprosentti +3,2% ja Oppilaiden ympäröivä uskonnollinen maailma -sisältöluokkaryhmän toteutusprosentti -6,5%. Nämä sisältöluokkaryhmät eivät eroa yhtä huomattavasti keskiarvosta kuin muut opetussuunnitelmallisen osion sisältöluokkaryhmät.

Opetussuunnitelmallisen osion pistemäärän mukaan tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama suhteessa muihin raamatunkertomuksiin on kahdella raamatunkertomuksella (1LK/T6/1 ja 1LK/T9/3). Nämä kertomukset sijoittuvat kokonaispistemäärässä viidentoista huonoimman kertomuksen joukkoon 87. ja 91 sijalle. Poik-

keama on siis odotusarvosta negatiiviseen suuntaan. Kertomuspisteiden eli yleisen osan ja kertomuskohtaisen osion pisteiden mukaan tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama suhteessa muihin raamatunkertomuksiin ja kolmella kertomuksella (1LK/T9/3, 2LK/T7/6 ja 2LK/T7/5) ja merkitsevä poikkeama yhdellä kertomuksella (2LK/T7/3). Kokonaispistemäärässä nämä kertomukset sijoittuvat viidentoista huonoimman kertomuksen joukkoon. Kokonaispisteiden mukaan tilastollisesti merkitsevä poikkeama on kahdella raamatunkertomuksella (1LK/T9/3 ja 2LK/T7/3) suhteessa muihin raamatunkertomuksiin. Kokonaispisteiden mukaan kertomukset ovat opetusmateriaalin kaksi huonointa kertomusta. Nyrkkisääntönä voisikin pitää sitä, että jos kertomus poikkeaa odotusarvostaan tilastollisesti melkein merkitsevästi molemmissa osioissa tai merkitsevästi ainakin toisessa osiossa, kertomuksen kokonaispistemäärän poikkeama on tilastollisesti ainakin melkein merkitsevä.

Opetussuunnitelmallisen pistemäärän perusteella yhdenkään Kirkonmäellä – kertomuksen poikkeama ei ole tilastollisesti merkitsevä suhteessa muihin Kirkonmäellä –kertomuksiin. Kertomusosion pistemäärän mukaan tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama on Leipää ja viiniä –kertomuksella (1LK/T8/3). Leipää ja viiniä – kertomus poikkeaa tilastollisesti melkein merkitsevästi myös kokonaispisteiden mukaan. Leipää ja viiniä -kertomus on Kirkonmäellä –kertomuksista huonoin sijoittuen kokonaispisteissä 85. sijalle.

Opetussuunnitelmallisessa osiossa Kerrottua elämää –kertomuksista yhdellä kertomuksella (1LK/T7/2) on tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama suhteessa muihin Kerrottua elämää –kertomuksiin. Kertomusosion pisteissä tilastollisesti melkein merkitsevä ero on samoin yhdellä kertomuksella (2LK/T8/3). Kerrottua elämää –kertomuksista yhdelläkään ei ole tilastollisesti merkitsevää poikkeamaa negatiiviseen suuntaan. Positiiviseen suuntaan on kuten edellisessä luvussa ilmenikin.

Opetussuunnitelmallisten pisteiden mukaan saduilla ei ole tilastollisesti merkitsevää poikkeamaa suhteessa toisiinsa. Kertomuspisteiden mukaan Taivaan valo – kertomuksella (2LK/T5/1) on tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama negatiiviseen suuntaan suhteessa muihin satuihin. Samalla kertomuksella on tilastollisesti melkein merkitsevä poikkeama negatiiviseen suuntaan myös kokonaispisteiden mukaan.

Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olevien kertomusten päähenkilö on lapsi vain kolmessa kertomuksessa ja kahdessatoista on aikuinen päähenkilönä. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa on kymmenen raamatunkertomusta, joissa kahdessa on vain yksi selkeä päähenkilö. Muissa kymmenessä raama-

tunkertomuksessa päähenkilö- ja kokijanäkökulma vaihtuvat ja kertomuksista ei voida valita yhtä selkeää päähenkilöä. Muissa kertomuksissa päähenkilö on yksi ja selkeä. Huonoimpien kertomusten päähenkilöt ovat miehiä kahta kertomusta lukuun ottamatta. Toisessa näistä päähenkilö on aikuinen nainen ja toisessa on kaksi päähenkilöä, tyttö ja poika. Viisitoista huonointa raamatunkertomusta edustavat eräänlaista perinteistä, miehistä uskonnon näkökulmaa.

6.4.3. Kuinka ”parhaimmat ja huonoimmat” kertomukset eroavat toisistaan?

Mielenkiintoisena yhteisenä piirteenä voidaan pitää kertomusten pituuden suhdetta keskiarvoon ja kertomusten saamia pistemääriä. Kertomusten rivimäärien keskiarvo on 75,8 riviä. Yhtä kertomusta (1LK/T9/6) lukuun ottamatta muut 15 huonointa kertomusta ovat keskimääräistä rivimäärää lyhyempiä. Kahta kertomusta (1LK/T9/2 ja 1LK/T9/8) lukuun ottamatta parhaimmat kertomukset ovat rivimäärältään pitempiä kuin keskiarvo. Viidentoista parhaimman kertomuksen rivimäärien keskiarvo on 100,5 riviä ja viidentoista huonoimman kertomuksen keskiarvo on 53,4. Parhaat kertomukset ovat siis keskimäärin noin 25 riviä keskivertokertomusta pitempiä ja huonot kertomukset noin 22 riviä keskivertokertomusta lyhyempiä. Vaikuttaa siis siltä, että mitä pitempi kertomus on, sitä paremmin kertomus toteuttaa väittämiä ja sitä parempi opetuskertomus kertomuksesta syntyy.

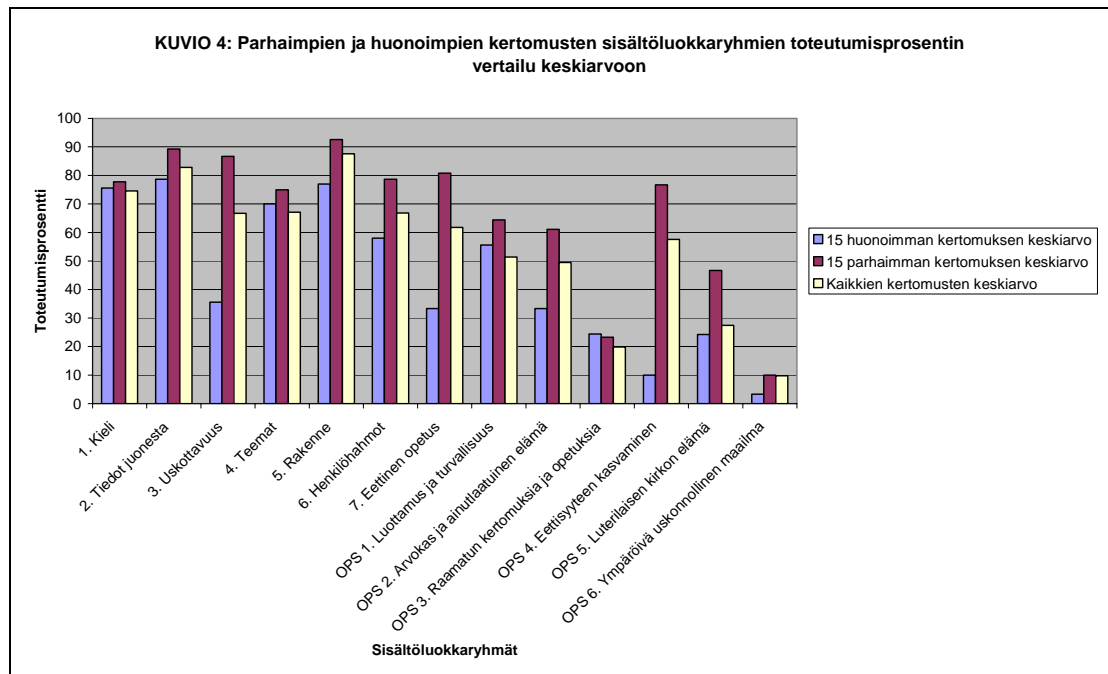
Viidentoista huonoimman ja viidentoista parhaimman kertomuksen väittämien toteutumisprosenttien keskiarvoja (liitteet 11-13) vertaillen huomaa mielenkiintoisen seikan. Niissä sisältöluokkaryhmissä, joissa parhaat kertomukset eroavat huomattavasti keskiarvosta, eivät huonoimmat kertomukset välttämättä eroakaan (kuvio 4).

Viisitoista huonointa kertomusta omaavat huomattavan negatiivisen eron kertomuksen rakennetta analysoivan sisältöluokan kohdalla, mutta viisitoista parasta kertomusta eroavat +5,0 prosenttiyksiköllä keskiarvosta. Parhaat kertomukset siis edustavat rakenteeltaan keskivertokertomusta, kun taas viisitoista huonointa kertomusta ovat keskivertokertomusta huonompia kertomuksia.

Päähenkilöiden osalta viisitoista parasta kertomusta eroavat melkein kaksitoista prosenttiyksikköä myönteiseen suuntaan, kun taas viidentoista huonoimman kertomuksen ero keskiarvosta on alle kymmenen prosenttiyksikköä negatiiviseen suuntaan. Karkeasti sanottuna viisitoista parasta kertomusta sisältävät keskivertokerto-

musta parempia henkilöähahmoja, kun taas viidessä toista huonoimmassa kertomuksessa henkilöähahmot ovat keskivertokertomusta huonompia.

Melkein 50 prosenttiyksikön ero väittämien toteutumisessa on kertomuksen uskottavuutta ja kertomuksen toimimista eettisenä ja elämäntaidollisena opettajana. Parhaat kertomukset toteuttavat näiden sisältöluokkaryhmien väittämistä yli 80 % ja huonoimmat kertomukset vain noin 35% väittämistä. Väittämien toteutuminen heijastuu hyvin myös sisältöluokkaryhmien pistemäärien keskiarvoon. Kertomuksen uskottavuuden pistemäärän keskiarvo on viidellätoista parhaimmalla kertomuksella 2,6, kun taas viidellätoista huonoimmalla kertomuksella se on vain 1,1. Kertomuksen Eettinen ja elämäntaidollinen opetus –sisältöluokkaryhmä saa keskimäärin 6,5 pistettä hyvien kertomusten kohdalla, kun taas huonot kertomukset saavat tässä sisältöluokkaryhmässä 2,7 pistettä.

Opetussuunnitelmallisen osion väitteiden valossa viisitoista parasta kertomusta vastaavat viittätoista huonointa kertomusta paremmin opetussuunnitelman vaatimukseen Luottamus ja turvallisuus – ja Luterilaisen kirkon elämä –teemojen käsittelystä. Viisitoista parasta kertomusta eroavat näiden väittämien kohdalla huomattavasti keskiarviosta, kun taas viisitoista huonointa kertomusta pystyttelevät melko lailla keskiarvon tuntumassa.

Opetussuunnitelmallisessa osiossa Eettisyyteen kasvaminen – sisältöluokkaryhmä eroaa eniten verrattessa parhaimpien ja huonoimpien kertomusten keskiarvoja. Sisältöluokkaryhmien toteutumisessa on noin 67 prosenttiyksikön ero.

Ero heijastuu myös sisältöluokkaryhmän pistemäärän keskiarvossa. Hyvät kertomukset saavat keskimäärin 3,1 pistettä ja huonot kertomukset 0,4 pistettä. Huonojen kertomusten Eettisyyteen kasvaminen –sisältöluokkaryhmän poikkeama keskiarvosta on melkein merkitsevä. Opetussuunnitelmallisen osion kuudetta sisältöluokkaryhmää lukuun ottamatta huonojen ja parhaiden kertomusten sisältöluokkaryhmien keskiarvon poikkeama ei ole merkitsevä muiden sisältöluokkaryhmien kohdalla. Kuudennen sisältöluokkaryhmän poikkeama keskiarvosta on huonojen kertomusten kohdalla merkitsevä ja hyvien kertomusten kohdalla melkein merkitsevä. Tämän sisältöluokkaryhmän poikkeaman merkitsevyyteen vaikuttaa sen toteutuminen. Sisältöluokkaryhmän väittämät toteutuivat ainakin osittain yhteensä ainoastaan 15 kertomuksen kohdalla eli noin 84% kertomuksista ei toteuta sisältöluokkaryhmän väittämiä ollenkaan.

Parhaiden ja huonoimpien kertomusten eroavuuksia voidaan tarkastella myös kertomustyypikohtaisten väittämien toteutumisen kautta. Liitteessä 13 olen esittänyt 15 parhaan kertomuksen joukossa olevien samaa kertomustyypistä edustavien kertomusten pistemäärän ja toteutumisprosentin keskiarvon. Liitteessä 13 olen esittänyt 15 huonoimman kertomuksen joukossa olevien kertomusten vertailut suhteessa saman tyyppisiin kertomuksiin.

Viidentoista parhaan kertomuksen joukossa olleet raamatunkertomukset erosivat muiden raamatunkertomusten keskiarvosta yllättäen negatiiviseen suuntaan. Parhaimmiston yltäneet raamatunkertomukset toteuttivat kertomustyypikohtaiset väittämät muita raamatunkertomuksia keskimäärin 5,9 prosenttiyksikköä huonommin. Parhaimmiston yltäneiden raamatunkertomusten pistemäärä oli keskimäärin 7,7 keskiarvon ollessa 8,4. Maksimipistemäärä on 11. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olleet raamatunkertomukset toteuttivat parhaimmiston kertomuksia paremmin kertomustyypikohtaiset väittämät. Viidentoista huonoimman raamatunkertomuksen pistemäärä oli keskimäärin 7,8. Näin olleen kertomusta parantavat tai huonontavat ominaisuudet liittyivät suurimmaksi osaksi muihin väittämiin ja kertomustyypikohtaisilla väittämillä ei ollut vaikutusta raamatunkertomusten paremmuutta analysoitaessa.

Kaikkien realististen kertomusten, eli Kerrottua elämää –kertomusten ja Kirkonmäellä -kertomusten kohdalla väittämien toteutumisprosentti ei ollut yhtä päinvastainen kuin raamatunkertomusten kohdalla. Viidentoista parhaimman kertomuksen joukkoon yltäneet realistiset kertomukset toteuttivat väittämistä keskimäärin 85,7%, joka on 9,0 prosenttiyksikköä keskiverto realistista kertomusta paremmin.

Viidentoista huonoimman realistisen kertomuksen pistemäärä erosi keskiarvosta 10,0 prosenttiyksikköä negatiiviseen suuntaan. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olleet realistiset kertomukset toteuttivat keskimäärin 66,7% väittämistä keskiarvon ollessa 76,7%. Parhaimmiston joukossa olleiden realististen kertomusten pistemäärä oli keskimäärin 9,4. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olleiden realististen kertomusten pistemäärä oli keskimäärin 7,3. Kaikkien realististen kertomusten pistemäärä oli keskimäärin 8,4.

Kaikkien satujen eli Kirkonmäellä –kertomusten, satujen ja legendojen pistemäärän keskiarvo oli 9,4. Parhaimmistoon yltäneiden satujen pistemäärän keskiarvo oli 9,7 ja huonoimpien kertomusten joukossa olleiden satujen 7,7. Parhaimmiston sadut saavat siis keskimäärin kaksi pistettä enemmän sisältöluokkaryhmästä kuin huonojen kertomusten sadut. Viidentoista parhaimman kertomuksen sadut toteuttavat väittämistä 88,3% ja huonoimpien kertomusten joukossa olleet sadut 69,7% keskiarvon ollessa 85,2%. Parhaimmiston sadut ovat siis melko lähellä keskiarvoa, mutta huonoimmistossa olevat sadut toteuttavat 15,5 prosenttiyksikköä huonommin sisältöluokkaryhmän väittämät.

Tarkasteltaessa parhaimmistoon ainoana yltänyttä Kerrottua elämää –kertomusta huomataan sen olevan epätavallinen kertomus. Kertomus on ainoa, joka toteuttaa kaikki väittämät koko materiaalin Kerrottua elämää –kertomuksista. Näin ollen toteutumisprosentti eroaa keskiarvosta 23,7%. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olevien kahden Kerrottua elämää –kertomuksen väittämien toteutumisprosentti on keskimäärin 59,1%. Se eroaa keskiarvosta –17,2% keskiarvon ollessa 76,3%. Kertomustyyppikohtaisen sisältöluokkaryhmän maksimipistemäärän ollessa 11 kaksi huointa Kerrottua elämää –kertomusta saavat keskimäärin 6,5 pistettä. Kaikkien Kerrottua elämää –kertomusten keskimääräinen pistemäärä on 8,4. Huonoimmat kertomukset saavat siis melkein kaksi pistettä vähemmän kuin Kerrottua elämää –kertomukset yleensä.

Parhaimmiston joukkoon yltäneet Kirkonmäellä –kertomukset edustavat melko hyvin keskiarvo Kirkonmäellä –kertomusta. Keskimäärin Kirkonmäellä –kertomukset saavat sisältöluokkaryhmästä 9,2 pistettä. Parhaimmistossa olevien kuuden Kirkonmäellä –kertomuksen pistemäärän keskiarvo on 9,6, joka on melko lähellä keskiarvoa. Väittämien toteutumisprosentti eroaa vain 3,9% positiiviseen suuntaan keskiarvon ollessa 83,2%. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa on yksi Kirkonmäellä –kertomus, jonka pistemäärä on 9,5. Huonoin Kirkonmäellä –kertomus toteuttaa sisältöluokkaryhmän väittämistä 86,4%, mikä on 3,2 prosenttiyksikköä kes-

kiarvoa paremmin. Vaikka kertomus toteuttaa kertomustyypikohtaiset väittämät keskivertokertomusta paremmin, se sijoittuu viidentoista huonoimman kertomuksen joukkoon yleisen kertomusosion ja opetussuunnitelmallisen osion perusteella. Kaikista kertomusosion väittämistä huonoin Kirkonmäellä –kertomus toteuttaa 59,4%. Keskiarvo Kirkonmäellä –kertomuksilla on kertomusosion väittämien toteuttamisessa 79,4%. Toisin sanoen kertomus toteuttaa väittämät 20,0% huonommin kuin normaalisti. Samoin opetussuunnitelmallisen osion väittämien toteuttamisessa on melkein 10% ero. Huonoin kertomus toteuttaa väittämistä 27,6% ja keskiarvo on 36,9%. Kuten jo edellä olen todennut, kertomus omaa kertomuspisteissä tilastollisesti melkein merkitsevän poikkeaman suhteessa muihin Kirkonmäellä –kertomuksiin. Kaikkiin kertomuksiin verrattuna tilastollisesti merkitsevää poikkeamaa ei ole.

Viidentoista parhaan kertomuksen joukkoon yltänyt satu (1LK/T2/5) edustaa hyvin materiaalin keskivertosatua. Sen väittämien toteutumisprosentti ei eroa ollenkaan kaikkien satujen väittämien toteutumisprosentin keskiarvosta. Viidentoista huonoimman kertomuksen joukossa olevat kaksi satua eroavat keskiarvosta huomattavasti. Väittämien toteutumisprosentti on kahdella huonoimmalla sadulla 13,6 prosenttiyksikköä huonompi kaikkien satujen keskiarvoa. Kahta huointa satua verratessa muihin satuihin on mielenkiintoista huomata, että kumpikaan huonoimmista saduista ei poikkea tilastollisesti merkitsevästi opetussuunnitelmallisten pisteiden mukaan tai kertomuspisteiden mukaan. Vaikka tilastollista merkitsevyyttä ei olekaan, satujen pistemäärät ovat niin alhaiset, että sadut sijoittuvat viidentoista huonoimman kertomuksen joukkoon.

7. Tulosten tarkastelu

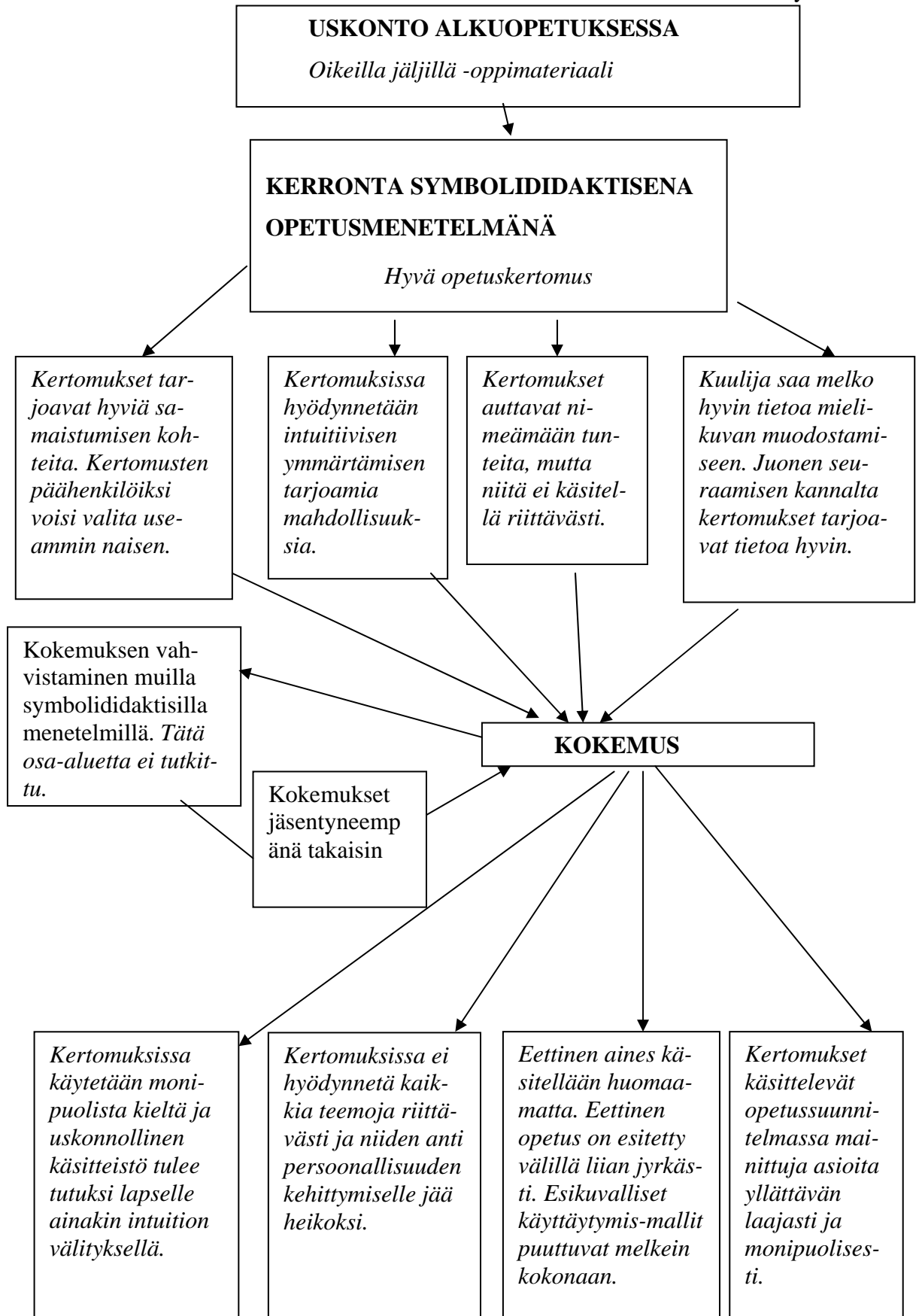
7.1. Tutkimuksen päätulokset ja johtopäätökset

Tutkimuksessa käytetyt menetelmät vastasivat esitettyihin tutkimustehtäviin hyvin. Teoriaosan pohjalta muodostettujen analyysimittarin väittämät peilasivat hyvää opetuskertomusta monen näkökulman kautta. Päähenkilöiden tarkastelu samaistumisen kohteina mies / nainen- ja aikuinen / lapsi- asteikoilla toteutui myös hyvin. Vain yhden kertomuksen (2LK/T6/3) päähenkilöitä ei voinut luokitella lapsi / aikuinen- ja mies / nainen- asteikoilla. Kertomuksen päähenkilöinä olivat kala ja lintu. Kertomusten teemoja ja aihealueiden analysointia varten luotu analyysimittari ei ole paras mahdollinen. Mittari antaa kuitenkin suuntaviivoja aihealueista ja niiden jakautumisesta alkuopetuksen ensimmäisen ja toisen luokan välillä. Pääasiallisin tutkimusongelma oli kuitenkin se, kuinka Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset toteuttavat hyvän opetuskertomuksen kriteeristön. Seuraavaksi esitetään tutkimuksen päätulokset tutkimuksen teoreettisen viitekehysten (kuvio 1) kautta. Kuviossa 5 tulokset on lyhyesti todettu suhteessa teoreettiseen viitekehykseen.

Intuitiivinen ymmärtäminen

Kertomuksen kieli on alkuopetusikäiselle ominaista. Kaikki kertomuksien käsitteet eivät ole lasten tuntemia, mutta kertomukset tarjoavat ainakin intuitiivisen mahdollisuuden käsitteiden ymmärtämiseen. Päähenkilöistä johtuvat epäselvyydet aiheuttavat kuitenkin intuitiiviselle ymmärtämiselle joitakin ongelmia. Selkeään päähenkilöön samaistumisen kautta tuntemattomatkin käsitteet on kuitenkin mahdollista ymmärtää intuitiivisesti. Jos päähenkilö jää kaukaiseksi ja vaikeasti samaistuttavaksi — kuten monen päähenkilön kertomuksissa on vaarana käydä — on vaarana, että lapsi ei ymmärräkään kaikkia käsitteitä, koska ei ole saanut tunnepitoisia kokemuksia. Tämän vuoksi jokaisessa opetuskertomuksessa tulisi olla yksi selkeä päähenkilö, jonka kautta tapahtumat kuvataan.

KUVIO 5: Päätulokset suhteutettuna tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen

Uskonnollisen kielen avautuminen

Suurin osa kertomuksista auttaa lasta avaamaan uskonnollista kieltä ja käsitteistöä ja tekee tutuksi uskonnollisia vertauksia tai kielikuvia. Kertomusten kautta lapsi oppii ymmärtämään myös muutakin kuin uskonnollista kieltä. Kertomukset käyttävät monipuolista kieltä, jonka vääjäämättä pakottaa lasta oppimaan uusia arkipäivänkin käsitteitä. Kertomusten tehtävä on antaa lapsille aavistuksia ja kokemuksia käsitteistä, eikä kaikkia käsitteitä tarvitse suinkaan ymmärtää.

Mielikuvituksen herättäminen ja kuva-ajattelun hyödyntäminen

Kertomukset jättävät erittäin hyvin tilaa kuuntelijan mielikuvitukselle. Kuuntelijan mielikuvitusta ei kahlita liikaa eikä sitä jätetä ns. tuuliajolle. Kertomukset tarjoavat kertomuksen seuraamiseen tarvittavat tiedot päähenkilön osalta hyvin ja tapahtumapaikan osalta kohtuullisen hyvin. Pääasiassa virikkeet on tarkoin valittuja ja suunnattuja. Kuitenkin noin kolmasosa kertomuksista ei vie kuuntelijaa juuri siihen ympäristöön kuin olisi tarkoitus. Kuuntelija saattaa käsittää, että kertomus tapahtuu temppeleissä, mutta Jerusalemin temppelin suuruus, mahtavuus ja moninaisuus jää kuitenkin vieraaksi. Se ei kuitenkaan ole yhdenkään kertomuksen kannalta mikään kynnyksysymys.

Samaistuminen ja kertomuksen tapahtumiin osallistuminen

Hyvän opetuskertomuksen tulee olla uskottava. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalissa kertomusten uskottavuus toteutuu kohtuullisen hyvin. Ei-uskottavan päähenkilön sisältävissä raamatunkertomuksissa päähenkilönä tai päähenkilöön verrattavassa asemassa on Jeesus tai Jumala. On muistettava, että Jeesuksen persoonan tulee säilyä kertomuksissa koskemattomina, koska kertojalla tai kuuntelijalla ei ole mahdollisuutta eläytyä Jeesuksen ainutkertaiseen osaan. Muut kertomukset kuitenkin sisältävät uskottavia päähenkilöitä. Päähenkilön toiminta on epäjohdonmukaista vain vajaassa viidenneksessä kertomuksista, joten tämän alakriteerin osalta kertomusten uskottavuus toteutuu melko hyvin. Kertomusten uskottavuutta laskee eniten se seikka, että kertomusten tapahtumat on yli puolessa kertomuksista esitetty siten, että ne eivät voisi sattua kenelle tahansa. Yleisesti ottaen Kirkonmällä –kertomukset ja Kerrottua elämää –kertomukset sisältävät kuitenkin tapahtumia, jotka ovat arkipäiväisiä kenelle hyvänsä.

Kertomusten rakenteet ovat selkeitä ja erittäin johdonmukaisia. Suurimmassa osassa kertomuksista niissä on kriisi. Tämä on tärkeää, jotta lapselle ei tarjottaisi

valheellista kuvaa maailmasta, jossa elo on ”ruusuilla tanssimista”. Asioilla on tapana kärjistyä ja tavallinen, totuttu elämä on aika ajoin uhattuna. Jokaisen kertomuksen kriisi saa jonkinlaisen ratkaisun. Parannettavaa on erityisesti siinä, että jokainen kertomus saisi lopullisen ratkaisunsa heti, eikä kuuntelijan tarvitsisi miettiä itsekseen lopullista päätöstä. Jos kertomuksen tilanne jää lopussa auki, kuuntelijalle jää epävarmuus päähenkilön kohtalosta ja turvallisuudesta. Lapsi voi kokea turvattomuuden henkilökohtaisesti, jos on samaistunut kyseiseen päähenkilöön. Tunnetilan palauttaminen lähtötilanteeseen ja kuuntelijan tuominen takaisin tähän hetkeen ovat merkittäviä kertomukseen liittyviä osuuksia. Nämä seikat onnistuvat Oikeilla jäljillä – materiaalin kertomuksissa hyvin. Kertomuksen loppu on onnellinen ja turvallinen yhdeksässä kertomuksessa kymmenestä, mikä on erittäin hyvä tulos, kun ottaa huomioon sen, että pääsiäisen kertomukset on katkelmina ja sisältävät turvattoman lopun ennen Jeesuksen ylösnousemista. Kaikissa kertomuksissa on helposti seurattava juoni, mikä on samoin erittäin hyvä lopputulos.

Kertomukset kaipaavat selkiyttämistä päähenkilöiden osalta. Päähenkilöitä on liian monta tai sitten kertomuksella ei ole ollenkaan päähenkilöä, vaan kertomus kuvailee tapahtumia objektiivisesti ei-kenenkään näkökulmasta. Kaikissa kertomuksissa päähenkilöä ei nimetä. Päähenkilö pitäisi kaikissa kertomuksissa saada jotenkin nimityksi, jotta samaistuminen ja seuraaminen olisivat helpompaa. Suurimmaksi osaksi kertomusten päähenkilöillä on tunteita, toiveita, tarpeita ja pelkoja. Kertomukset, joiden päähenkilöillä ei ole näitä, ovat sellaisia, joissa Jeesus tai Jumala on päähenkilö tai siksi verrattava. Emme voi ymmärtää, käsittää tai kuvitella millaisia tunteita tai toiveita Jeesuksella on ollut. Tämän vuoksi on hyvä, että näissä kertomuksissa päähenkilön tunteet ja tarpeet on jätetty kuvaamatta. Toisin sanoen tulosta voidaan pitää hyvänä.

Päähenkilö on lapsenkaltainen vain noin puolessa kertomuksista. Lasten kannalta on erittäin tärkeä kokemus juuri se, että lapset tuovat saduissa muutoksen elämäntilanteeseen tai tekevät jotakin sellaista, johon aikuiset eivät ole kyenneet. Kun päähenkilönä on kykenevä ja pystyvä lapsi, se luo kuuntelijalle elämänuskoa ja rohkaisee uutta sukupolvea. Tämän vuoksi on erittäin valitettavaa, että lapsi on päähenkilönä näin harvassa kertomuksessa.

Samaistumisen helpottamiseksi olisi syytä valita päähenkilöiksi tyttöjäkin. Vaikka kuuntelijan sukupuolella ja päähenkilön sukupuolella ei olisikaan riippuvuutta, voi saman sukupuolen päähenkilön sisältämä kertomus tuntua läheisemmältä ja houkuttelevammalta. Lisäksi naispäähenkilöiden lisäämisellä voitaisiin pyrkiä perin-

teisen ja vanhakantaisen maskuliinisen jumalakuvan murtamiseen tai muuttamiseen. Oikeilla jäljillä –oppimateriaali on kuitenkin erityinen siksi, että se sisältää raamatunkertomuksia, joiden päähenkilö on lapsi, vaikka alkuperäisessä tekstissä ei lasta varsinaisesti mainittaisikaan. Tämän lisäksi Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomuksissa on tuotu esiin uskonnonopetuksessa uutta naisnäkökulmaa päähenkilöiden kautta. Tässä mielessä Oikeilla jäljillä –materiaali on uudenaikaisempi kuin esimerkiksi Suuri kertomus / Elämä edessä –oppikirja.

Kaikissa kertomuksissa on hyviä henkilöhahmoja, mutta vain reilu kolmannes kertomuksista sisältää pahoja henkilöhahmoja. Muita vastakkaisia henkilöhahmoja on kuitenkin kiitettävä monessa kertomuksessa. Valitettavaa vain on, että vastakkaisien hahmojen välillä on jännitteitä tai ristiriitoja vajaassa puolessa kertomuksista. Tämä luo lapselle todellisesta elämästä vierasta kuvaa, jossa erilaisten ja vastakkaisien ihmisten välillä ei olisi jännitteitä, vaan elämä olisi ns. ”ruusuilla tanssia”. Riitojen selvittäminen ja sopiminen sekä kompromissien aikaa saaminen ja niihin päätyminen kuuluvat olennaisena osana todelliseen elämään. Alkuopetusikäinen lapsi tarvitsisi erittäin paljon tilanteita ja kokemuksia näistä oikeaa elämää varten. Uskonnon oppimateriaali olisi paras mahdollinen paikka näiden kokemusten tarjoamiseen. Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset eivät kuitenkaan tässä mielessä käytä hyväkseen kaikkia mahdollisia vastakkaisia hahmoja sisältäviä tilanteita.

Persoonallisuuden kehittyminen ja tunteisiin koskettaminen

Kertomusten teemat ovat vaihtelevia. Samassa kertomuksessa saattaa kulkea rinnakkain useita teemoja, mikä antaa lisäväriä kertomuksen juonelle. Kertomusten, joiden teemana on vaara, määrän vähyys vähentää lapsen mahdollisuuksia mm. pelon käsittelyyn. Vaara-aiheisia kertomuksia voidaan kuitenkin tarjota lapsille muidenkin oppituntien puitteissa, joten tämä ei ole ongelmallinen tulos. Ongelmien tai tehtävien ratkaiseminen on kertomuksen teemana usein. Tähän teemaan samaistuminen antaa alkuopetuksen oppilaalle voimia ja kannustusta selvittää ja selviytyä muistakin kouluarjen ongelmista. Muuttumisteemaisia kertomuksia on muissa oppiaineissa melko vähän, joten on tärkeää, että uskonnonopetus tarjoaa oppilaalle kokemuksia tästä teemasta. Kertomukset, joissa muutos on mahdollinen ja tapahtuu, on lapselle eettisesti arvokas samaistumisenkohde. Ainoana valitettavana seikkana voidaan pitää sitä, että matka-aiheisia kertomuksia on vähiten materiaalissa. Matka kohti tuntematonta tulevaisuutta ja onnellinen päämäärään pääseminen olisivat lapselle tärkeitä teemoja työstettäväksi turvallisesti kertomusten kautta. Matkakertomusten kautta lapsi saisi

rohkeutta irtautua turvallisesta kodin piiristä ja aloittaa matka kohti tulevaisuutta. Kertomusten avulla työstetyt tunteet yksin matkaamisesta tai matkan tuomista peloista olisivat jo tuttuja ”tosi paikan tullen”.

Yhteisön jäseneksi kasvaminen

Oikeilla jäljillä -oppimateriaalissa eettinen opetus on sisällytetty kertomusten joukkoon. Näin ollen eettinen sisältö tulee käsittelyyn aina ”huomaamatta”. Kertomuksista kuitenkin vain vajaa kaksi kolmannesta sisältää selkeän eettisen opetuksen tai aiheen. Useiden kertomusten kohdalla oli nähtävissä eettinen aines, jota ei kuitenkaan osattu hyödyntää tarpeeksi hyvin kertomuksen juonessa. Tosiasiassa tämän väittämän toteutumisosuus voisi olla suurempikin. Materiaalissa on kuitenkin monia kertomuksia, joissa ei ole eettistä sisältöä ja esimerkiksi joulun ja pääsiäisen ajan kertomukset eivät varsinaisesti olekaan eettistä ainesta käsitteleviä kertomuksia. Niiden tehtävä ja merkitys pohjautuu kristinuskon ytimeen ja sanomaan. Huomattavaa on, että reilu neljännes kertomuksista ei esitä etiikkaa tai arvoja selkeästi. Toisin sanoen lapset saattavat ymmärtää eettisen sanoman väärin tai arvojen myönteinen tai kielteinen merkitys ei avaudukaan oikealla tavalla.

Kertomusten osalta korjaamisen varaa on myös siinä, että jopa reilu kolmannes kertomuksista sisältää rautalankamallisen eettisen tai elämäntaidollisen opetuksen. Opetus siis tyrkytetään oppilaalle väkisin tai sitten se on liian tuomitseva. Arvojen omaksuminen on vähemmän vastenmielistä, kun oppilas saa mahdollisuuden itse oivaltaa ja ymmärtää. Ylhäältä tuputettu arvo on helpompi torjua. Eettisen opetuksen esitystapa olisi kuitenkin hyvä huomioida jo alkuopetuksen materiaalissa. Oikeilla jäljillä -materiaalissa esitystavan voisi osassa kertomuksia muuttaa epäsuoremmaksi. Osaltaan Oikeilla jäljillä -materiaalissa toteutumisosuuden pienuus johtuu siitä, että osa kertomuksista ei sisällä eettistä opetusta. Etiikka on lapsen mielestä epäoikeudenmukaista vajaassa kolmanneksessa kertomuksista. Myös tässä on korjaamisen varaa. Kun eettiset ratkaisut viedään loppuun asti ja kuuntelijaa ei jätetä epätietoisuuden valtaan, kertomus palvelee paremmin tavoitteitaan. Rankaisematta jäänyt pahuus saattaa hämmentää alkuopetusikäistä lasta. Näin ollen etenkin alkuopetuksen kertomuksissa tulisi pyrkiä loppuratkaisuiltaan oikeudenmukaisiin kertomuksiin. Jälleen on kuitenkin muistettava se, että uskonnonopetusmateriaalissa on kertomuksia, joiden lopputulos on ennalta määrätty ja se ei aina ole oikeudenmukainen tai onnellinen. Jos loppuratkaisu saattaa tuntua lapsesta epäoikeudenmukaiselta, kertomus tulisi rakentaa siten, että lapsi saisi välineitä epäoikeudenmukaisuuden työstämi-

seen. Kertomuksen päähenkilö voisi esimerkiksi pohtia epäoikeudenmukaista ratkaisua tai sen tehneiden henkilöiden mahdollisia tuntemuksia jälkikäteen. On hyvä, että uskonnonopetusmateriaali sisältää myös kertomuksia, joiden loppuratkaisu ei ole onnellinen ja oikeudenmukainen. Näiden kertomusten avulla lapsi voi valmistautua epäoikeudenmukaiseen todelliseen maailmaan.

Hyvä opetuskertomus tarjoaa käyttäytymismalleja ja esikuvallisia henkilöitä. Kertomus voi tarjota mahdollisuuden myönteiseen tai kielteiseen kokemukseen. Esikuvallisia käyttäytymismalleja Oikeilla jäljillä –materiaalissa on mielestäni yllättävän vähän. Vajaa kolmannes kertomuksista ei tarjoa hyvää käyttäytymismallia lapselle missään suhteessa. Alkuopetusikäinen oppilas tarvitsee runsaasti malleja, kuinka tulisi toimia hyvän ystävän tavoin. Koulunalku on monelle lapselle uusi tilanne erilaisine ihmisineen ja uusine sääntöineen. Kertomukset, jotka tarjoaisivat hyvän käyttäytymismallin, voisivat tukea lapsen asennetta vääryyksien, kuten kiusaamisen, ehkäisemisessä ja estämisessä, riidan sovittelussa ja anteeksi pyytämässä ja saamisessa. Esikuvallinen käyttäytymismalli ei tarkoita täydellistä ihmistä, vaan antaisi kuvan siitä, että jokainen tekee virheitä, mutta ne on mahdollista korjata. Kertomukset ovat turvallinen ja vahinkoa tuottamaton keino kerätä kokemuksia. On siis valitettavaa, että Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset eivät tarjoa enempää edellä mainittuja kokemuksia. Kertomuksen avulla lapsi oppii ehkä tunnistamaan anteeksi pyytämisen helpottavan tuntemuksen.

Tiedollisten kokonaisuuksien hahmottaminen

Oikeilla jäljillä –materiaalin raamatunkertomukset eivät ole niin erinomaisia uskonnon opetuskertomuksia kuin ensilukemalta vaikuttaa. Raamatunkertomusten ongelmana on se, että niitä on tiivistetty, sensuroitu tai yksinkertaistettu toisinaan liikaa, raamatullisia termejä on korvattu arkisemmilla käsitteillä turhaan ja kertomukset on irrotettu omasta yhteydestään. Vaikka raamatunkertomukset eivät olekaan alkuperäiselle tekstille täydellisen uskollisia, niiden hengellinen sanoma ei kuitenkaan hämärry. Samoin raamatunhenkilöiden omaleimaisuus säilyy kertomuksissa. Suurin oppimateriaalin ”virhe” on kuitenkin se, että Jeesus on päähenkilönä tai siihen verrattavassa asemassa. Vaikka Jeesus on mukava ja sympaattinen henkilö, pitäisi päähenkilöksi löytää jokin toinen hahmo. Toisen hahmon kautta samaistuminen kertomuksen tapahtumiin voisi olla helpompaa ja usein turvallisempaa. Kertomukset auttavat kiitettävästi oppilasta ymmärtämään kahdentuhannen vuoden takaista yhteiskuntaa, sen elämäntapoja ja elämäntyyliä. Kahdentuhannen vuoden takainen historiallinenkin

ympäristö valottuu yllättävän hyvin kertomuksista. Jeesuksen aikakauden yhteys roomalaisiin keisareihin jää vieraaksi, mutta sitä ei mielestäni tarvitse alkuopetuksessa vielä sisäistääkään. Pääasia on, että oppilas saa käsityksen yhteiskunnallisen ja hallinnollisen rakenteen erilaisuudesta verrattuna nykypäivään. Oikeilla jäljillä – materiaalin kertomukset tekevät hyvää pohjatyötä myöhempää opiskelua varten tällä saralla.

Oikeilla jäljillä –materiaalin realistiset kertomukset ovat henkilöhahmoiltaan melko hyvin valittuja. Oikeilla jäljillä –materiaalin realististen kertomusten erityisenä ansiona voidaan pitää sitä, että ne nimeävät tuntemuksia melko hyvin. Realistiset kertomukset antavat pääasiassa hyvin kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista. Kertomukset auttavat oppilasta ymmärtämään yhteisön nykyhetkeä, mutta yhteisön historian ymmärrys jää erittäin vähäiseksi. Tulosta ei voida pitää mitenkään hälyttävänä, sillä alkuopetuksen uskonnonopetuksessa ei ole vielä syytä mennä esimerkiksi kirkkohistoriaan. Materiaalissa on kuitenkin kertomuksia, joiden kautta oppilas saa käsityksiä jostakin yhteisön historian ilmiöstä. Kirjoittajalla oli ennakkoletuksena, että suurin osa realistisista kertomuksista tarjoaisi asiallista tietoa. Kertomuksilla olisi siis päätavoitteena tiedollisen aineksen välittäminen. Vajaa kolmannes realistisista kertomuksista ei kuitenkaan sisältänyt tiedollista tavoitetta. Näillä kertomuksilla on kuitenkin jokin muu uskonnonopetuksen kannalta olennainen tavoite. Tämän vuoksi tätä tulosta ei voida pitää mitenkään huonona. Oppilaiden kannalta merkityksentä tietoa sisältää käytännössä vain yksi kertomus. Kertomuksen Lina Sandellista olisi voinut laatia enemmän kertomuksen tyyliseksi, eikä esittänyt nykyisen kaltaisena kirjallisena esitelmänä.

Satuja eli Kirkonmäellä –kertomuksia, satuja ja legendoja koskevat satujen tehtävät toteutuvat hyvin, jopa täydellisesti. Sadut välittävät yhteisön arvoja ja normeja yhtä usein kuin realistiset kertomukset. Samoin yhteisön riitit ja tavat tulevat tutuiksi yhtä usein kuin realistisissa kertomuksissa. Erityisen hyvin materiaalin sadut luovat perusuottamusta elämään ja antavat kuvaa hyvästä, mielekkästä tarkoituksenmukaisesta ja elämisenarvoisesta elämästä.

Elämään ja kuolemaan liittyviä seikkoja oppimateriaalissa tuodaan esiin kohtuullisen hyvin. Erikoinen tulos mielestäni on Jumalan rooleja koskevien väittämien toteutumisessa. Oppimateriaali ei tarjoa kovinkaan runsaita mahdollisuuksia kehittää jumalakuvaa kertomuksien kautta. Valitettavaa on myös, että materiaalin kertomuksista yksi (2LK/T5/1) sisältää erittäin konkreettisen jumalakuvan. Alkuopetusikäisen lapsen jumalakuva voi olla yhtä hyvin antropomorfinen eli ihmisen kaltainen, tai ei-

antropomorfinen. Useimmat alkuopetusikäisistä kuvittelevat Jumalan olevan näkymätön avulias henki. (Tamm 1988, 35; Tamminen, Vianello, Jaspard ja Ratcliff 1988, 62.) Näin ollen alkuopetuksessa tulisi antaa mahdollisuus persoonallisen jumalakuvan kehittymiseen ja välttää tarjoamasta konkreettisia jumalakuvia. Alkuopetuksessa olisi tärkeää antaa aineksia ja virikkeitä jumalakuvan kehittämiseen, jotta lapsi ei hylkäisi sitä muutaman vuoden kuluttua riittämättömänä ja epätodellisena satuhahmona.

Arvokasta ja ainutlaatuista elämää koskevat väittämät toteutuvat Oikeilla jäljillä –materiaalissa erittäin vaihtelevasti. Tosin on muistettava, että osa väittämistä on sellaisia, että niiden käsittely kertomusten kautta ei ole paras mahdollinen keino. Esimerkiksi perheen ja suvun arvoja ja perinteitä on mielekkäämpää käsitellä oppilaiden omista lähtökohdista käsin. Ei siis ole paheksuttavaa, ettei väittäminen toteudu täydellisesti oppimateriaalin kertomusten kohdalla. Toisen ihmisen kunnioitus tulee esiin erittäin hyvin. Samoin valintojen tekemistä käsitellään kiittävästi. Vastuullisuus ilmenee vajaan puolella kertomuksista, mikä ei ole hyvä suuntaus. Alkuopetuksen aikana oppilas opettelee kantamaan vastuuta omasta koulutyöstään ja omista välineistään, näin ollen vastuullisuuden käsittelyä eri näkökulmista olisi tärkeä tuoda esiin. Luonnon kunnioitus ilmenee materiaalissa erittäin harvoin, mutta perinteisesti aihetta käsitellään ympäristö- ja luonnontiedon sisältöjen kautta. Suvaitsevaisuuden käsittelyn vähäisyyttä oppimateriaalissa voidaan pitää erittäin huolestuttavana. Eri-laiset kulttuurit ja erilaiset ihmiset ovat koulujen arkipäivää yhä enemmän erityisoppilaiden integroitumisen ja maahanmuuttajien seurauksena. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että materiaalissa olisi runsaasti kertomuksia, joiden kautta voitaisiin pohtia suvaitsevaisuutta, ystävyiden rakentumista erilaisten ihmisten välille ja erilaisten kulttuurien ja vähemmistöjen arvostamista.

Raamatun kertomuksia ja opetuksia käsittelevät opetussuunnitelmallisen osion väittämät toteutuvat hyvin. Toteutumisprosentit ovat vähäiset, mutta kaikki uskononopetuksen opetuskertomukset eivät voi käsitellä Raamattua. Vanhan testamentin kertomuksien käyttäminen alkuopetuksessa on perinteisestä poikkeavaa. Erityisen huomionarvoiseksi asia nousee siksi, että kaikki käytetyt Vanhan testamentin kertomukset eivät ole alku- ja patriarkkakertomuksia, vaan pohjana on käytetty myös vähemmän tunnettuja kertomuksia. Uudesta testamentista oppimateriaalissa on ns. perinteisiä kertomuksia, mutta myös vähemmän käytettyjä. Kaikkien raamatunkertomusten erityinen ansio on siinä, että ne on muokattu Raamatun kielestä lapsentajui-

semmäksi ja nykykielisemmäksi, mikä mahdollistaa kertomusten paremman ymmärtämisen ja seuraamisen.

Eettisyyteen kasvaminen –sisältöluokkaryhmän väittämät toteutuvat kohtuullisen hyvin. Ihmisen arvoa erityisesti luomisen näkökulmasta käsittelevien kertomusten määrää voidaan pitää suhteellisen hyvänä. Tämän väittämän analysoinnin luotettavuus on kuitenkin kyseenalaistettavissa. Analysoinnin tueksi olisi tarvinnut enemmän teologista tietämystä, mutta kirjoittaja on pyrkinyt perustelemaan käsityksensä asiasta liitteessä 3. Kultaisen säännön mukaista toimintaa olisi olettanut olevan enemmänkin kertomuksissa. Kulusta sääntöä voisi pitää eräänlaisena peruspilarina, joka on kaiken lisäksi helppo muistaa ja melko helppo toteuttaa. Alkuopetusikäinen oppilas on itsekeskeisestä ajatusmaailmastaan siirtymässä yhteistyötä ja kompromisseja vaativaan luokkayhteisöön, jossa Kultainen sääntö ja siihen perustuvien kertomuksien tarjoamat kokemukset voisivat luoda pohjaa elämiselle tässä yhteisössä. Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomukset eivät siis tuo riittävän usein esiin Kulusta sääntöä, vaikka kristillinen etiikka esiintyykin suhteellisen usein kertomuksissa. Kristillisen etiikan kanssa yhtä usein käsitellään yhdessä elämisen kysymyksiä. Tämä on myös tärkeä aihepiiri alkuopetusikäisen maailmassa. Kertomusten kautta yhdessä elämiseen liittyviä kysymyksiä olisi helppoa käsitellä etäännytyksessä ympäristössä.

Luterilaisen kirkon elämä tulee Oikeilla jäljillä –materiaalin kertomusten kautta useimmin esille kuin esimerkiksi Suuri kertomus / Elämä edessä –kirjasarjan kautta. Paras keino luterilaiseen kirkkoon tutustumisessa on vierailu oman seurakunnan kirkkoon, mutta aina se ei ole mahdollista riittävän usein. Näin ollen onkin hienoa, että oppilas voi tutustua Rovastin Rotan ja Hilpeän Hiiren kanssa eräänlaiseen ”mielikuvitusseurakunnan” kirkkoon. Kirkot sisältävät samoja elementtejä ja ilmiöitä, olivat ne mielikuvitus kirkkoja tai todellisia kirkkoja. Lisäksi voidaan olettaa, että oppilas kuvittelee Kirkonmäellä –kertomukset tapahtuviksi siinä kirkossa, jossa on itse sattunut vierailemaan. Luterilaisen kirkon elämää määrittävät väittämät toteutuvat erittäin hyvin.

Oppilaita ympäröivää uskonnollista maailmaa käsittelevän väittämän toteutuminen tarvitsisi alueellista huomiointia. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa oppilas on monien erilaisten uskontojen ympäröivä. Oppilas saattaa kohdata päivittäin erilaisten uskontojen eroja tai yhtäläisyyksiä. Näiden oppilaiden näkökulmasta oppimateriaalissa on riittämättömästi käsitelty vieraita uskontoja ja kirkkoja. Toisaalla lapsi saattaa elää uskonnollisesti hyvinkin homogeenisessa ympäristössä. Hänen näkökulmastaan oppimateriaali käsittelee asiaa aivan riittävästi. Kirjoittajan mielestä al-

kuopetuksessa oppilaan on hyvä saada käsitys juuri niistä uskonnoista, joita hän koh-
taa arjessaan. Vieraammat ja kaukaisemmat uskonnot saattavat mennä pois lapsen
maailmasta ja ne eivät tuntune yhtä mielekkäiltä. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin
kertomukset käsittelevät sisältöluokkaryhmän väittämiä aivan riittävästi.

7.2. Pohdinta

Tämä tutkimus on tehty analysoimalla yhtä tiettyä oppimateriaalisarjaa. Tuloksia ei
voida yleistää muihin uskonnonopetuksen oppimateriaaleihin, analysoinnin kohteena
ollut oppimateriaalisarja on tehty ns. perinteisistä kirjasarjoista poikkeavaksi. Myös
oppimateriaalin kertomuksia voidaan pitää siinä määrin ainutlaatuisina, jotta niitä
koskevat tulokset eivät ole yleistettävissä esimerkiksi jonkin lasten Raamatun kerto-
muksiin.

Esiin nousseista jatkotutkimushaasteista voidaan mainita muun muassa uskon-
non oppimateriaalin ja jumalakuvan sukupuolisuuden välisen yhteyden tutkimisen.
Myös Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin vertaaminen muihin nykyisin käytettävissä
oleviin oppikirjasarjoihin on tutkimisen arvoista. Oikeilla jäljillä –oppimateriaalin
muiden osa-alueiden (esimerkiksi kädentyövinkkien, draamaideoiden ja laulujen)
analysoiminen jäi tässä tutkimuksessa kokonaan pois, joten Oikeilla jäljillä –
oppimateriaalin analysoiminen kokonaisuudessaan antaisi aiheen yhteen tutkimuk-
seen. Haaste on myös esimerkiksi siinä, että tarjoaako Oikeilla jäljillä –
oppimateriaali kokemuksellisesti enemmän uskonnosta kuin jokin toinen oppimateri-
aalisarja.

Toivottavasti tämä tutkimus voisi olla hyödyksi oppikirjojen tekijöille. Toivot-
tavasti oppikirjojen tekijät huomioisivat seuraavat kymmenen seikkaa tehdessään
seuraavia oppikirjasarjoja ja laatiessaan ja valitessaan niiden opetuskertomuksia.

- Pääsiäisen ajan raamatunkertomukset on syytä esittää kokonaisuutena, eikä
irrallisina katkelmina. Näin luodaan oppilaalle turvallinen samaistumisen
mahdollisuus.
- Jokaisella kertomuksella on oltava yksi selkeä päähenkilö, jonka kautta ker-
tomukset tapahtumat kuvataan. Päähenkilö ei saa olla Jeesus tai Jumala. Pää-
henkilöiksi tulee valita mahdollisuuksien mukaan aina lapsi, tasapuolisesti
sekä tyttöjä että poikia.

- Kertomusten tapahtumien uskottavuuteen kannattaa kiinnittää huomiota. Esimerkiksi ihmekertomusten uskottavuutta voidaan lisätä päähenkilön pohdinnalla tai tuntemuksien kuvailulla kertomuksen lopussa.
- Erityisesti matkateemaiset kertomukset ovat lapsen kehittymisen kannalta tarpeellisia, joten niiden määrää olisi lisättävä.
- Hyvä opetuskertomus sisältää myös vastakkaisia henkilöihahmoja, joiden välillä esiintyy jännitteitä.
- Kertomuksen eettistä opetusta ei saa tuoda esiin liian jyrkästi tai suorasukaisesti. Epäsuora eettinen opetus on tehokkaampi ja vähemmän torjuttu. Kertomuksen eettinen ratkaisu tulee viedä loppuun asti, jotta kuulija ei jää epä tietoisuuden valtaan.
- Mahdollisuuksien mukaan opetuskertomukseen kannattaa sisällyttää esikuvallisia käyttäytymismalleja. Kultaisen säännön esiintuominen päähenkilön toiminnan kautta olisi toivottavaa.
- Raamatunkertomuksien kohdalla tulee kiinnittää huomiota sille, että on mahdollisimman uskollinen alkuperäiselle tekstile. Raamatunkertomuksien kohdalla on kiinnitettävä huomiota myös kielen nykyaikaisuuteen ja lapsentasoisuuteen. Monipuolinen raamatunkertomusten käyttäminen opetuksessa esittelee oppilaalle ”koko Raamatun kirjon” ja auttaa oppilasta luomaan kattavan kuvan Raamatusta kirjana.
- Uskonnon opetuskertomusten tulee antaa mahdollisimman monella tavalla viirikkeitä jumalakuvan kehittymiselle välttäen erityisesti konkreettista jumalakuvaa.
- Suvaitsevaisuuden käsittely kertomuksissa on erityisen tärkeää. Erilaisten kulttuurien, uskontojen ja ihmisten esiin tuominen kertomusten kautta auttaa oppilaita valmentautumaan tulevaisuuteen ja suvaitsevaisuuteen. Erilaisuuden käsittelyssä on huomioitava myös oppilaiden ympäröivä maailma. Mitä uskonnollisia ryhmiä esiintyy oppilaiden lähiympäristössä ja mitkä ryhmät ovat ns. kaukaisia.

Tutkimuksesta voi olla hyötyä myös tavalliselle opettajalle, joka etenee ilman oppikirjoja ja laatii tai valitsee itsenäisesti opetuskertomuksensa oppitunneille. Tutkimuksen tekijälle tämä tutkimus on ollut oppimatka tieteenmaailmaan ja mahdollisuus kokeilla oppikirja-analyysia tutkimusmenetelmänä. Tutkimus on myös antanut tietoa

kerronnasta, opetuskertomuksista, uskonnon opettamisesta ja oppimisesta sekä Oikeilla jäljillä –oppimateriaalista.

Lähteet

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II — näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Crain, W. C. 1992 Theories of Development — Concepts and applications. London: Prentice-Hall International, Inc.
- Betteheim, B. 1998. Satujen lumous — Merkitys ja arvo. Porvoo: WSOY
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (toim.) 1994. Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Goldman, R. 1971. Readiness for Religion — A Basis for Developmental Religious Education. New York: The Seabury Press.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat — Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II — näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haavio, M. H. 1953. Opettaja kertoo Vapahtajasta. Porvoo: WSOY.
- Haavio, M. H. 1954. Opettaja kertoo Vanhasta testamentista. Porvoo: WSOY.
- Heinonen, R. E. 1993. Perhosen perspektiivi – Mielikuvat ja arvot opetuksessa. Porvoo: Weilin+Göös.
- Heinonen, R. E. 1998. Uudistuva uskonnonopetus Euroopassa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 69-82.
- Helenius, A., Jäälinoja, P. & Sormunen, H. 2000. Sesam! — Avaimia esiopetuksen draamapedagogiikkaan. Jyväskylä: Atena
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. 1997. Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY.
- Hohti, T. & Lehto, J. E. 2001. Neljännen luokan ympäristö- ja luonnontiedon oppikirjojen tekstin rakenne. Kasvatus 2/2001, 144-153.
- Holma, T. 1998. Eettinen opetus. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 220-227.

- Huberman, A. M. & Miles, M. B. 1994. Data Management and Analysis Methods. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: SAGE Publications, 428-444.
- Kallioniemi, A. 1994. Uuden opetussuunnitelman arviointia uskonnon didaktiikan näkökulmasta. Teoksessa S. Tella (toim.) Näytön paikka — Opetuksen kulttuurin arviointi. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 4.2.1994. Osa 1. Helsingin yliopiston opettajan koulutuslaitos. Tutkimuksia 129, 33-42.
- Kallioniemi, A. 1995. Uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys uskonnonopetuksen tavoitteena. Teoksessa S. Tella (toim.) Juuret ja arvot: Etnisyys ja eettisyys — aineen opettaminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 3.2.1995. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, Tutkimuksia 150, 107-120.
- Lerkkanen, M.-K. & Uusitalo, M. 1990. Mielikuvaoppiminen luovuuden virittäjänä alkuopetusikäisten lasten kirjoitelmissa ja piirroksissa. Jyväskylän yliopisto OKL Tutkimuksia 41.
- Luomanen, P. & Luomanen, T. 1998. Raamattuopetus. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 199-219.
- Luomanen, T. 1999. Oikeilla jäljillä. Kristillinen kasvatus verkossa 6/1999. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.evli.fi/kkh/to/kkk/kksv/19996/tiina.htm>](http://www.evli.fi/kkh/to/kkk/kksv/19996/tiina.htm) (Luettu 12.4.2001).
- Luomanen, T., Luumi, P. & Viirimäki, K. 1998. Oikeilla jäljillä 1 — Opettajan kansio. Helsinki: Lasten keskus.
- Luomanen, T., Luumi, P. & Viirimäki, K. 1999. Oikeilla jäljillä 2 — Opettajan kansio. Helsinki: Lasten keskus.
- Luukkonen, L. 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista – Käsikirja seurakuntien lapsi ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 30-49.
- Luukkonen, Liisa (toim.) 1997. Nollasta neljääntoista – Käsikirja seurakuntien lapsi ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat.
- Luumi, P. 1987. Taitava kertoja. Helsinki: Lasten Keskus.
- Luumi, P. 1997a. Lapsi ja Raamattu. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista – Käsikirja seurakuntien lapsi ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 93-102.

- Luumi, P. 1997b. Symbolididaktiikka. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista – Käsikirja seurakuntien lapsi ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 214-224.
- MAOL-taulukot — Matematiikka Fysiikka Kemia. 1992. Helsinki: Otava.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointi perusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus, 42-61.
- Mäkelä, K. (toim.) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.
- Niemi, H. 1991. Uskonnon didaktiikka – Oppilaista elämän subjekteja. Helsinki: Otava.
- Nisonen, R., Pyysiäinen, M. & Töllinen, M. 1999. Suuri kertomus — Elämä edessä. Opettajan kirja. Porvoo: WSOY.
- Oikarinen, L. 1998a. Esi- ja alkuopetusikäinen. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 161-171.
- Oikarinen, L. 1998b. Uskonnonopetuksen toteutus esi- ja alkuopetuksessa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 313-327.
- Perusopetuksen opetuskokeilussa lukuvuonna 2003-2004 noudatettavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3-9 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1-2. 2003. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www.muodossa.fi/julkaisut/maaraykset/ops/perusopetus1_2kok3_9.pdf 9.2.2003.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002 — Vuosiluokat 1-2. 2002. Helsinki: Opetushallitus.
- Petri, B. 1982. Pohditaan yhdessä. Helsinki: Lasten Keskus.
- Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyysiäinen, M. & Seppälä, J. (toim.) 1998. Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY.
- Ratcliff, D. (toim.) 1988. Handbook of Preschool Religious Education. Birmingham: Religious Education Press.
- Saarinen, S. 1997. Lapsikeskeisyys pedagogisena mahdollisuutena. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista – Käsikirja seurakuntien lapsi ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: LK-kirjat, 60-75.

- Seppälä, J. 1998a. Oppimiskäsitys ja uskonnonopetus. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 103-136.
- Seppälä, J. 1998b. Uskonnollinen kieli. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Helsinki: WSOY, 137-144.
- Seppänen, R. & Tiihonen, S. 1992. Matematiikka. Teoksessa MAOL-taulukot — Matematiikka Fysiikka Kemia. Helsinki: Otava, 7-61.
- Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.
- Tamminen, K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. 1987. Johdatus uskonto-kasvatukseen. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Tamminen, K. & Vesa, L. 1982. Miten opetan uskontoa. Helsinki: Kirjapaja.
- Tamminen, K., Vianello, R., Jaspard, J. – M. & Ratcliff, D. 1988. The Religious Concepts of Preschoolers. Teoksessa D. Ratcliff (toim.) Handbook of Pre-school Religious Education. Birmingham: Religious Education Press, 59-81.
- Tirri, K. 1994. Uskonnonopetus luokan opettajan näkökulmasta. Teoksessa S. Tella (toim.) Näytön paikka — Opetuksen kulttuurin arviointi. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 4.2.1994. Osa 1. Helsingin yliopiston opettajan koulutuslaitos. Tutkimuksia 129, 43-50.
- Tirri, K. 1996. Pedagogically sound approaches to religious education. Teoksessa S. Tella (toim.) Nautinnon lähteillä — Aineen opettaminen ja luovuus. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 2.2.1996. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 163, 97-108.
- Tirri, K. & Kesola, A. 1998. Uskonto ala-asteen arjessa ja juhlassa. Helsinki: Lasten Keskus.
- Tella, S. (toim.) 1994. Näytön paikka — Opetuksen kulttuurin arviointi. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 4.2.1994. Osa 1. Helsingin yliopiston opettajan koulutuslaitos. Tutkimuksia 129.
- Tella, S. (toim.) 1995. Juuret ja arvot: Etnisyys ja eettisyys — aineen opettaminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 3.2.1995. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 150.
- Tella, S. (toim.) 1996. Nautinnon lähteillä — Aineen opettaminen ja luovuus. Ainedidaktiikan symposiumi Helsingissä 2.2.1996. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 163.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

- Valli, R. 2001. Mitä numerot kertovat? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikku-noita tutkimusmetodeihin II — näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 158-171.
- Vermasvuori, J. 1987. Johdanto: Kasvattajan suhde uskonnon pedagogiikkaan. Teoksessa K. Tamminen, J. Vermasvuori, H. Niemi & L. Kontula. *Johdatus uskon-tokasvatukseen*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 9-38.
- Ylönen, H. & Luumi, P. 2002. *Kertomus on tie — Sadut ja raamatunkertomukset lasten maailmassa*. Helsinki: LK-kirjat.

Liite 1: Koodinumerointi

Ensimmäisen luokan materiaalin teemojen numerointi

- 1LK/T0: Aloitusteema
- 1LK/T1: Lasten valtakunta (Teema 1)
- 1LK/T2: Rukous on silta (Teema 2)
- 1LK/T3: Oikeilla jäljillä (Teema 3)
- 1LK/T4: Lapset saavat tulla (Teema 4)
- 1LK/T5: Samassa veneessä (Teema 5)
- 1LK/T6: Kiitos perheestäni (Teema 6)
- 1LK/T7: Eletään yhdessä (Teema 7)
- 1LK/T8: Sateenkaaren tie (Teema 8)
- 1LK/T9: Juhlat (Teema 9)
- 1LK/T10: Kirkkovuosi (Teema 10)

Ensimmäisen luokan materiaalin kalvojen numerointi

- 1LK/K1: Lasten valtakunta: Jeesus siunaa lapsia
- 1LK/K2: Rukous on silta: Simeon temppelissä
- 1LK/K3: Oikeilla jäljillä: Sakkeus
- 1LK/K4: Lapset saavat tulla: Lapsi esikuvana
- 1LK/K5: Samassa veneessä: Jeesus tyynnyttää myrskyn
- 1LK/K6: Kiitos perheestäni: Jairoksen tytär
- 1LK/K7: Eletään yhdessä: Laupias samarialainen
- 1LK/K8: Sateenkaaren tie: Vedenpaisumus
- 1LK/K9: Joulukuukalvo
- 1LK/K10: Pääsiäisen kalvo

Toisen luokan materiaalin teemojen numerointi

- 2LK/T0: Jäljet alkavat (Aloitusteema)
- 2LK/T1: Enkelit eivät tarvitse siipiä (Teema 1)
- 2LK/T2: Matka hiljaisuuden maahan (Teema 2)
- 2LK/T3: Mä olen niin pienoinen (Teema 3)
- 2LK/T4: Seuraa tähteä (Teema 4)
- 2LK/T5: Luojan luoma (Teema 5)
- 2LK/T6: Käsi kädessä (Teema 6)
- 2LK/T7: Ilouutinen (Teema 7)
- 2LK/T8: Kosketa minua, henki (Teema 8)

Toisen luokan materiaalin kalvojen numerointi

- 2LK/K1: Jäljet alkavat: Raamattu
- 2LK/K2: Enkelit eivät tarvitse siipiä: Jumala saa meidät nauramaan
- 2LK/K3: Matka hiljaisuuden maahan: Suuret illalliset
- 2LK/K4: Mä olen niin pienoinen: Mooses kaislakorissa
- 2LK/K5: Seuraa tähteä: Seuratkaa tähteä
- 2LK/K6: Luojan luoma: Valoa maailmaan
- 2LK/K7: Käsi kädessä: Maria ja Elisabeth
- 2LK/K8: Ilouutinen: Pääsiäisen kalvo
- 2LK/K9: Kosketa minua henki: Helluntai

Kertomusten numerointi

R = Raamatunkertomus

K = Kirkonmäellä –kertomus

KE = Kerrottua elämää –kertomus

S = Satu

- 1LK/T0/1: Tervetuloa Kirkonmäelle (K)
- 1LK/T0/2: Raamatun salakuuntelua (K)
- 1LK/T1/1: Lasten valtakunta (R)
- 1LK/T1/2: Tassuja ristiäisissä (K)
- 1LK/T1/3: Melkein kummitusjuttu (KE)
- 1LK/T1/4: Nimittelyä (KE)
- 1LK/T1/5: Johanneksen odotus ja syntymä (R)
- 1LK/T2/1: Simeon temppelissä (R)
- 1LK/T2/2: Helin leija (KE)
- 1LK/T2/3: Anton (KE)
- 1LK/T2/4: Kaavoja ja kaavoja (K)
- 1LK/T2/5: Varenka (S)
- 1LK/T2/6: Rukous, jonka Jeesus opetti (R)
- 1LK/T3/1: Sakkeus (R)
- 1LK/T3/2: Taikasanaja (S)
- 1LK/T3/3: Albert (KE)
- 1LK/T3/4: Rovastin Rotan opintomatka pyhäkouluun (K)
- 1LK/T3/5: Jeesus Simonin talossa (R)
- 1LK/T4/1: Pienikin on tärkeä (R)
- 1LK/T4/2: Onkireissu (KE)
- 1LK/T4/3: Lasten lauluhetki ja Hiiren herkkuhetki (K)
- 1LK/T4/4: Leevi saa vieraita (R)
- 1LK/T5/1: Jeesus tyynnyttää myrskyn (R)
- 1LK/T5/2: Erimielisyyksiä (KE)
- 1LK/T5/3: Kukkia kummulle (K)
- 1LK/T5/4: Johannan uni (R)
- 1LK/T5/5: Tiina (KE)
- 1LK/T6/1: Jairoksen tytär (R)
- 1LK/T6/2: Uusi kevät (KE)
- 1LK/T6/3: Riisiä ja rakkautta (K)
- 1LK/T6/4: Enemmän kuin kymmenen poikaa (R)
- 1LK/T7/1: Laupias samarialainen (R)
- 1LK/T7/2: Tappi (KE)
- 1LK/T7/3: Lähetystyön hyväksi (K)
- 1LK/T7/4: Viisi leipää ja kaksi kalaa (R)
- 1LK/T8/1: Vedenpaisumus (R)
- 1LK/T8/2: Lina Sandell (KE)
- 1LK/T8/3: Leipää ja viiniä (K)
- 1LK/T8/4: Jaakobin uni (R)
- 1LK/T8/5: Koivu ja tähti (S)
- 1LK/T9/1: Jouluevankeliumi (R)
- 1LK/T9/2: Kirkonmäen joulu (K)
- 1LK/T9/3: Jeesus ratsastaa Jerusalemiin (R)
- 1LK/T9/4: Viimeinen aterian (R)
- 1LK/T9/5: Getsemanessa (R)
- 1LK/T9/6: Jeesus tuomitaan kuolemaan (R)

- 1LK/T9/7: Tyhjä hauta (R)
1LK/T9/8: Aurinkokin tanssii (K)
2LK/T0/1: Jeesus 12-vuotiaana temppelissä (R)
2LK/T0/2: Urkuhuoltoa (K)
2LK/T0/3: Soikoon ilovirtemme (K)
2LK/T0/4: Värikylyjä ja elämän käyttöohjeita (K)
2LK/T1/1: Sulka (S)
2LK/T1/2: Enkeli pelastaa Pietarin vankilasta (R)
2LK/T1/3: Sinua siunata tahdon (KE)
2LK/T1/4: Sammakkosanoja (K)
2LK/T1/5: Jumala saa meidät nauramaan (R)
2LK/T2/1: Valontuiketta pimeässä (K/KE)
2LK/T2/2: Hei vaan, mummi! (KE)
2LK/T2/3: Hiiren hiljaista (K)
2LK/T2/4: Mitä lepopäivänä on lupa tehdä? (R)
2LK/T2/5: Suuret illalliset (R)
2LK/T3/1: Eveliina-enkeli (S)
2LK/T3/2: Jeesuksen kiusaus (R)
2LK/T3/3: Rakkautta yli rajojen (K)
2LK/T3/4: Mooses kaislakorissa (R)
2LK/T4/1: Samanlaista ja erilaista (KE)
2LK/T4/2: Kadonnut lammas ja hyvä paimen (R)
2LK/T4/3: Seuratkaa tähteä (R)
2LK/T4/4: Lähdetään Betlehemiin! (R)
2LK/T5/1: Taivaan valo (S)
2LK/T5/2: Aadam antaa eläimille nimet (R)
2LK/T5/3: Karkkipuun istutusta (K)
2LK/T5/4: Minä olen taivaan valo (R)
2LK/T6/1: Kukkakimppu ystävälle (KE)
2LK/T6/2: Halvaantuneen parantaminen (R)
2LK/T6/3: Kaksi ystävästä (S)
2LK/T6/4: Ystävän silmälasit (K)
2LK/T6/5: Marian ja Elisabetin ystävyys (R)
2LK/T7/1: Bartimaios (R)
2LK/T7/2: Hilpeä Hiiri vihertää (K)
2LK/T7/3: Kuningas tulee! (R)
2LK/T7/4: Viimeinen ateria (R)
2LK/T7/5: Getsemanessa (R)
2LK/T7/6: Golgatalla (R)
2LK/T7/7: Tyhjä hauta (R)
2LK/T8/1: Ihmeellisiä lahjoja (KE)
2LK/T8/2: Lähetyskäsky (R)
2LK/T8/3: Lähetyslentäjän kirje (KE)
2LK/T8/4: Suuria suruja ja suuria iloja (K)
2LK/T8/5: Helluntai (R)
2LK/T8/6: Jännittävä koulutie (KE)

Liite 2: Analyysirunko

YLEINEN OSA

1. Kertomuksen kieli on alkuopetusikäiselle ominaista.
  - 1.1. Kertomuksen käsitteet ovat alkuopetusikäisen ymmärrettävissä.
  - 1.2. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden käsitteiden intuitiiviselle ymmärtämiselle.
  - 1.3. Kertomus auttaa lasta ymmärtämään uskonnollisia käsitteitä.
2. Kertomus jättää tilaa myös lapsen mielikuvitukselle, mutta mahdollistaa kertomuksen seuraamisen.
  - 2.1. Kuuntelija saa mielikuvitukselle ja seuraamiseen tarvittavat tiedot kertomuksesta.
  - 2.2. Kuuntelijaa saa olennaista tietoa päähenkilöstä mielikuvansa muodostamiseen, jotta mielikuva kantaa kertomuksen läpi.
  - 2.3. Kuuntelijaa saa olennaista tietoa tapahtumapaikasta mielikuvansa muodostamiseen, jotta mielikuva kantaa kertomuksen läpi.
  - 2.4. Kuuntelijan omalle mielikuvitukselle jää tilaa. Kuuntelija ei saa liian tarkkoja yksityiskohtia..
  - 2.5. Tarkoin valitut ja suunnatut virikkeet johtavat kuulijan haluttuun maisemaan ja ympäristöön.
3. Kertomus on uskottava.
  - 3.1. Kertomuksen päähenkilö on ns. ”tavallinen”.
  - 3.2. Päähenkilön toiminta on järjellistä ja johdonmukaista.
  - 3.3. Kertomuksen tapahtumat on esitetty siten, että ne voisivat sattua kenelle tahansa.
4. Kertomuksella on teema.
  - 4.1. Vaara
  - 4.2. Ongelma tai tehtävä
  - 4.3. Matka
  - 4.4. Muuttuminen
5. Kertomuksen rakenne on selkeä.
  - 5.1. Kertomuksessa on alku,
    - 5.1.1. joka antaa kuva päähenkilöstä.
    - 5.1.2. joka antaa kuvan kertomuksen aiheesta.
    - 5.1.3. joka ei paljasta lopputulosta.
  - 5.2. Kertomuksen teema selkenee ja tapahtumat alkavat edetä.
  - 5.3. Kertomuksessa on kriisi.
  - 5.4. Kertomuksessa on käännekohta, jossa kriisi saa ratkaisunsa.
  - 5.5. Kertomuksessa on loppunäytös.
  - 5.6. Kertomuksen loppu on turvallinen ja onnellinen.
  - 5.7. Kertomuksen juoni on helposti seurattava.
6. Kertomuksen henkilöhahmot
  - 6.1. Kertomuksen päähenkilöön on helppo samaistua.
    - 6.1.1. Kertomuksessa on yksi selkeä päähenkilö.
    - 6.1.2. Päähenkilöstä annettu kuva on selkeä.
    - 6.1.3. Päähenkilö on sympaattinen ja puoleensa vetävä.
    - 6.1.4. Päähenkilöllä on nimi.
    - 6.1.5. Päähenkilöllä on tarpeita, pelkoja, erehdyksiä, tunteita ja toiveita.
    - 6.1.6. Päähenkilö on lapsenkaltainen.
  - 6.2. Kertomuksessa on hyviä hahmoja.
  - 6.3. Kertomuksessa on pahoja hahmoja.
  - 6.4. Kertomuksessa on vastakkaisia hahmoja.

- 6.5. Kertomuksen vastakkaisten hahmojen välillä on jännitteitä.
- 7. Kertomus toimii eettisenä tai elämäntaidollisena opettajana.
  - 7.1. Kertomuksella on eettinen tai elämäntaidollinen opetus.
  - 7.2. Kertomus välittää yhteisön arvoja.
  - 7.3. Arvot tai etiikka ovat selkeästi nähtävissä.
  - 7.4. Eettistä tai elämäntaidollista opetusta ei ”väännetä rautalangasta”.
  - 7.5. Etiikka on lapsen mielestä oikeudenmukaista.
  - 7.6. Kertomus tarjoaa esikuvallisen käyttäytymismallin.
  - 7.7. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden kokemukseen oikeasta ja toivotusta toiminnasta.
  - 7.8. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden kokemukseen väärästä ja ei-toivotusta toiminnasta.

KERTOMUSKOHTAINEN OSIO

- 8. Raamatunkertomukset
  - 8.1. Raamatunkertomus sisältää eksistentiaalisen tai moraalisen ongelman.
  - 8.2. Kertomus on ”uskollinen” Raamatun tekstille.
    - 8.2.1. Kertomusta ei ole sensuroitu.
    - 8.2.2. Kertomusta ei ole irrotettu omasta yhteydestään.
    - 8.2.3. Kertomusta ei ole yksinkertaistettu liikaa.
    - 8.2.4. Kertomuksen raamatullisia termejä ei ole tarpeettomasti korvattu arkisemmilla käsitteillä.
    - 8.2.5. Kertomusta ei ole tiivistetty.
  - 8.3. Dramaattisella yksityiskohdalla ei hämärretä kertomuksen hengellistä sanomaa.
  - 8.4. Raamatunhenkilöiden omaleimaisuus säilyy kertomuksessa.
  - 8.5. Jeesus tai Jumala ei ole kertomuksen päähenkilö.
  - 8.6. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään Raamatun yhteiskuntaa.
  - 8.7. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään Raamatun aikakautta.
- 9. Realistiset kertomukset (Kerrottua elämää ja Kirkonmäellä –kertomukset)
  - 9.1. Kertomuksen päähenkilö on todellinen hahmo.
  - 9.2. Kertomus antaa ilmaisun tunteille.
  - 9.3. Kertomus ei ole myytti.
  - 9.4. Kertomus antaa kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista.
    - 9.4.1. Kertomus sisältää yhteisön perusarvoja ja normeja.
    - 9.4.2. Kertomus liittyy nykyiseen yhteiskuntaan.
    - 9.4.3. Kertomus kuvaa yhteisön riittejä ja tapoja.
    - 9.4.4. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä historiaa.
    - 9.4.5. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä nykyhetkeä.
  - 9.5. Kertomus antaa kuuntelijalle asiallista tietoa.
  - 9.6. Kertomus ei anna tietoa suoraan.
  - 9.7. Kertomuksen antama tieto on oppilaan kannalta olennaista.
- 10. Sadut (Kirkonmäellä kertomukset, sadut ja legendat)
  - 10.1. Kertomuksen päähenkilö on mielikuvitusshahmo.
  - 10.2. Sadun yhdeksän tehtävää toteutuvat.
    - 10.2.1. Sadussa asiat polarisoituvat. / Satu sisältää ääri-ilmiöitä.
    - 10.2.2. Satu antaa ilmaisun tunteille.
    - 10.2.3. Satu antaa kuvaa siitä, että elämä on hyvää ja elämisen arvoista.
    - 10.2.4. Satu antaa kuuntelijalle toivoa kehittymisestä.
    - 10.2.5. Satu antaa kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista.
      - Satu sisältää yhteisön perusarvoja ja normeja.
      - Satu liittyy nykyiseen yhteiskuntaan.
      - Satu kuvaa yhteisön riittejä ja tapoja.

Satu auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä historiaa.
 Satu auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä nykyhetkeä.
 10.2.6. Sadussa on perusnäkömyksenä suuri luottamus elämään.

OPETUSSUUNNITELMALLINEN OSIO

1. Luottamus ja turvallisuus
  - 1.1. Elämään ja kuolemaan liittyvät asiat
  - 1.2. Jumala Isänä ja Luojana
  - 1.3. Raamatun kertomukset ja Jeesuksen opetukset Jumalan huolenpidosta
2. Arvokas ja ainutlaatuinen elämä
  - 2.1. Minun juureni: perheen ja suvun arvoja ja perinteitä
  - 2.2. Toisen ihmisen kunnioitus
  - 2.3. Luonnon kunnioitus
  - 2.4. Valintojen tekeminen
  - 2.5. Vastuullisuus
  - 2.6. Suvaitsevuus
3. Raamatun kertomuksia ja opetuksia
  - 3.1. Alku- ja patriarkkakertomukset
  - 3.2. Egyptistä luvattuun maahan
  - 3.3. Jeesuksen elämä
  - 3.4. Jeesuksen opetukset
  - 3.5. Tutustuu Uuteen testamenttiin
  - 3.6. Tutustuu Vanhaan testamenttiin
4. Eettisyyteen kasvaminen
  - 4.1. Ihmisen arvo erityisesti luomisen näkökulmasta
  - 4.2. Kristillinen etiikka: Kultainen sääntö, Rakkauden kaksoiskäsky ja Kymmenen käskyä.
  - 4.3. Yhdessä elämisen kysymykset
  - 4.4. Oikeudenmukaisuus
5. Luterilaisen kirkon elämä
  - 5.1. Seurakunta oppilaan elämässä
  - 5.2. Kirkko- ja kalenterivuoden juhlat
  - 5.3. Luterilaisen kirkon käsitys Jumalasta, armosta, pelastuksesta ja Raamatusta
  - 5.4. Seurakunnan keskeiset toiminnot
  - 5.5. Toiminta seurakunnan jäsenenä
  - 5.6. Kristilliset symbolit kirkossa ja arjen keskellä
  - 5.7. Kirkkotaide
  - 5.8. Virret ja muut hengelliset laulut
6. Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma
  - 6.1. Oppilaiden kohtaamat uskonnot ja kirkot Suomessa ja maailmalla
  - 6.2. Juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteisiä ja erilaisia piirteitä.

Teorian pohjalta on muodostettu väitteitä hyvästä opetuskertomuksesta uskonnossa. Yleisessä osassa on kaikkiin kertomustyyppihin liittyviä väitteitä ja toisessa osassa kullekin kertomustyyppille omat väittämät. Väitteet on pyritty luomaan siten, että niihin voi vastata kyllä-ei –periaatteella. Jos väittäjä on TOSI kyseisen kertomuksen kohdalla eli väittäjä toteutuu, se saa arvon 1 (yksi). Jos väittäjä on EPÄTOSI kyseisen kertomuksen kohdalla eli väittäjä ei toteudu, se saa arvon 0 (nolla).

Liite 3: Määritelty analyysirunko

YLEINEN OSIO

1. Kertomuksen kieli on alkuopetusikäiselle ominaista.

1.1. Kertomuksen käsitteet ovat alkuopetusikäisen ymmärrettävissä.

Ensimmäisen ja toisen luokan oppilas ymmärtää kertomuksessa käytetyt käsitteet ja sanat. Kertomus ei sisällä sellaisia sanoja, joista oppilaalla ei ole kokemusta (esimerkiksi autuas, vanhurskas).

1.2. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden käsitteiden intuitiiviselle ymmärtämiselle.

Kertomus ei selitä lapselle kaikkien sanojen tarkkaa selitystä. Esimerkiksi koni riittää kuvaukseksi kyseenomaisesta eläimestä, eikä sitä tarvitse selittää juurta jaksuen (esim. vanha laiha takkuinen koni). Jos kertomuksessa on lapselle vieraita käsitteitä, kertomus antaa mahdollisuuden ymmärtää ne intuitiivisesti. Lapsi saa kokemuksen sanan taustalla vaikuttavasta tunteesta. (”Autuas on ikään kuin onnellinen tai tyytyväinen, joten se on mukava sana.”)

1.3. Kertomus auttaa lasta ymmärtämään uskonnollisia käsitteitä.

Kertomuksen kautta lapsi saa tietoa esimerkiksi kirkon esineiden nimistä.

2. Kertomus jättää tilaa myös lapsen mielikuvitukselle, mutta mahdollistaa kertomuksen seuraamisen.

2.1. Kuuntelija saa mielikuvitukselle ja seuraamiseen tarvittavat tiedot kertomuksesta.

Kuuntelijalle selviää tarinan päähenkilö eli samaistumisen kohde, samoin päähenkilön lähtötilanne. Kuuntelija saa tiedot myös ympäristöstä ja tapahtumapaikasta.

2.2. Kuuntelijaa saa olennaista tietoa päähenkilöstä mielikuvansa muodostamiseen, jotta mielikuva kantaa kertomuksen läpi.

Tiedot päähenkilöstä eivät ole puutteellisia tai epätäsmällisiä, vaan johdattavat oikean mielikuvan luomiseen. Päähenkilöstä luotua mielikuvaa ei tarvitse muuttaa, eikä siitä tarvitse luopua. Käsitystä päähenkilöstä ei tarvitse muuttaa.

2.3. Kuuntelijaa saa olennaista tietoa tapahtumapaikasta mielikuvansa muodostamiseen, jotta mielikuva kantaa kertomuksen läpi.

Tapahtumapaikan tiedot eivät ole puutteellisia tai epätäsmällisiä, vaan johdattavat oikean mielikuvan luomiseen. Mielikuvaa ei tarvitse muuttaa, eikä siitä tarvitse luopua. Käsitystä tapahtumaympäristöstä ei tarvitse muuttaa kesken kertomuksen.

2.4. Kuuntelijan omalle mielikuvitukselle jää tilaa. Kuuntelija ei saa liian tarkkoja yksityiskohtia.

Kertomuksessa ei selvitetä yksityiskohtaisesti päähenkilön ulkonäköä tai tapahtumapaikan ulkoisia puitteita. Esimerkiksi kertomuksessa ei kerrota, että talon seinät olivat punaiset ja ikkunassa olivat kukalliset verhot, mikäli nämä tiedot eivät ole olennaisia juonen etenemisen kannalta.

2.5. Tarkoin valitut ja suunnatut virikkeet johtavat kuulijan haluttuun maisemaan ja ympäristöön.

Kuulija saa olennaista tietoa ytimekkäillä vihjeillä maisemasta. Esimerkiksi kivikoinen ja paahteinen erämaa on lyhyt ja ytimekäs virike maiseman luomiseen.

3. Kertomus on uskottava.

3.1. Kertomuksen päähenkilö on ns. ”tavallinen”.

Päähenkilö ei ole yliluonnollinen, vaan inhimillinen. Yliluonnolliset kyvyt, kuten parantamisen taito tekee päähenkilöstä yliluonnollisen.

3.2. Päähenkilön toiminta on järjellistä ja johdonmukaista.

Päähenkilö toimii loogisella tavalla. Esimerkiksi kuoleman tai muun vaaran uhatessa hän pelkää, eikä ala nauramaan ja kertomaan vitsejä. Lapselle tämä ei ole johdonmukaista käyttäytymistä.

3.3. Kertomuksen tapahtumat on esitetty siten, että ne voisivat sattua kenelle tahansa.

Lapsen maailmassa monet asiat ovat mahdollisia, etenkin kun ne esitetään tavallisesti. Kuka tahansa voi törmätä kadulla joulupukkiin, kun taas enkelin tapaaminen ei ole tavallista. Mielikuvitusenkelin (esimerkiksi omatunnon) voi kuitenkin tavata.

4. Kertomuksella on teema.

4.1. Vaara (ks. luku 3.2.1.)

4.2. Ongelma tai tehtävä (ks. luku 3.2.2.)

4.3. Matka (ks. luku 3.2.3.)

4.4. Muuttuminen (ks. luku 3.2.4.)

5. Kertomuksen rakenne on selkeä.

5.1. Kertomuksessa on alku,

5.1.1. joka antaa kuva päähenkilöstä.

Kuuntelijalle selviää kenestä kertomus kertoo ja keneen kertomus kutsuu samaistumaan.

5.1.2. joka antaa kuvan kertomuksen aiheesta.

Kuuntelija saa ennakkoaavituksen siitä, mitä kertomus käsittelee (esimerkiksi arkea, juhlahumua, lapsen maailmaa, aikuisten ongelmia, todellista elämää, mielikuvitusmaailmaa).

5.1.3. joka ei paljasta lopputulosta.

Kertomuksen lopputulos säilyy kertomukseen loppuun asti. Kertomus ei ala esimerkiksi seuraavasti: ”Tämä tarina kertoo pienestä pojasta, joka oppi luistelemaan...”

5.2. Kertomuksen teema selkenee ja tapahtumat alkavat edetä.

Kuuntelija saa tarkemman käsityksen kertomuksen aiheesta. ”Ahaa kertomushan käsittelee riitelyä...”

5.3. Kertomuksessa on kriisi.

Päähenkilö kohtaa ongelman tai vaara on suurin. Kertomuksella on huippukohta, johon kuuntelija odottaa vastausta. Kriisi saa joko onnellisen tai onnettoman ratkaisun.

5.4. Kertomuksessa on käännekohta, jossa kriisi saa ratkaisunsa.

Kriisi ratkeaa tavalla tai toisella.

5.5. Kertomuksessa on loppunäytös.

Kertomuksen loppunäytöksessä tunteet tasaantuvat ja viimeisetkin kysymykset saavat vastauksen. Kertomus ei siis saa loppua käännekohtaan, jolloin kriisi on ratkennut.

5.6. Kertomuksen loppu on turvallinen ja onnellinen.

Lapselle jää turvallinen ja helpottunut olo. Päähenkilö on selvinnyt vaarasta ja paha on saanut rangaistuksensa.

5.7. Kertomuksen juoni on helposti seurattava.

Juoni ei poukkoile tapahtumasta toiseen, vaan se etenee johdonmukaisesti tapahtuma kerrallaan. Juonen seuraamista hankaloittaa myös se, jos tapahtumapaikka on vaihtunut äkkiarvaamatta toiseksi.

6. Kertomuksen henkilöahmot

6.1. Kertomuksen päähenkilöön on helppo samaistua.

6.1.1. Kertomuksessa on yksi selkeä päähenkilö.

Jos kertomuksella ei ole päähenkilöä, vaan kertomus on yleistä tapahtumien kuvailua, sen anti kuuntelijalle on vähäisempi. Päähenkilö mahdollistaa tunteiden käsittelyn ja tilanteisiin eläytyminen ja helpompaa. Jos päähenkilöitä on useita tai päähenkilö vaihtuu tiheästi, juonen seuraaminen on hankalaa ja katkonaista. Kaksi yhdessä seikkailevaa päähenkilöä (esim. Hannu ja Kerttu) voidaan poikkeuksellisesti laskea tässä väittämässä todeksi.

6.1.2. Päähenkilöstä annettu kuva on selkeä.

Kuuntelija tietää kuka tarinan päähenkilö on ja millainen hän on (nuori vai vanha, rikas vai köyhä). Ristiriitaiset tiedot päähenkilöstä eivät anna selkeää kuvaa.

6.1.3. Päähenkilö on sympaattinen ja puoleensa vetävä.

Puoleensa vetävä päähenkilö on harmiton ja hyvä. Esimerkiksi ilkeä tai uhmakas päähenkilö ei ole puoleensa vetävä. Kiusattu päähenkilö voi herättää kuuntelijan sympatiat ja olla näin ollen puoleensa vetävä.

6.1.4. Päähenkilöllä on nimi (esim. Mirjam, äiti, kuningas jne...).

Nimetty päähenkilö tulee lapselle läheisemmäksi. Jos päähenkilönä on esimerkiksi rampa mies, päähenkilö ei ole niin läheinen ja kertomuksen käsittely ei ole yhtä helppoa.

6.1.5. Päähenkilöllä on tarpeita, pelkoja, erehdyksiä, tunteita ja toiveita.

Tarpeet, pelot, tunteet, erehdykset ja toiveet tekevät päähenkilöstä inhimillisemmän ja enemmän tavallista ihmistä muistuttavan. Tarpeiden ja pelkojen yms. on kertomuksessa esiinnyttävä nimettyinä, jotta väite on tosi.

6.1.6. Päähenkilö on lapsenkaltainen.

Lapsen on helpompi samaistua päähenkilöön, joka muistuttaa enemmän häntä itseään. Vanhuksen tai liikemiehen maailmaan on vaikeampaa samaistua, koska se on lapselle vieras. Lisäksi lapsenkaltainen päähenkilö on yleensä sympaattinen ja puoleensa vetävä.

6.2. Kertomuksessa on hyviä hahmoja.

Hyvät hahmot ovat sankareita, oikeamielisiä ja myönteisiä. Hyvä hahmo tahtoo hyvää ja tekee hyviä asioita.

6.3. Kertomuksessa on pahoja hahmoja.

Paha hahmo on hyvän hahmon vastakohta. Paha hahmo tahtoo kuolemaa tai tuhoa ja aiheuttaa vaaratilanteita.

6.4. Kertomuksessa on vastakkaisia hahmoja.

Vastakkaiset hahmot ovat elämäntilanteiltaan tai luonteiltaan erilaisia. Kertomuksessa voi olla rikas ja köyhä kosija, kokenut ja kokematon sankari tai äkäinen ja lempeä paimen.

6.5. Kertomuksen vastakkaisten hahmojen välillä on jännitteitä.

Erilaisten ja vastakkaisten hahmojen välillä on todellisessa elämässä jännitteitä. Kertomus on todellisesta elämästä etäinen, jos äkäinen ja lempeä hahmo tulevat muitta mutkitta toimeen keskenään. Ainakin toisen hahmoista on tunnettava kiukkua tai suuttumusta vastakkaista hahmoa kohtaa, jotta väite voi olla tosi.

7. Kertomus toimii eettisenä tai elämäntaidollisena opettajana.

7.1. Kertomuksella on eettinen tai elämäntaidollinen opetus.

Kertomus opettaa hyviä käytöstapoja tai antaa esimerkin eettisestä valinnasta. Tarinalla voi olla vain toinenkin opetus, että väite on tosi.

7.2. Kertomus välittää yhteisön arvoja.

Kertomus sisältää yhteisön arvoja (kuuliaisuus, hyvyys, rehellisyys jne...) ja normeja (esimerkiksi kunnioita lähimmäistä, auta hädässä olevaa jne...).

7.3. Arvot tai etiikka ovat selkeästi nähtävissä.

Kertomuksen sanoma on helposti ja lapsentajuisesti ymmärrettävissä. Esimerkiksi tulisten hiilien kokoaminen vihamiesten pään päälle ymmärretään usein väärin, jolloin vertaukseen liittyvä arvo ei ole selkeästi nähtävissä.

7.4. Eettistä tai elämäntaidollista opetusta ei ”väännetä rautalangasta”.

Kertomuksen opetus ei saa kuitenkaan olla rautalangasta väännetty. Väite on epätosi, jos kertomus päättyy esimerkiksi toteamukseen: ”Jos varastat kaupasta karkkia kuten kertomuksen Maija, olet tehnyt väärin.”

7.5. Etiikka on lapsen mielestä oikeudenmukaista.

Eli kertomuksessa hyvä saa palkkansa ja paha rangaistuksensa. Jos kertomuksessa paha saa palkinnon ja hyvää rangaistaan, lapsi kokee kertomuksen tapahtumat epäoikeudenmukaisina.

7.6. Kertomus tarjoaa esikuvallisen käyttäytymismallin.

Lapsi saa kokemuksen siitä kuinka käyttäytytään kohteliaasti, otetaan lähimmäinen huomioon, suoritetaan tehtävä päättäväisesti loppuun eikä luovuteta kesken kaiken.

7.7. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden kokemukseen oikeasta ja toivotusta toiminnasta.

Eli lapsi saa myönteisen kokemuksen siitä, mitä seuraa, kun toimii oikein. Esimerkiksi rahapussin palauttaja jaa palkinnon eikä moitteita.

7.8. Kertomus tarjoaa mahdollisuuden kokemukseen väärästä ja ei-toivotusta toiminnasta

Eli lapsi saa myönteisen kokemuksen siitä, mitä seuraa, kun toimii väärin. Esimerkiksi varas saa rangaistuksen eikä palkintoa.

KERTOMUSKOHTAINEN OSIO

8. Raamatunkertomukset

8.1. Raamatunkertomus sisältää eksistentiaalisen tai moraalisen ongelman.

Kertomus pohtii olemassa olon merkitystä tai moraalista ongelmaa. Raamatunkertomus pohtii esimerkiksi ihmisen roolia tai tehtävää yhteisössä. Pohdinnan ei tarvitse olla lapsentajuinen, vaan lapsi voi ymmärtää sen intuitiivisestikin.

8.2. Kertomus on ”uskollinen” Raamatun tekstile.

8.2.1. Kertomusta ei ole sensuroitu.

Raamatunkertomuksesta ei ole jätetty jotakin esimerkiksi epäedullista tai liian pelottavaa kohtaa pois.

8.2.2. Kertomusta ei ole irrotettu omasta yhteydestään.

Kertomus kuuluu omaan yhteyteen tai ympäristöön. Esimerkiksi Laupias samarialainen on Jeesuksen opetus eikä yksittäinen oma tarinansa vailla Jeesuksen opetusta.

8.2.3. Kertomusta ei ole yksinkertaistettu liikaa.

Raamatunkertomukset ovat omanlaisiaan kertomuksia. Niiden yksinkertaistaminen voi viedä kertomukselta sen sanoman. Esimerkiksi Laupiasta samarialaista ei voi yksinkertaistaa siten, että joku vain tulee ja pelastaa rosvojen pieksämän miehen.

8.2.4. Kertomuksen raamatullisia termejä ei ole tarpeettomasti korvattu arkisemmilla käsitteillä.

Raamatun aikakausi oli erilaista kuin nykyaika. Se ei kuitenkaan saa olla syynä termien korvaamiselle. On eri asia puhua orjattaresta tai palvelijasta. Samoin tullimies tai lainoppinut on lapsen intuitiivisesti ymmärrettävissä oleva termi, joita ei kannata muuttaa vaikkapa rahankerääjäksi tai vanhojen kirjoitusten tutkijaksi.

8.2.5. Kertomusta ei ole tiivistetty.

Referoitu ja lyhennelty raamatunkertomus ei tarjoa yhtä syvällistä sanomaa kuin alkuperäinen kertomus. Jos Raamatunkertomuksessa on jätetty joitakin tapahtumia pois alkuperäiseen verrattuna, se saa väitteen arvoksi epätosi.

8.3. Dramaattisella yksityiskohdalla ei hämärretä kertomuksen hengellistä sanomaa.

Jeesuksen ihmeteot eivät ole kertomuksen huippukohta, vaan hengellinen sanoma on aina tärkein. Esimerkiksi jos kertomuksen loppunäytöksessä korostetaan hengellistä sanomaa, väite on tosi. Jos loppunäytös muodostuu vain sairaan parantumisesta, väite on epätosi.

8.4. Raamatunhenkilöiden omaleimaisuus säilyy kertomuksessa.

Raamatunhenkilöiden luonteen piirteet eivät ole alkuperäistä esitystä edullisemmin tai epäedullisemmin kuvattuja.

8.5. Jeesus tai Jumala ei ole kertomuksen päähenkilö.

Jeesus tai Jumala ei ole kertomuksen päähenkilö tai päähenkilöön verrattuna samassa asemassa. Jos kertomuksessa on useita päähenkilöitä ja esimerkiksi Jeesus on yksi heistä, väite on epätosi.

8.6. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään Raamatun yhteiskuntaa.

Raamatun ajan yhteiskunta oli maatalousyhteiskunta, jonka elämäntyyli ja elämäntavat ovat nykylapselle vieraita. Raamatunkertomukset voivat kuitenkin toimia tämän yhteiskunnan avaajina. Kertomukset voivat esitellä Raamatun ajan matkantekoa, ruokailua, ammatteja, maatalouden käsitteistöä jne...

8.7. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään Raamatun aikakautta.

Uuden testamentin kertomukset liittyvät läheisesti roomalaisten aikakauteen ja historiaan. Oikeuslaitos toimi erilailla kuin nykyisin, keisarin valta oli suurempaa kuin tämän päivän presidentin samoin tullimiesten keräämät maksut kaupunkien porteilla tuntuvat erikoisilta. Raamatunkertomusten kautta oppilaalla on mahdollista tutustua aikakauden historiaan.

9. Realistiset kertomukset (Kerrottua elämää ja Kirkonmäellä kertomukset)

9.1. Kertomuksen päähenkilö on todellinen hahmo.

Päähenkilö ei ole mielikuvitushahmo, esimerkiksi puhuva koira.

9.2. Kertomus antaa ilmaisun tunteille.

Kertomus nimeää tunteita ja tunnetiloja. Oppilas osaa nimeäminen kautta yhdistää oman tuntemuksensa ja tunteen nimen toisiinsa.

9.3. Kertomus ei ole myytti.

Kertomuksessa ei ole historiallista sankaria.

9.4. Kertomus antaa kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista.

9.4.1. Kertomus sisältää yhteisön perusarvoja ja normeja.

Kertomus sisältää yhteisön arvoja (kuuliaisuus, hyvyys, rehellisyys jne...) ja normeja (esimerkiksi kunnioita lähimmäistä, auta hädässä olevaa jne...).

9.4.2. Kertomus liittyy nykyiseen yhteiskuntaan.

9.4.3. Kertomus kuvaa yhteisön riittejä ja tapoja.

Kertomus kuvaa esimerkiksi hyviä käytöstapoja tai ihmiselämän rituaaleja, kuten kastetta, hautajaisia, ehtoollisella käymistä tai vaaleissa äänestämistä.

9.4.4. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä historiaa.

Kertomus kertoo jotakin oppilaan yhteisön menneisyydestä, sen tavoista, käytänteistä, elämäntavasta tai esineistöstä.

9.4.5. Kertomus auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä nykyhetkeä.

Kertomus selittää oppilaalle nykyisiä tapoja ja tapahtumia ja niiden taustoja.

9.5. Kertomus antaa kuuntelijalle asiallista tietoa.

Oppilas saa kertomuksesta tietoa. Esimerkiksi mikä on kirkon etuosassa olevan maa-lauksen nimi tai kuinka virret merkitään.

9.6. Kertomus ei anna tietoa suoraan ns. ”rautalangasta vääntämällä”.

Kertomuksen tarjoama tiedollinen aines tulee esiin esimerkiksi päähenkilön touhujen myötä.

9.7. Kertomuksen antama tieto on oppilaan kannalta olennaista.

Tiedollinen aines ei ole sirpalemaista nippelitietoa esimerkiksi vuosilukuja tms., vaan tiedollisen aineksen on muodostuttava osaksi kokonaisuutta.

10. Sadut (Kirkonmäellä –kertomukset, sadut ja legendat)

10.1. Kertomuksen päähenkilö on mielikuvitushahmo.

Kertomuksen päähenkilö ei ole tavallinen ihminen, vaan sadussa on oltava jotakin taianomaisuutta.

10.2. Sadun yhdeksän tehtävää toteutuvat.

10.2.1. Sadussa asiat polarisoituvat. / Satu sisältää ääri-ilmioita.

Sadussa on luonteen piirteiden tai elämäntilanteiden äärilaitoja. Esimerkiksi köyhyys vs. rikkaus tai sota vs. rauha.

10.2.2. Satu antaa ilmaisun tunteille.

Satu auttaa oppilasta nimeämään erilaisia tunnetiloja.

10.2.3. Satu antaa kuvaa siitä, että elämä on hyvää ja elämisen arvoista.

Elämällä on tarkoitus ja mielekkyys. Vaikka elämässä onkin vaikeuksia, niitä vastaan kannattaa ponnistella.

10.2.4. Sadun antaa kuuntelijalle toivoa kehittymisestä.

Kaikilla on mahdollisuus kehittyä ja kasvaa. Pienin ja heikoin voi voittaa oveluudella suuren ja mahtavan jne...

10.2.5. Satu antaa kuvia ihmisten yhteisistä kokemuksista ja motiiveista.**10.2.5.1. Satu sisältää yhteisön perusarvoja ja normeja.**

Kertomus sisältää yhteisön arvoja (kuuliaisuus, hyvyys, rehellisyys jne...) ja normeja (esimerkiksi kunnioita lähimmäistä, auta hädässä olevaa jne...).

10.2.5.2. Satu liittyy nykyiseen yhteiskuntaan.**10.2.5.3. Satu kuvaa yhteisön riittejä ja tapoja.**

Kertomus kuvaa esimerkiksi hyviä käytöstapoja tai ihmiselämän rituaaleja, kuten kastetta, hautajaisia, ehtoollisella käymistä tai vaaleissa äänestämistä.

10.2.5.4. Satu auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä historiaa.

Kertomus kertoo jotakin oppilaan yhteisön menneisyydestä, sen tavoista, käytänteistä, elämäntavasta tai esineistöstä.

10.2.5.5. Satu auttaa oppilasta ymmärtämään yhteisönsä nykyhetkeä.

Kertomus selittää oppilaalle nykyisiä tapoja ja tapahtumia ja niiden taustoja.

10.2.6. Sadussa on perusnäkemysnä suuri luottamus elämään.

Sadussa on lohduttavia piirteitä. Satu antaa kuvaa, että ihminen ei ole maailmaan hylätty, vaan hänestä pidetään huolta tavalla tai toisella.

OPETUSSUUNNITELMALLINEN OSIO**1. Luottamus ja turvallisuus****1.1. Elämään ja kuolemaan liittyvät asiat**

Tämä väite on tosi, jos kertomuksen aiheet käsittelevät syntymää, kuolemaa, elämää ja näiden asioiden pohdintaa.

1.2. Jumala Isänä ja Luojana

Väite on tosi, jos kertomus pohtii Jumalaa, Jumalan ja ihmisen välistä suhdetta, Jumalan merkitystä elämälle. Väite on tosi myös silloin, jos Jumalasta käytetään nimiä Taivaan Isä, Luoja, Herra tms. Väite on tosi myös silloin, jos kertomus käsittelee Herran siunausta.

1.3. Raamatun kertomukset ja Jeesuksen opetukset Jumalan huolenpidosta

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee Jumalan huolehtivaa ja turvallista roolia.

2. Arvokas ja ainutlaatuinen elämä**2.1. Minun juureni: perheen ja suvun arvoja ja perinteitä**

Väite on tosi, jos kertomus esittelee jonkun perheen tai yksilön arvoja tai perinteitä niin arjessa kuin juhlassa.

2.2. Toisen ihmisen kunnioitus

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee ihmisen toimia toisen ihmisen hyväksi ja elämän turvaamiseksi. Väite on myös tosi, jos kertomus käsittelee toisen ihmisen omaisuuden tms. arvostamista.

2.3. Luonnon kunnioitus

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee ihmisen toimia luonnon hyväksi, monipuolisen elämän ylläpitämiseksi tai luonnon suojelun kannalta. Luontoon luetaan niin eloton kuin elollinenkin luonto.

2.4. Valintojen tekeminen

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee jonkin valinnan tekemistä. Tehtävä valinta voi olla moraalinen tai ihan arkinen, sillä usein arkiseltakin tuntuvien valintojen pohjalla on moraalinen valinta.

2.5. Vastuullisuus

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee vastuunottamista myönteiseltä tai kielteiseltä kannalta toisesta ihmisestä, tehtävästä, luonnosta, omista sanomisistaan ja tekemisistään.

2.6. Suvaitsevuus

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee oppilaan elämään liittyviä kirkkoja, uskontoja tai vähemmistöjä. Vähemmistöihin lasketaan kuuluviksi erilaiset kielivähemmistöt, vammaisryhmät ja etniset vähemmistöt.

3. Raamatun kertomuksia ja opetuksia

3.1. Alku- ja patriarkkakertomukset

3.2. Egyptistä luvattuun maahan

3.3. Jeesuksen elämä

Tähän väitteeseen luetaan kuuluvaksi Jeesuksen elämänkaaren vaihteita käsittelevät kertomukset.

3.4. Jeesuksen opetukset

Tähän väitteeseen luetaan kuuluviksi Jeesuksen opetuskertomukset, Isä meidän –rukous ja ihmekertomukset, sillä ihmekertomuksien taustalla on usein Jeesuksen opetus esimerkiksi lähimmäisiin suhtautumisesta.

3.5. Tutustuu Uuteen testamenttiin

Väite on tosi, jos oppilas saa kertomuksen kautta tietoa Uuden testamentin synnystä, rakenteesta, sisällöstä tms. seikasta.

3.6. Tutustuu Vanhaan testamenttiin

Väite on tosi, jos oppilas saa kertomuksen kautta tietoa Vanhan testamentin synnystä, rakenteesta, sisällöstä tms. seikasta.

4. Eettisyyteen kasvaminen

4.1. Ihmisen arvo erityisesti luomisen näkökulmasta

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee ajatusta, että jokainen ihminen ja jokainen elämä on itsellään arvokas. Luomisen näkökulmaan liittyy myös se, että Jumala on luonut ihmisen ja Jumala luo jokaiseen ihmiseen elämän. Ihminen Jumalan omana kuvana ja Jumalan luoman luonnon hoitajana kuuluu myös tähän väitteeseen.

4.2. Kristillinen etiikka:

Väite on tosi, jos kertomus sisältää kristillisen etiikan kulmakivien Kultaisen säännön (*Kaikki mitä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää se heille.*), Rakkauden kaksoiskäskyn (*Rakasta Jumalaa koko sydämestäsi. Rakasta lähimmäistä niin kuin itseäsi.*) tai Kymmenen käskyn mukaista toimintaa. Kertomuksen ei siis tarvitse opettaa, mitä Kultainen sääntö tarkoittaa tai mistä se on peräisin.

4.3. Yhdessä elämisen kysymykset

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee yhdessä elämisen sääntöjä, hyviä tapoja ja toisen ihmisen huomioon ottavaa käyttäytymistä.

4.4. Oikeudenmukaisuus

Väite on tosi, jos kertomus antaa mielikuvan oikeudenmukaisen toiminnan seurauksista tai epäoikeudenmukaisen toiminnan seurauksista.

5. Luterilaisen kirkon elämä

5.1. Seurakunta oppilaan elämässä

Väite on tosi, jos kertomus auttaa oppilasta tutustumaan seurakunnan erilaisiin toimintamuotoihin lapsityön näkökulmasta. Jos kertomus käsittelee ihmisen elämänkaa-

reen kuuluvia kirkollisia toimituksia (kuten hautajaiset, häät, ristiäiset), väite on myös silloin tosi.

5.2. Kirkko- ja kalenterivuoden juhlat

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee jotakin kirkko- tai kalenterivuoden juhlaa kuvaamalla ihmisten toimia tai tapoja kyseisenä juhlana tai juhlan alkuperää. Pelkkä juhlan nimen maininta ei tee väitteestä totta.

5.3. Luterilaisen kirkon käsitys Jumalasta, armosta, pelastuksesta ja Raamatus- ta

Väite on tosi, jos kertomus auttaa lasta ymmärtämään sen, millainen merkitys tai kuva luterilaisessa yhteisössä Raamatulla, Jumalalla, armolla tai pelastuksella on. Jeesuksen opetukset Jumalasta lasketaan luterilaiseen Jumalakäsitykseen.

5.4. Seurakunnan keskeiset toiminnot

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee jumalanpalvelusta, kirkollisia toimituksia, diakoniaa tai näiden alkuperää. Pelkkä jumalanpalveluksen mainitseminen ei tee väitteestä totta.

5.5. Toiminta seurakunnan jäsenenä

Väite on tosi, jos kertomus antaa kuvan siitä, kuinka yksilö voi olla mukana seurakunnan toiminnassa, kuinka seurakunnan jäseneksi liitytään tai mitä oikeuksia tai velvollisuuksia seurakunnan jäsenenä on.

5.6. Kristilliset symbolit kirkossa ja arjen keskellä

Väite on tosi, jos se auttaa oppilasta tutustumaan kristilliseen symboliikkaan. Symboliikkaan luetaan kuuluviksi niin kielelliset vertauskuvat kuin kuvalliset symbolitkin.

5.7. Kirkkotaide

Väite on tosi, jos kertomus esittelee oppilaalle kirkkotaidetta. Esittelyn ei tarvitse olla yksittäinen, vaan yleinen kirkkotaiteen piirteiden kuvaaminen riittää.

5.8. Virret ja muut hengelliset laulut

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee virsiä tai muuta hengellistä musiikkia. Esimerkiksi virren sanojen sisältyminen kertomukseen tekee väitteestä toden, samoin urkumusiikin kuvailu. Myös psalmit ja rukoukset tekevät väitteestä toden.

6. Oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma

6.1. Oppilaiden kohtaamat uskonnot ja kirkot Suomessa ja maailmalla

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee jotakin suomalaista tai ulkomaalaista uskontoa tai kirkkoa, sen alkuperää, jäsenien toimintaa tai tapoja tai uskonnon vaikutuksia yksilöön tai kyseiseen yhteisöön. Väite on tosi myös silloin, kun kertomus käsittelee kirkkoon kuulumattomien henkilöiden elämää, tapoja tai ajatuksia.

6.2. Juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin yhteisiä ja erilaisia piirteitä.

Väite on tosi, jos kertomus käsittelee vähintään kahden edellä mainitun uskonnon yhteisiä piirteitä tai eroja.

Liite 4: Aihealueiden analyysirunko

(Nisonen, Pyysiäinen & Töllinen 1999, 5)

Hyvää ja pahaa

- Sinä olet tärkeä
- Olemme erilaisia
- Yhdessä
- Kilpailu
- Kiusaaminen
- Anteeksi
- Oma ja toisen oma
- Säännöt auttavat

Elämää Jeesuksen aikana

- Raamattu
- Palestiinan elämää
- Palestiinalaisessa kodissa
- Synagogassa
- Palestiinan luonto
- Paimenten elämää
- Matkantekoa
- Jerusalemin temppelissä
- Juhlilta kotiin

Elämää seurakunnassa

- Kirkko
- Kirkossa
- Laulava seurakunta
- Pappi ja muut seurakunnan työntekijät
- Lasten seurakunta
- Lähetyskäskey
- Lähetystyössä

Oikein ja väärin

- Ystävä
- Me autamme
- Olemme tyytyväisiä
- Kateus
- Riita ja sopiminen
- Totta ja valhetta
- Omatunto
- Pelko

Jeesus opettajana

- Jeesus oli rakentaja ja opettaja

- Pietarin kalansaalis (Jeesuksen ja opetuslasten suhde)
- Jeesus parantaa halvaantuneen (paranushmeet)
- Jeesus ja lapset
- Jeesus ja sairas poika (sairaat lapset)
- Laupias samarialainen (Jeesuksen opetuksset)
- Sakkeus (Jeesus ja syrjityt tai syntiset ihmiset)
- Hyvä paimen (Jeesuksen vertaukset itseltään)

Elämää Jumalan maailmassa

- Millainen Jumala on
- Elämä on Jumalan luomaa
- Jumala on luonut ihmisen
- Hoidamme Jumalan luontoa
- Rukous
- Isä meidän, joka olet taivaissa
- Jokapäiväinen leipämme
- Anna syntimme anteeksi
- Äläkä saata meitä kiusaukseen
- Isä meidän –rukous

Elämän juhlaa

- Adventti
- Joulu
- Jouluyö
- Uusi vuosi
- Loppiainen
- Laskiainen
- Marianpäivä
- Palmusunnuntai
- Kiiristorstai
- Pitkäperjantai
- Pääsiäinen
- Helatorstai
- Mikkelinpäivä
- Pyhäinpäivä

Liite 5: Päähenkilöiden ristiintaulukointi

Oikeilla jäljillä 1&2 Raamatunkertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	10	33
Lapsi	3	5

Oikeilla jäljillä 1&2 Kerrottua elämää –kertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	2	0
Lapsi	7	9

Oikeilla jäljillä 1 Kaikki kertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	8	18
Lapsi	6	20

Oikeilla jäljillä 2 Kaikki kertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	5	18
Lapsi	9	14

Suuri kertomus – Elämä edessä Kaikki kertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	6	20
Lapsi	7	10

Suuri kertomus – Elämä edessä Raamatunkertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	4	15
Lapsi	0	2

Suuri kertomus – Elämä edessä Realistiset kertomukset	Nainen	Mies
Aikuinen	0	0
Lapsi	6	3

Suuri kertomus – Elämä edessä Sadut	Nainen	Mies	Tuntematon
Aikuinen	2	5	-
Lapsi	1	5	2

Liite 6: Sisältöluokkien toteutumisprosentit

Väittämät	Oikeilla jäljillä 1 – kertomukset	Toteutusprosentti	Oikeilla jäljillä 2 – kertomukset	Toteutusprosentti	Kaikki kertomukset	Toteutusprosentti
1.						
1.1.	24	50,0 %	19	43,2 %	43	46,7 %
1.2.	47	97,9 %	44	100,0 %	91	98,9 %
1.3.	39	81,3 %	33	75,0 %	72	78,3 %
2.						
2.1.	47	97,9 %	44	100,0 %	91	98,9 %
2.2.	37	77,1 %	33	75,0 %	70	76,1 %
2.3.	39	81,3 %	27	61,4 %	66	71,7 %
2.4.	48	100,0 %	44	100,0 %	92	100,0 %
2.5.	33	68,8 %	29	65,9 %	62	67,4 %
3.						
3.1.	36	75,0 %	28	63,6 %	64	69,6 %
3.2.	42	87,5 %	35	79,5 %	77	83,7 %
3.3.	25	52,1 %	18	40,9 %	43	46,7 %
4.						
4.1.	24	50,0 %	21	47,7 %	45	48,9 %
4.2.	38	79,2 %	40	90,9 %	78	84,8 %
4.3.	22	45,8 %	17	38,6 %	39	42,4 %
4.4.	43	89,6 %	41	93,2 %	84	91,3 %
5.						
5.1.1.	37	77,1 %	30	68,2 %	67	72,8 %
5.1.2.	30	62,5 %	31	70,5 %	61	66,3 %
5.1.3.	48	100,0 %	43	97,7 %	91	98,9 %
5.2.	47	97,9 %	44	100,0 %	91	98,9 %
5.3.	40	83,3 %	37	84,1 %	77	83,7 %
5.4.	39	81,3 %	36	81,8 %	75	81,5 %
5.5.	47	97,9 %	41	93,2 %	88	95,7 %
5.6.	44	91,7 %	39	88,6 %	83	90,2 %
5.7.	48	100,0 %	44	100,0 %	92	100,0 %
6.						
6.1.1.	32	66,7 %	25	56,8 %	57	62,0 %
6.1.2.	40	83,3 %	39	88,6 %	79	85,9 %
6.1.3.	36	75,0 %	33	75,0 %	69	75,0 %
6.1.4.	43	89,6 %	40	90,9 %	83	90,2 %
6.1.5.	44	91,7 %	41	93,2 %	85	92,4 %
6.1.6.	25	52,1 %	24	54,5 %	49	53,3 %
6.2.	48	100,0 %	44	100,0 %	92	100,0 %
6.3.	15	31,3 %	18	40,9 %	33	35,9 %
6.4.	44	91,7 %	42	95,5 %	86	93,5 %
6.5.	23	47,9 %	16	36,4 %	39	42,4 %
7.						
7.1.	31	64,6 %	28	63,6 %	59	64,1 %
7.2.	38	79,2 %	36	81,8 %	74	80,4 %
7.3.	33	68,8 %	34	77,3 %	67	72,8 %
7.4.	26	54,2 %	31	70,5 %	57	62,0 %

7.5.	32	66,7 %	31	70,5 %	63	68,5 %
7.6.	33	68,8 %	31	70,5 %	64	69,6 %
7.7.	19	39,6 %	28	63,6 %	47	51,1 %
7.8.	11	22,9 %	13	29,5 %	24	26,1 %
8.						
8.1.	19	86,4 %	22	100,0 %	41	93,2 %
8.2.						
8.2.1.	11	50,0 %	12	54,5 %	23	52,3 %
8.2.2.	18	81,8 %	17	77,3 %	35	79,5 %
8.2.3.	18	81,8 %	14	63,6 %	32	72,7 %
8.2.4.	16	72,7 %	18	81,8 %	34	77,3 %
8.2.5.	15	68,2 %	15	68,2 %	30	68,2 %
8.3.	18	81,8 %	20	90,9 %	38	86,4 %
8.4.	21	95,5 %	22	100,0 %	43	97,7 %
8.5.	15	68,2 %	16	72,7 %	31	70,5 %
8.6.	22	100,0 %	21	95,5 %	43	97,7 %
8.7.	8	36,4 %	10	45,5 %	18	40,9 %
9.						
9.1.	11	47,8 %	8	44,4 %	19	46,3 %
9.2.	19	82,6 %	15	83,3 %	34	82,9 %
9.3.	21	91,3 %	17	94,4 %	38	92,7 %
9.4.						
9.4.1.	22	95,7 %	18	100,0 %	40	97,6 %
9.4.2.	22	95,7 %	18	100,0 %	40	97,6 %
9.4.3.	18	78,3 %	16	88,9 %	34	82,9 %
9.4.4.	5	21,7 %	3	16,7 %	8	19,5 %
9.4.5.	20	87,0 %	17	94,4 %	37	90,2 %
9.5.	18	78,3 %	11	61,1 %	29	70,7 %
9.6.	10	43,5 %	18	100,0 %	28	68,3 %
9.7.	21	91,3 %	18	100,0 %	39	95,1 %
10.						
10.1.	13	86,7 %	14	93,3 %	27	90,0 %
10.2.						
10.2.1.	12	80,0 %	15	100,0 %	27	90,0 %
10.2.2.	15	100,0 %	13	86,7 %	28	93,3 %
10.2.3.	15	100,0 %	15	100,0 %	30	100,0 %
10.2.4.	14	93,3 %	15	100,0 %	29	96,7 %
10.2.5.						
10.2.5.1.	14	93,3 %	15	100,0 %	29	96,7 %
10.2.5.2.	13	86,7 %	14	93,3 %	27	90,0 %
10.2.5.3.	13	86,7 %	12	80,0 %	25	83,3 %
10.2.5.4.	4	26,7 %	2	13,3 %	6	20,0 %
10.2.5.5.	12	80,0 %	11	73,3 %	23	76,7 %
10.2.6.	15	100,0 %	15	100,0 %	30	100,0 %
OPS 1.						
1.1.	36	75,0 %	30	68,2 %	66	71,7 %
1.2.	25	52,1 %	25	56,8 %	50	54,3 %
1.3.	13	27,1 %	13	29,5 %	26	28,3 %
OPS 2.						
2.1.	23	47,9 %	19	43,2 %	42	45,7 %
2.2.	35	72,9 %	41	93,2 %	76	82,6 %
2.3.	6	12,5 %	5	11,4 %	11	12,0 %

2.4.	40	83,3 %	42	95,5 %	82	89,1 %
2.5.	22	45,8 %	23	52,3 %	45	48,9 %
2.6.	9	18,8 %	8	18,2 %	17	18,5 %
OPS 3.						
3.1.	3	6,3 %	3	6,8 %	6	6,5 %
3.2.	0	0,0 %	0	0,0 %	0	0,0 %
3.3.	15	31,3 %	15	34,1 %	30	32,6 %
3.4.	10	20,8 %	10	22,7 %	20	21,7 %
3.5.	21	43,8 %	20	45,5 %	41	44,6 %
3.6.	6	12,5 %	7	15,9 %	13	14,1 %
OPS 4.						
4.1.	25	52,1 %	28	63,6 %	53	57,6 %
4.2.	25	52,1 %	31	70,5 %	56	60,9 %
4.3.	28	58,3 %	30	68,2 %	58	63,0 %
4.4.	22	45,8 %	23	52,3 %	45	48,9 %
OPS 5.						
5.1.	15	31,3 %	9	20,5 %	24	26,1 %
5.2.	9	18,8 %	14	31,8 %	23	25,0 %
5.3.	21	43,8 %	19	43,2 %	40	43,5 %
5.4.	13	27,1 %	9	20,5 %	22	23,9 %
5.5.	10	20,8 %	5	11,4 %	15	16,3 %
5.6.	15	31,3 %	26	59,1 %	41	44,6 %
5.7.	12	25,0 %	8	18,2 %	20	21,7 %
5.8.	12	25,0 %	5	11,4 %	17	18,5 %
OPS 6.						
6.1.	10	20,8 %	4	9,1 %	14	15,2 %
6.2.	2	4,2 %	2	4,5 %	4	4,3 %

Liite 7: Kertomusten pistemäärät ja toteutumisosuudet

Opetussuunnitelmalliset pisteet (max 29)

			Piste- määrä	OPS- väittämi- en toteu- tumis- prosentti
1.	1LK/T7/3	Lähetystyön hyväksi	16	55,2 %
2.	2LK/T1/2	Enkeli pelastaa Pietarin vankilasta	16	55,2 %
3.	1LK/T3/4	Rovastin Rotan opintomatka pyhäkou- luun	15	51,7 %
4.	1LK/T4/1	Pienikin on tärkeä	15	51,7 %
5.	1LK/T5/3	Kukkia kummulle	15	51,7 %
6.	2LK/T2/2	Hei vaan, mummi!	15	51,7 %
7.	2LK/T4/2	Kadonnut lammas ja hyvä paimen	15	51,7 %
8.	1LK/T2/6	Rukous, jonka Jeesus opetti	14	48,3 %
9.	1LK/T9/2	Kirkonmäen joulu	14	48,3 %
10.	1LK/T9/8	Aurinkokin tanssii	14	48,3 %
11.	2LK/T2/1	Valontuiketta pimeässä	14	48,3 %
12.	2LK/T4/4	Lähdetään Betlehemiin!	14	48,3 %
13.	2LK/T5/4	Minä olen taivaan valo	14	48,3 %
14.	2LK/T8/2	Lähetyskäsky	14	48,3 %
15.	1LK/T2/5	Varenka	13	44,8 %
16.	1LK/T3/5	Jeesus Simonin talossa	13	44,8 %
17.	1LK/T6/4	Enemmän kuin kymmenen poikaa	13	44,8 %
18.	2LK/T0/1	Jeesus 12-vuotiaana temppelissä	13	44,8 %
19.	2LK/T0/4	Värikylypyjä ja elämän käyttöohjeita	13	44,8 %
20.	2LK/T2/5	Suuret illalliset	13	44,8 %
21.	2LK/T6/2	Halvaantuneen parantaminen	13	44,8 %
22.	2LK/T6/5	Marian ja Elisabetin ystävyys	13	44,8 %
23.	2LK/T7/4	Viimeinen ateria	13	44,8 %
24.	2LK/T8/3	Lähetyslentäjän kirje	13	44,8 %
25.	1LK/T1/1	Lasten valtakunta	12	41,4 %
26.	1LK/T1/2	Tassuja ristiäisissä	12	41,4 %
27.	1LK/T3/1	Sakkeus	12	41,4 %
28.	1LK/T6/3	Riisiä ja rakkautta	12	41,4 %
29.	1LK/T7/1	Laupias samarialainen	12	41,4 %
30.	2LK/T3/4	Mooses kaislakorissa	12	41,4 %
31.	2LK/T5/2	Aadam antaa eläimille nimet	12	41,4 %
32.	2LK/T8/1	Ihmeellisiä lahjoja	12	41,4 %
33.	1LK/T1/3	Melkein kummitusjuttu	11	37,9 %
34.	1LK/T2/3	Anton	11	37,9 %
35.	1LK/T4/3	Lasten lauluhetki ja hiiren herkkuhetki	11	37,9 %
36.	1LK/T4/4	Leevi saa vieraita	11	37,9 %
37.	1LK/T9/1	Jouluevankeliumi	11	37,9 %
38.	2LK/T1/3	Sinua siunata tahdon	11	37,9 %
39.	2LK/T3/2	Jeesuksen kiusaus	11	37,9 %
40.	2LK/T3/3	Rakkautta yli rajojen	11	37,9 %
41.	2LK/T4/1	Samanlaista ja erilaista	11	37,9 %
42.	2LK/T5/3	Karkkipuun istutusta	11	37,9 %

43.	2LK/T7/6	Golgatalla	11	37,9 %
44.	2LK/T7/7	Tyhjä hauta	11	37,9 %
45.	2LK/T8/5	Helluntai	11	37,9 %
46.	1LK/T0/1	Tervetuloa Kirkonmäelle!	10	34,5 %
47.	1LK/T2/1	Simeon temppelissä	10	34,5 %
48.	1LK/T4/2	Onkireissu	10	34,5 %
49.	1LK/T8/1	Vedenpaisumus	10	34,5 %
50.	2LK/T2/4	Mitä lepopäivänä on lupa tehdä?	10	34,5 %
51.	2LK/T7/1	Bartimaios	10	34,5 %
52.	2LK/T7/2	Hilpeä Hiiri vihertää	10	34,5 %
53.	2LK/T7/5	Getsemanessa	10	34,5 %
54.	1LK/T1/5	Johanneksen odotus ja syntymä	9	31,0 %
55.	1LK/T3/3	Albert	9	31,0 %
56.	1LK/T5/2	Erimielisyyksiä	9	31,0 %
57.	1LK/T5/4	Johannan uni	9	31,0 %
58.	1LK/T6/2	Uusi kevät	9	31,0 %
59.	1LK/T7/4	Viisi leipää ja kaksi kalaa	9	31,0 %
60.	1LK/T8/2	Lina Sandell	9	31,0 %
61.	1LK/T9/5	Getsemanessa	9	31,0 %
62.	1LK/T9/7	Tyhjä hauta	9	31,0 %
63.	2LK/T0/2	Urkuhuoltoa	9	31,0 %
64.	2LK/T1/1	Sulka	9	31,0 %
65.	2LK/T1/5	Jumala saa meidät nauramaan	9	31,0 %
66.	2LK/T2/3	Hiiren hiljaista	9	31,0 %
67.	2LK/T3/1	Eveliina-enkeli	9	31,0 %
68.	2LK/T4/3	Seuratkaa tähteä	9	31,0 %
69.	1LK/T3/2	Taikasanoja	8	27,6 %
70.	1LK/T5/1	Jeesus tyynnyttää myrskyn	8	27,6 %
71.	1LK/T5/5	Tiina	8	27,6 %
72.	1LK/T8/3	Leipää ja viiniä	8	27,6 %
73.	1LK/T8/4	Jaakobin uni	8	27,6 %
74.	1LK/T9/4	Viimeinen ateria	8	27,6 %
75.	2LK/T0/3	Soikoon ilovirtemme	8	27,6 %
76.	2LK/T6/3	Kaksi ystävästä	8	27,6 %
77.	2LK/T7/3	Kuningas tulee!	8	27,6 %
78.	1LK/T0/2	Raamatun salakuuntelua	7	24,1 %
79.	1LK/T2/2	Helin leija	7	24,1 %
80.	1LK/T2/4	Kaavoja ja kaavoja	7	24,1 %
81.	1LK/T8/5	Koivu ja tähti	7	24,1 %
82.	1LK/T9/6	Jeesus tuomitaan kuolemaan	7	24,1 %
83.	2LK/T6/1	Kukkakimppu ystävälle	7	24,1 %
84.	2LK/T6/4	Ystävän silmälasit	7	24,1 %
85.	2LK/T8/4	Suuria suruja ja suuria iloja	7	24,1 %
86.	2LK/T8/6	Jännittävä koulutie	7	24,1 %
87.	1LK/T1/4	Nimittelyä	6	20,7 %
88.	1LK/T6/1	Jairoksen tytär	6	20,7 %
89.	1LK/T9/3	Jeesus ratsastaa Jerusalemiin	6	20,7 %
90.	2LK/T1/4	Sammakkosanoja	6	20,7 %
91.	2LK/T5/1	Taivaan valo	5	17,2 %
92.	1LK/T7/2	Tappi	4	13,8 %

OPS-väittämien toteutumisprosentin keskiarvo 35,9 %

Kertomuspisteet (max 53)

		Piste- määrä	Kerto- musväit- tämien toteutu- mispro- sentti
1.	2LK/T6/4	Ystävän silmälasit	47 92,5 %
2.	2LK/T0/4	Värikylypyjä ja elämän käyttöohjeita	46,5 89,6 %
3.	2LK/T2/3	Hiiren hiljaista	46,5 89,6 %
4.	2LK/T2/2	Hei vaan, mummi!	46 88,7 %
5.	2LK/T3/1	Eveliina-enkeli	45 88,7 %
6.	2LK/T8/6	Jännittävä koulutie	45 88,7 %
7.	1LK/T3/3	Albert	46 86,8 %
8.	1LK/T3/4	Rovastin Rotan opintomatka pyhäkouluun	45,5 85,8 %
9.	2LK/T5/3	Karkkipuun istutusta	44,5 85,8 %
10.	1LK/T1/4	Nimittelyä	45 84,9 %
11.	1LK/T4/1	Pienikin on tärkeä	45 84,9 %
12.	1LK/T7/1	Laupias samarialainen	45 84,9 %
13.	2LK/T1/2	Enkeli pelastaa Pietarin vankilasta	43 84,9 %
14.	2LK/T3/4	Mooses kaislakorissa	43 84,9 %
15.	2LK/T7/2	Hilpeä Hiiri vihertää	44 84,9 %
16.	1LK/T9/2	Kirkonmäen joulu	44,5 84,0 %
17.	2LK/T0/3	Soikoon ilovirtemme	43,5 84,0 %
18.	2LK/T1/4	Sammakkosanoja	43,5 84,0 %
19.	1LK/T3/2	Taikasanoja	44 83,0 %
20.	1LK/T5/5	Tiina	44 83,0 %
21.	1LK/T7/3	Lähetystyön hyväksi	44 83,0 %
22.	2LK/T4/2	Kadonnut lammas ja hyvä paimen	42 83,0 %
23.	2LK/T6/2	Halvaantuneen parantaminen	42 83,0 %
24.	2LK/T6/3	Kaksi ystävästä	42 83,0 %
25.	1LK/T0/1	Tervetuloa Kirkonmäelle!	43 81,1 %
26.	1LK/T1/1	Lasten valtakunta	43 81,1 %
27.	1LK/T2/5	Varenka	43 81,1 %
28.	1LK/T3/5	Jeesus Simonin talossa	43 81,1 %
29.	2LK/T1/1	Sulka	42 81,1 %
30.	2LK/T1/3	Sinua siunata tahdon	42 81,1 %
31.	2LK/T6/1	Kukkakimppu ystävälle	42 81,1 %
32.	1LK/T9/8	Aurinkokin tanssii	42,5 80,2 %
33.	1LK/T4/2	Onkireissu	42 79,2 %
34.	1LK/T5/4	Johannan uni	42 79,2 %
35.	1LK/T6/4	Enemmän kuin kymmenen poikaa	42 79,2 %
36.	2LK/T2/5	Suuret illalliset	41 79,2 %
37.	2LK/T2/1	Valontuiketta pimeässä	40,5 78,3 %
38.	1LK/T2/2	Helin leija	41 77,4 %
39.	1LK/T7/2	Tappi	41 77,4 %
40.	1LK/T7/4	Viisi leipää ja kaksi kalaa	41 77,4 %
41.	1LK/T8/1	Vedenpaisumus	41 77,4 %
42.	2LK/T3/3	Rakkautta yli rajojen	40 77,4 %
43.	2LK/T7/1	Bartimaios	40 77,4 %
44.	2LK/T8/1	Ihmeellisiä lahjoja	40 77,4 %

45.	1LK/T0/2	Raamatun salakuuntelua	49	76,4 %
46.	1LK/T6/3	Riisiä ja rakkautta	40,5	76,4 %
47.	2LK/T0/2	Urkuhuoltoa	39,5	76,4 %
48.	1LK/T2/3	Anton	40	75,5 %
49.	1LK/T2/4	Kaavoja ja kaavoja	40	75,5 %
50.	1LK/T6/2	Uusi kevät	40	75,5 %
51.	2LK/T0/1	Jeesus 12-vuotiaana temppelissä	40	75,5 %
52.	2LK/T2/4	Mitä lepopäivänä on lupa tehdä?	38	75,5 %
53.	2LK/T3/2	Jeesuksen kiusaus	38	75,5 %
54.	2LK/T8/4	Suuria suruja ja suuria iloja	39	75,5 %
55.	1LK/T4/4	Leevi saa vieraita	39	73,6 %
56.	1LK/T5/1	Jeesus tynnyttää myrskyn	39	73,6 %
57.	1LK/T5/2	Erimielisyyksiä	39	73,6 %
58.	1LK/T9/7	Tyhjä hauta	39	73,6 %
59.	2LK/T8/2	Lähetyskäsky	38	73,6 %
60.	2LK/T8/5	Helluntai	37	73,6 %
61.	1LK/T1/5	Johanneksen odotus ja syntymä	38	71,7 %
62.	1LK/T5/3	Kukkia kummulle	38	71,7 %
63.	1LK/T8/5	Koivu ja tähti	38	71,7 %
64.	1LK/T9/1	Jouluevankeliumi	38	71,7 %
65.	2LK/T4/1	Samanlaista ja erilaista	37	71,7 %
66.	1LK/T1/2	Tassuja ristiäisissä	37	69,8 %
67.	2LK/T1/5	Jumala saa meidät nauramaan	36	69,8 %
68.	1LK/T2/6	Rukous, jonka Jeesus opetti	36	67,9 %
69.	1LK/T6/1	Jairoksen tytär	36	67,9 %
70.	2LK/T5/4	Minä olen taivaan valo	34	67,9 %
71.	2LK/T6/5	Marian ja Elisabetin ystävyys	35	67,9 %
72.	1LK/T4/3	Lasten lauluhetki ja hiiren herkkuhetki	35,5	67,0 %
73.	1LK/T1/3	Melkein kummitusjuttu	35	66,0 %
74.	1LK/T2/1	Simeon temppelissä	35	66,0 %
75.	1LK/T3/1	Sakkeus	35	66,0 %
76.	1LK/T8/4	Jaakobin uni	35	66,0 %
77.	1LK/T9/4	Viimeinen ateria	35	66,0 %
78.	2LK/T4/3	Seuratkaa tähteä	33	66,0 %
79.	2LK/T4/4	Lähdetään Betlehemiin!	34	66,0 %
80.	2LK/T5/2	Aadam antaa eläimille nimet	34	66,0 %
81.	2LK/T7/7	Tyhjä hauta	34	66,0 %
82.	1LK/T8/2	Lina Sandell	34	64,2 %
83.	1LK/T8/3	Leipää ja viiniä	33,5	63,2 %
84.	1LK/T9/5	Getsemanessa	33	62,3 %
85.	1LK/T9/6	Jeesus tuomitaan kuolemaan	32	60,4 %
86.	2LK/T5/1	Taivaan valo	32	60,4 %
87.	2LK/T8/3	Lähetyslentäjän kirje	32	60,4 %
88.	2LK/T7/4	Viimeinen ateria	30	58,5 %
89.	2LK/T7/6	Golgatalla	26	52,8 %
90.	1LK/T9/3	Jeesus ratsastaa Jerusalemiin	27	50,9 %
91.	2LK/T7/5	Getsemanessa	24	49,1 %
92.	2LK/T7/3	Kuningas tulee!	21	43,4 %
		Kertomusväittämiä toteutumisprosentin keskiarvo		75,0 %

Kokonaispisteet (max 82)

		Koko- naispis- temäärä	Koko- naispis- temää- rän suh- teellinen toteutu- mispro- senti
1.	2LK/T2/2	Hei vaan, mummi!	61 70,2 %
2.	2LK/T1/2	Enkeli pelastaa Pietarin vankilasta	58 70,0 %
3.	1LK/T7/3	Lähetystyön hyväksi	60 69,1 %
4.	1LK/T3/4	Rovastin Rotan opintomatka pyhäkouluun	60,5 68,8 %
5.	1LK/T4/1	Pienikin on tärkeä	60 68,3 %
6.	2LK/T4/2	Kadonnut lammas ja hyvä paimen	57 67,4 %
7.	2LK/T0/4	Värikylypyjä ja elämän käyttöohjeita	59,5 67,2 %
8.	1LK/T9/2	Kirkonmäen joulu	58,5 66,1 %
9.	1LK/T9/8	Aurinkokin tanssii	56,5 64,2 %
10.	2LK/T6/2	Halvaantuneen parantaminen	55 63,9 %
11.	2LK/T2/1	Valontuiketta pimeässä	54,5 63,3 %
12.	1LK/T7/1	Laupias samarialainen	57 63,1 %
13.	2LK/T3/4	Mooses kaislakorissa	55 63,1 %
14.	1LK/T2/5	Varenka	56 63,0 %
15.	1LK/T3/5	Jeesus Simonin talossa	56 63,0 %
16.	1LK/T6/4	Enemmän kuin kymmenen poikaa	55 62,0 %
17.	2LK/T2/5	Suuret illalliset	54 62,0 %
18.	2LK/T5/3	Karkkipuun istutusta	55,5 61,9 %
19.	1LK/T5/3	Kukkia kummulle	53 61,7 %
20.	1LK/T1/1	Lasten valtakunta	55 61,3 %
21.	2LK/T8/2	Lähetyskäsky	52 60,9 %
22.	2LK/T2/3	Hiiren hiljaista	55,5 60,3 %
23.	2LK/T0/1	Jeesus 12-vuotiaana temppelissä	53 60,1 %
24.	2LK/T3/1	Eveliina-enkeli	54 59,9 %
25.	2LK/T7/2	Hilpeä Hiiri vihertää	54 59,7 %
26.	2LK/T1/3	Sinua siunata tahdon	53 59,5 %
27.	2LK/T8/1	Ihmeellisiä lahjoja	52 59,4 %
28.	1LK/T3/3	Albert	55 58,9 %
29.	1LK/T6/3	Riisiä ja rakkautta	52,5 58,9 %
30.	2LK/T6/4	Ystävän silmälasit	54 58,3 %
31.	1LK/T2/6	Rukous, jonka Jeesus opetti	50 58,1 %
32.	2LK/T5/4	Minä olen taivaan valo	48 58,1 %
33.	1LK/T0/1	Tervetuloa Kirkonmäelle!	53 57,8 %
34.	2LK/T3/3	Rakkautta yli rajojen	51 57,6 %
35.	2LK/T4/4	Lähdetään Betlehemiin!	48 57,2 %
36.	1LK/T4/2	Onkireissu	52 56,9 %
37.	1LK/T2/3	Anton	51 56,7 %
38.	2LK/T3/2	Jeesuksen kiusaus	49 56,7 %
39.	2LK/T6/5	Marian ja Elisabetin ystävyys	48 56,4 %
40.	2LK/T8/6	Jännittävä koulutie	52 56,4 %
41.	2LK/T1/1	Sulka	51 56,1 %
42.	1LK/T8/1	Vedenpaisumus	51 55,9 %

43.	2LK/T7/1	Bartimaios	50	55,9 %
44.	1LK/T4/4	Leevi saa vieraita	50	55,8 %
45.	2LK/T0/3	Soikoon ilovirtemme	51,5	55,8 %
46.	2LK/T8/5	Helluntai	48	55,8 %
47.	1LK/T1/2	Tassuja ristiäisissä	49	55,6 %
48.	1LK/T3/2	Taikasanoja	52	55,3 %
49.	1LK/T5/5	Tiina	52	55,3 %
50.	2LK/T6/3	Kaksi ystävästä	50	55,3 %
51.	1LK/T5/4	Johannan uni	51	55,1 %
52.	2LK/T2/4	Mitä lepopäivänä on lupa tehdä?	48	55,0 %
53.	1LK/T9/1	Jouluevankeliumi	49	54,8 %
54.	2LK/T4/1	Samanlaista ja erilaista	48	54,8 %
55.	1LK/T7/4	Viisi leipää ja kaksi kalaa	50	54,2 %
56.	1LK/T3/1	Sakkeus	47	53,7 %
57.	2LK/T0/2	Urkuhuoltoa	48,5	53,7 %
58.	2LK/T5/2	Aadam antaa eläimille nimet	46	53,7 %
59.	1LK/T6/2	Uusi kevät	49	53,3 %
60.	1LK/T1/4	Nimittelyä	51	52,8 %
61.	2LK/T6/1	Kukkakimppu ystävälle	49	52,6 %
62.	2LK/T8/3	Lähetyslentäjän kirje	45	52,6 %
63.	1LK/T4/3	Lasten lauluhetki ja hiiren herkkuhetki	46,5	52,5 %
64.	1LK/T5/2	Erimielisyyksiä	48	52,3 %
65.	1LK/T9/7	Tyhjä hauta	48	52,3 %
66.	2LK/T1/4	Sammakkosanoja	49,5	52,3 %
67.	1LK/T1/3	Melkein kummitusjuttu	46	52,0 %
68.	2LK/T7/7	Tyhjä hauta	45	52,0 %
69.	2LK/T7/4	Viimeinen ateria	43	51,7 %
70.	1LK/T1/5	Johanneksen odotus ja syntymä	47	51,4 %
71.	1LK/T2/2	Helin leija	48	50,7 %
72.	1LK/T5/1	Jeesus tynnyttää myrskyn	47	50,6 %
73.	2LK/T1/5	Jumala saa meidät nauramaan	45	50,4 %
74.	1LK/T0/2	Raamatun salakuuntelua	56	50,3 %
75.	1LK/T2/1	Simeon temppelissä	45	50,3 %
76.	1LK/T2/4	Kaavoja ja kaavoja	47	49,8 %
77.	2LK/T8/4	Suuria suruja ja suuria iloja	46	49,8 %
78.	2LK/T4/3	Seuratkaa tähteä	42	48,5 %
79.	1LK/T8/5	Koivu ja tähti	45	47,9 %
80.	1LK/T8/2	Lina Sandell	43	47,6 %
81.	1LK/T8/4	Jaakobin uni	43	46,8 %
82.	1LK/T9/4	Viimeinen ateria	43	46,8 %
83.	1LK/T9/5	Getsemanessa	42	46,6 %
84.	1LK/T7/2	Tappi	45	45,6 %
85.	1LK/T8/3	Leipää ja viiniä	41,5	45,4 %
86.	2LK/T7/6	Golgatalla	37	45,4 %
87.	1LK/T6/1	Jairoksen tytär	42	44,3 %
88.	1LK/T9/6	Jeesus tuomitaan kuolemaan	39	42,3 %
89.	2LK/T7/5	Getsemanessa	34	41,8 %
90.	2LK/T5/1	Taivaan valo	37	38,8 %
91.	1LK/T9/3	Jeesus ratsastaa Jerusalemiin	33	35,8 %
92.	2LK/T7/3	Kuningas tulee!	29	35,5 %
		Kokonaispistemäärän keskiarvo		55,4 %

Liite 8: Luottamusvälit

	100% kertomuksista						
	99,9% kertomuksista						
	99% kertomuksista						
				95% -,-			
	Poikkeama erittäin merkitsevä	Poikkeama merkitsevä	Poikkeama melkein merkitsevä	Poikkeama ei merkitsevä	Poikkeama melkein merkitsevä	Poikkeama merkitsevä	Poikkeama erittäin merkitsevä
OPS-pisteet kaikki kertomukset	< 7,18%	7,19% - 13,90%	13,91% - 19,77%	19,78% - 56,90%	56,89% - 62,77%	62,76% - 69,49%	> 69,50%
Kertomuspisteet kaikki kertomukset	< 43,73%	43,74% - 50,73%	50,74% - 56,85%	56,86% - 95,52%	95,53% - 101,62%	101,63% - 108,64%	> 108,65%
Kokonaispisteet kaikki kertomukset	< 32,69%	32,70% - 37,79%	37,80% - 42,25%	42,26% - 70,44%	70,45% - 74,88%	74,89% - 79,98%	> 79,99%
Raamatunkertomusten OPS-pisteet	< 11,76%	11,77% - 17,79%	17,80% - 23,06%	23,07% - 56,37%	56,38% - 61,63%	61,64% - 67,67%	> 67,68%
Raamatunkertomusten kertomuspisteet	< 39,62%	39,63% - 46,67%	46,68% - 52,84%	52,85% - 91,80%	91,81% - 97,96%	97,97% - 105,01%	> 105,02%
Raamatunkertomusten kokonaispisteet	< 30,63%	30,64% - 36,36%	36,37% - 41,36%	41,37% - 73,00%	73,01% - 78,01%	78,02% - 83,74%	> 83,75%
Kerrottua elämää – kertomusten OPS-pisteet	< 4,43%	4,44% - 11,00%	11,01% - 16,73%	16,74% - 52,99%	53,00% - 58,73%	58,74% - 65,29%	> 65,30%
Kerrottua elämää – kertomusten kertomuspisteet	< 51,58%	51,59% - 57,31%	57,32% - 62,32%	62,33% - 94,00%	94,01% - 99,00%	99,01% - 104,74%	> 104,75%
Kerrottua elämää – kertomusten kokonaispisteet	< 37,67%	37,68% - 41,48%	41,49% - 44,82%	44,83% - 65,90%	65,91% - 69,23%	69,24% - 73,05%	> 73,06%
Kirkonmäellä – kertomusten OPS-pisteet	< 5,12%	5,13% - 12,59%	12,60% - 19,12%	19,13% - 60,38%	60,39% - 66,90%	66,91% - 74,37%	> 74,38%
Kirkonmäellä - kertomusten kertomuspisteet	< 56,00%	56,01% - 61,24%	61,25% - 65,82%	65,83% - 94,79%	94,80% - 99,37%	99,38% - 104,62%	> 104,63%
Kirkonmäellä - kertomusten kokonaispisteet	< 37,48%	37,49% - 42,11%	42,12% - 46,16%	46,17% - 71,76%	71,77% - 75,81%	75,82% - 80,44%	> 80,45%
Satujen OPS-pisteet	< 3,47%	3,48% - 9,44%	9,45% - 14,66%	14,67% - 47,65%	47,66% - 52,86%	52,87% - 58,84%	> 58,85%
Satujen kertomuspisteet	< 48,41%	48,42% - 55,10%	55,11% - 60,93%	60,94% - 97,85%	97,86% - 103,69%	103,70% - 110,37%	> 110,38%
Satujen kokonaispisteet	< 28,21%	28,22% - 33,95%	33,96% - 38,96%	38,97% - 70,63%	70,64% - 75,64%	75,63% - 81,37%	> 81,38%

6.5.	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1
7.	7	6	7	7	6	7	8	7	4	7	5	6	6	7	7
7.1.	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1
7.2.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
7.3.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1
7.4.	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1
7.5.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0
7.6.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
7.7.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1
7.8.	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Yhteensä (max 42)	36	36	35	36	38	38	38	35	33	38	31	36	35	35	36
Kertomuskohtainen osio															
8.	0	9	0	0	7	6	0	0	0	6	0	9	10	0	7
8.1.		1			1	1				1		1	1		1
8.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.2.1.		0			0	0				0		1	1		0
8.2.2.		1			0	0				1		1	1		1
8.2.3.		1			1	0				0		1	1		0
8.2.4.		1			1	1				0		0	0		1
8.2.5.		0			0	0				1		1	1		0
8.3.		1			1	1				0		1	1		1
8.4.		1			1	1				1		1	1		1
8.5.		1			1	1				1		1	1		1
8.6.		1			1	1				1		1	1		1
8.7.		1			0	0				0		0	1		0
9.	11	0	9	9	0	0	9	9	9	0	10	0	0	0	0
9.1.	1		0	0			0	0	0		1				
9.2.	1		1	1			1	1	1		1				
9.3.	1		1	1			1	1	1		1				
9.4.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.4.1.	1		1	1			1	1	1		1				
9.4.2.	1		1	1			1	1	1		1				
9.4.3.	1		1	1			1	1	1		1				
9.4.4.	1		0	0			0	0	0		0				
9.4.5.	1		1	1			1	1	1		1				
9.5.	1		1	1			1	1	1		1				
9.6.	1		1	1			1	1	1		1				
9.7.	1		1	1			1	1	1		1				
10.	0	0	9	10	0	0	10	10	10	0	11	0	0	8	0
10.1.			1	1			1	1	1		1			0	
10.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.2.1.			0	1			1	1	1		1			1	
10.2.2.			1	1			1	1	1		1			1	
10.2.3.			1	1			1	1	1		1			1	
10.2.4.			1	1			1	1	1		1			1	
10.2.5.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.2.5.1.			1	1			1	1	1		1			1	

10.2.5.2.			1	1			1	1	1		1			0	
10.2.5.3.			1	1			1	1	1		1			1	
10.2.5.4.			0	0			0	0	0		1			1	
10.2.5.5.			1	1			1	1	1		1			0	
10.2.6.			1	1			1	1	1		1			1	
Yhteensä (max 11)	11	9	9	9,5	7	6	9,5	9,5	9,5	6	10,5	9	10	8	7
Kertomuspisteet (max 53)	47	45	44	45,5	45	44	47,5	44,5	42,5	44	41,5	45	45	43	43
Suhteellinen kertomuspistemäärä	88,7%	84,9%	83,0%	85,8%	84,9%	83,0%	89,6%	84,0%	80,2%	83,0%	78,3%	84,9%	84,9%	81,1%	81,1%
OPS-osio															
1.	2	3	2	1	3	3	1	0	1	2	2	1	3	2	3
1.1.	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1
1.2.	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	1	1	1
1.3.	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
2.	5	4	3	3	4	5	3	2	3	3	4	4	4	5	3
2.1.	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0
2.2.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2.3.	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
2.4.	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1
2.5.	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0
2.6.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	1
3.	0	3	0	0	2	2	0	2	2	3	1	2	2	0	2
3.1.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
3.2.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.3.	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0
3.4.	0	1	0	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1
3.5.	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	0	1	0	0	1
3.6.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
4.	2	4	4	4	4	3	2	2	0	4	2	4	3	4	4
4.1.	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1
4.2.	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1
4.3.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1
4.4.	0	1	1	1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1
5.	6	2	6	7	1	2	7	8	8	1	5	1	0	1	1
5.1.	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0
5.2.	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0
5.3.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1
5.4.	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
5.5.	0	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
5.6.	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	0	1	0
5.7.	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	0
5.8.	1	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
6.	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
6.1.	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
6.2.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yhteensä (max 29)	15	16	16	15	15	15	13	14	14	13	14	12	12	13	13

Suhteellinen ops- pistemäärä	51 ,7 %	55 ,2 %	55 ,2 %	51 ,7 %	51 ,7 %	51 ,7 %	44 ,8 %	48 ,3 %	48 ,3 %	44 ,8 %	48 ,3 %	41 ,4 %	41 ,4 %	44 ,8 %	44 ,8 %
Kokonaispisteet (max 82)	62	61	60	60 ,5	60	59	60 ,5	58 ,5	56 ,5	57	55 ,5	57	57	56	56
Suhteellinen ko- konaispistemäärä	70 ,2 %	70 ,0 %	69 ,1 %	68 ,8 %	68 ,3 %	67 ,4 %	67 ,2 %	66 ,1 %	64 ,2 %	63 ,9 %	63 ,3 %	63 ,1 %	63 ,1 %	63 ,0 %	63 ,0 %

Lihavoitu numero on kyseisen sisältöluokkaryhmän summa.

Liite 10: 15 huonointa kertomusta

15 huonointa kertomusta	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92
	2L K/ T4 /3	1L K/ T8 /5	1L K/ T8 /2	1L K/ T8 /4	1L K/ T9 /4	1L K/ T9 /5	1L K/ T7 /2	1L K/ T8 /3	2L K/ T7 /6	1L K/ T6 /1	1L K/ T9 /6	2L K/ T7 /5	2L K/ T5 /1	1L K/ T9 /3	2L K/ T7 /3
Yleinen osio															
1.	2	3	3	2	2	3	1	2	2	2	2	3	2	3	2
1.1.	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0
1.2.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1.3.	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1
2.	3	4	5	5	5	4	5	5	2	4	4	2	5	4	2
2.1.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2.2.	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
2.3.	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0
2.4.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2.5.	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	0
3.	2	2	3	1	0	0	3	3	0	2	0	0	0	0	0
3.1.	1	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0
3.2.	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0
3.3.	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
4.	4	3	1	3	2	2	3	1	4	4	4	3	2	2	4
4.1.	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	0	1
4.2.	1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1
4.3.	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	1
4.4.	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1
5.	8	8	6	7	7	7	9	6	5	9	7	5	9	6	5
5.1.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.1.1.	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
5.1.2.	0	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1
5.1.3.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5.2.	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5.3.	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0
5.4.	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0
5.5.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1
5.6.	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	1	0
5.7.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6.	5	7	3	7	6	5	7	7	5	7	5	5	5	2	4
6.1.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.1.1.	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0
6.1.2.	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
6.1.3.	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
6.1.4.	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
6.1.5.	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
6.1.6.	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
6.2.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6.3.	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1
6.4.	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1

6.5.	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	0	1
7.	0	4	6	0	5	5	7	0	0	1	4	2	3	3	0
7.1.	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0
7.2.	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0
7.3.	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0
7.4.	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0
7.5.	0	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0
7.6.	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
7.7.	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
7.8.	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0
Yhteensä (max 42)	24	31	27	25	27	26	35	24	18	29	26	20	26	20	17
Kertomuskohtainen osio															
8.	11	0	0	10	8	7	0	0	10	7	6	6	0	7	6
8.1.	1			1	0	1			1	1	1	1		0	1
8.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.2.1.	1			1	1	1			1	1	0	0		1	0
8.2.2.	1			1	1	1			1	0	1	0		1	1
8.2.3.	1			1	1	0			1	1	0	0		1	0
8.2.4.	1			1	1	0			1	1	0	1		0	0
8.2.5.	1			1	1	1			1	0	0	0		1	1
8.3.	1			1	1	0			1	0	1	1		1	1
8.4.	1			1	1	1			1	1	1	1		1	1
8.5.	1			1	0	0			0	1	0	0		0	0
8.6.	1			1	1	1			1	1	1	1		1	1
8.7.	1			0	0	1			1	0	1	1		0	0
9.	0	0	7	0	0	0	6	9	0	0	0	0	0	0	0
9.1.			1				1	0							
9.2.			0				0	1							
9.3.			0				1	1							
9.4.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.4.1.			1				1	1							
9.4.2.			1				1	1							
9.4.3.			1				0	1							
9.4.4.			1				0	0							
9.4.5.			1				0	1							
9.5.			1				1	1							
9.6.			0				0	1							
9.7.			0				1	1							
10.	0	7	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	6	0	0
10.1.		0						1					1		
10.2.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.2.1.		1						1					1		
10.2.2.		1						1					0		
10.2.3.		1						1					1		
10.2.4.		1						1					1		
10.2.5.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.2.5.1.		1						1					1		

10.2.5.2.		0						1					0		
10.2.5.3.		0						1					0		
10.2.5.4.		1						0					0		
10.2.5.5.		0						1					0		
10.2.6.		1						1					1		
Yhteensä (max 11)	11	7	7	10	8	7	6	9,5	10	7	6	6	6	7	6
Kertomuspisteet (max 53)	35	38	34	35	35	33	41	33,5	28	36	32	26	32	27	23
Suhteellinen kertomuspistemäärä	66,0%	71,7%	64,2%	66,0%	66,0%	62,3%	77,4%	63,2%	52,8%	67,9%	60,4%	49,1%	60,4%	50,9%	43,4%
OPS-osio															
1.	2	2	2	3	1	3	0	1	3	1	2	3	1	0	1
1.1.	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1
1.2.	1	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0
1.3.	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0
2.	2	3	1	1	2	2	2	1	2	3	1	3	2	2	3
2.1.	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0
2.2.	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1
2.3.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2.4.	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1
2.5.	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1
2.6.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.	3	0	0	2	2	2	0	1	2	2	2	2	0	2	2
3.1.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.2.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.3.	1	0	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1
3.4.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3.5.	1	0	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1
3.6.	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4.	0	0	2	2	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0
4.1.	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
4.2.	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
4.3.	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
4.4.	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
5.	2	2	3	0	3	2	0	5	2	0	2	2	2	2	2
5.1.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
5.2.	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1
5.3.	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
5.4.	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
5.5.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
5.6.	1	1	0	0	1	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1
5.7.	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
5.8.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
6.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.1.	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6.2.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yhteensä	9	7	9	8	8	9	4	8	11	6	7	10	5	6	8
Suhteellinen ops-	31	24	31	27	27	31	13	27	37	20	24	34	17	20	27

pistemäärä	,0 %	,1 %	,0 %	,6 %	,6 %	,0 %	,8 %	,6 %	,9 %	,7 %	,1 %	,5 %	,2 %	,7 %	,6 %
Kokonaispisteet (max 82)	44	45	43	43	43	42	45	41 ,5	39	42	39	36	37	33	31
Suhteellinen ko- konaispistemäärä	48 ,5 %	47 ,9 %	47 ,6 %	46 ,8 %	46 ,8 %	46 ,6 %	45 ,6 %	45 ,4 %	45 ,4 %	44 ,3 %	42 ,3 %	41 ,8 %	38 ,8 %	35 ,8 %	35 ,5 %

Lihavoitu numero on kyseisen sisältöluokkaryhmän summa.

Liite 11: 15 parasta kertomusta vertailussa muihin kertomuksiin

Kertomusosion sisältöluokkaryhmit	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikkien kertomusten (n=92) sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väittämien toteutusprosentti	Kaikkien kertomusten (n=92) väittämien toteutusprosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämien toteutusprosentista
1.	35	2,3	2,2	+0,1	77,8%	74,6%	+3,2%
2.	67	4,5	4,1	+0,4	89,3%	82,8%	+6,5%
3.	39	2,6	2	+0,6	86,7%	66,7%	+20,0%
4.	45	3,0	2,7	+0,3	75,0%	67,1%	+7,9%
5.	125	8,3	7,9	+0,4	92,6%	87,6%	+5,0%
6.	118	7,9	6,7	+1,2	78,7%	66,8%	+11,9%
7.	97	6,5	4,9	+1,6	80,8%	61,8%	+19,0%

Opetussuunnitelmallisen osion sisältöluokkaryhmit	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikkien kertomusten (n=92) sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väittämien toteutusprosentti	Kaikkien kertomusten (n=92) väittämien toteutusprosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämien toteutusprosentista
1.	29	1,9	1,5	+0,4	64,4%	51,4%	+13,0%
2.	55	3,7	3,0	+0,7	61,1%	49,5%	+11,6%
3.	21	1,4	1,2	+0,2	23,3%	19,9%	+3,4%
4.	46	3,1	2,3	+0,8	76,7%	57,6%	+19,1%
5.	56	3,7	2,2	+1,5	46,7%	27,4%	+19,3%
6.	3	0,2	0,2	±0	10,0%	9,8%	+0,2%

Liite 12: 15 huonointa kertomusta vertailussa muihin kertomuksiin

Kertomusosion sisältöluokkaryhmitt	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikkien kertomusten (n=92) sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väittämien toteutusprosentti	Kaikkien kertomusten (n=92) väittämien toteutusprosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämien toteutusprosentista
1.	34	2,3	2,2	+0,1	75,6%	74,6%	+1,0%
2.	59	3,9	4,1	-0,2	78,7%	82,8%	-4,1%
3.	16	1,1	2	-0,9	35,6%	66,7%	-31,1%
4.	42	2,8	2,7	+0,1	70,0%	67,1%	+2,9%
5.	104	6,9	7,9	-1,0	77,0%	87,6%	-10,6%
6.	87	5,8	6,7	-0,9	58,0%	66,8%	-8,8%
7.	40	2,7	4,9	-2,2	33,3%	61,8%	-28,5%

Opetussuunnitelmallisen osion sisältöluokkaryhmitt	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikkien kertomusten (n=92) sisältöluokkaryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väittämien toteutusprosentti	Kaikkien kertomusten (n=92) väittämien toteutusprosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämien toteutusprosentista
1.	25	1,7	1,5	+0,2	55,6%	51,4%	+4,2%
2.	30	2	3,0	-1,0	33,3%	49,5%	-16,2%
3.	22	1,5	1,2	+0,3	24,4%	19,9%	+4,5%
4.	6	0,4	2,3	-1,9	10,0%	57,6%	-47,6%
5.	29	1,9	2,2	-0,3	24,2%	27,4%	+3,2%
6.	1	0,07	0,2	-0,13	3,3%	9,8%	-6,5%

Liite 13: Kertomustyyppikohtaiset vertailut

15 parhaimman kertomuksen joukossa olevat ...	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Kertomustyyppi-kohtaisen sisältöluokkar ryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikkien kertomusten sisältöluokkar ryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väittämiä toteutumisen prosentti	Kaikkien kertomusten väittämiä toteutumisen prosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämiä toteutumisen prosentista
... raamatunkertomukset (n=7)	54	7,7	8,4	-0,7	70,1%	76,0%	-5,9%
... kaikki realistiset kertomukset (n=7)	66	9,4	8,4	+1,0	85,7%	76,7%	+9,0%
... kaikki sadut (n=7)	68	9,7	9,4	+0,3	88,3%	85,2%	+3,1%
.. Kerrottua elämää – kertomukset (n=1)	11	11	8,4	+2,6	100,0%	76,3%	+23,7%
... Kirkonmäki –kertomukset (n=6)	57,5	9,6	9,2	+0,4	87,1%	83,2%	+3,9%
..sadut (n=1)	8	8	8	±0	72,7%	72,7%	±0%

15 huonoimman kertomuksen joukossa olevat ...	Yhteensä toteutuneita väittämiä	Kertomustyyppikohtaisen sisältöluokkar ryhmän pisteiden keskiarvo	Kaikien kertomusten sisältöluokkar ryhmän pisteiden keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten keskiarvosta	Väitämien toteutumisprosentti	Kaikien kertomusten väittämien toteutumisprosentin keskiarvo	Poikkeama kaikkien kertomusten väittämien toteutumisprosentista
... raamatunkertomukset (n=10)	78	7,8	8,4	-0,6	70,9%	76,0%	-5,1%
... kaikki realistiset kertomukset (n=3)	22	7,3	8,4	-1,1	66,7%	76,7%	-10,0%
... kaikki sadut (n=3)	23	7,7	9,4	-1,7	69,7%	85,2%	-15,5%
.. Kerrottua elämää – kertomukset (n=2)	13	6,5	8,4	-1,9	59,1%	76,3%	-17,2%
... Kirkonmäki –kertomukset (n=1)	9,5	9,5	9,2	+0,3	86,4%	83,2%	+3,2%
..sadut (n=2)	13	6,5	8	-1,5	59,1%	72,7%	-13,6%